

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

AİLE İÇİ ŞİDDET VE ÇİZGİ FİLM İZLEMENİN AKADEMİK
BAŞARI VE SALDIRGANLIKLA İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE BÜŞRA ÖZTÜRK

İstanbul

Eylül, 2014

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

AİLE İÇİ ŞİDDET VE ÇİZGİ FİLM İZLEMENİN AKADEMİK
BAŞARI VE SALDIRGANLIKLA İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE BÜŞRA ÖZTÜRK

DANIŞMAN: YRD. DOÇ. DR. M. ZEKİ ILGAR

İstanbul

Eylül, 2014

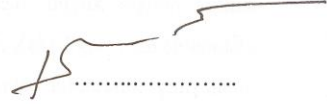
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS
TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Yrd. Doç. Dr. M. Zeki ILGAR (Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul ORAL

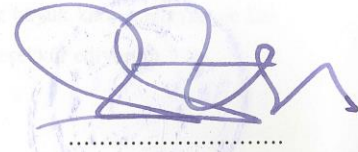

Üye Yrd. Doç. Dr. Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Bülent ARI
Enstitü Müdür V.

ÖNSÖZ

Toplumda var olan ve süregelen şiddet, aile içinde oluşarak yaygınlık kazanmaktadır. Toplumumuzda şiddeti en aza indirmenin yolu aile içindeki şiddeti yok etmekten geçer. Dolayısıyla öncelikle ailelerin ve çocukların bebeklikten itibaren ilgiyle takip ettikleri çizgi filmlerin şiddetten arındırılması gerekmektedir. Geleceğimizin mirasçıları olan çocukların sağlıklı bir ortam ve mutlu bir ailede yetişmeleri daha huzurlu bir toplum oluşmasını sağlayacaktır. Bu araştırmada da, aile içi şiddet ve çizgi film izlemenin akademik başarı ve saldırganlıkla ilişkisi araştırılarak, şiddetin çocuklar üzerindeki etkisi ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında hiç şüphesiz birçok kişinin katkısı olmuştur. Başta tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. M. Zeki Ilgar'a çalışmamdaki yönlendirmesi için teşekkür ederim. Anketleri titizlikle doldurarak çalışmanın gerçekleşmesine önemli katkıları olan Akşemsettin İmam Hatip Okulu'nda öğrenim gören öğrencilerime, Ressam Şevket Dağ Ortaokulu ve Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu öğrencilerine ve bana yardımcı olan öğretmen arkadaşlarıma teşekkürü borç biliyorum.

Hayatımda çok büyük emekleri bulunan, maddi ve manevi tüm imkanlarıyla her daim beni destekleyen, ayrıca tezimde ve eğitim hayatımda beni yönlendiren, yol gösteren, her türlü yardımını esirgemeyen çok kıymetli babam Prof. Dr. Adem Esen, annem Ayşe Esen ve kardeşlerime en derin şükranlarımı sunuyorum.

Araştırmamda benimle birlikte emek ve çaba sarf eden, sevgi ve ilgisiyle anlayış, sabır ve fedakârlık gösteren, araştırmama çok büyük katkı sağlayan ve her daim yanımda olan sevgili eşim Eyüp Ensar Öztürk'e teşekkür ediyorum.

Hatice Büşra ÖZTÜRK

ÖZET
AİLE İÇİ ŞİDDETİN VE ÇİZGİ FİLM İZLEMENİN AKADEMİK BAŞARI
VE SALDIRGANLIKLA İLİŞKİSİ

Hatice Büşra ÖZTÜRK

Yüksek Lisans, Eğitim Yönetimi ve Denetimi

Tez Danışmanı : Yard. Doç. Dr. M. Zeki ILGAR

Eylül - 2014, 91 +IX Sayfa

Bu araştırma, ortaokul 5.sınıf öğrencilerinde aile içi şiddet ve çizgi film izlemenin akademik başarı ve saldırganlıkla olan ilişkisini incelemeye yönelik yapılmıştır. Birinci bölümde araştırma hakkında genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ise şiddet ve saldırganlığın kavramsal çerçeveleri çizilmiş, şiddet ve saldırganlığı etkileyen faktörlere ve şiddetin yansıdığı alanlar olan aile içi şiddet, akademik başarı ve şiddet, çizgi film ve şiddet konularından bahsedilmiştir. Ayrıca ulusal, uluslararası ve Avrupa konseyi çalışmalarında çocuğun şiddetten korunma haklarına değinilmiştir. Üçüncü bölümde, araştırmanın uygulama kısmı hakkında bilgi verilmiş, çalışmada kullanılan anketler ve ölçekler tanımlanarak, geçerlilik ve güvenilirliğine bakılmıştır. Daha sonra da araştırmaya katılanlar ve nitelikleri tablolar halinde verilmiştir. Dördüncü bölümde ise SPSS programına girilen verilerin analizi yapılmış, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki ve farklılaşmalar tablolar halinde verilmiştir.

Araştırmanın örnekleme, İstanbul ili, Esenler İlçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı üç resmi ortaokulda 2012-2013 öğretim yılında 5.sınıfta öğrenim görmekte olan ve tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen 299 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak; kişisel bilgi formu, fiziksel şiddet ve ihmal anketi, duygusal şiddet ve ihmal anketi, saldırganlık ölçeği ve Tv izleme tutum anketi kullanılmıştır. Elde edilen analiz sonuçlarına göre, TV izleme süresi ile saldırganlık arasında ve aile içi şiddete uğrama ile okul başarısı düşme arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Saldırganlık, Öz Akademik Başarı, Çizgi Film

ABSTRACT MASTER THESIS**THE RELATIONSHIP BETWEEN DOMESTIC VIOLENCE AND
WATCHING CARTOONS AND ITS AFFECT ON ACADEMIC
ACHIEVEMENT AND AGGRESSIVENESS****Hatice Büşra ÖZTÜRK****Supervisor: Assist. Prof. Dr. M. Zeki ILGAR****2014- Page: 91 + IX**

This study investigates links between domestic violence and watching cartoons and how it may effect academic success and aggressiveness in secondary school students. In the first chapter, core information about research has been given. In the second chapter, conceptual frameworks of violence and aggressiveness have been drawn. In addition, the factors which effect violence and the areas in which violence is reflected as aggression and domestic violence, academic achievement and violence, cartoon and violence have been focused.

Furthermore, national and international studies and Council of Europe reports on the rights of child protection from violence have been mentioned. In the third chapter, the application has been explained and surveys - scales that are used in the study have been introduced, validity and reliability tests have been examined. Moreover, participants and their eligibility have been illustrated in charts. In the fourth chapter, the data collected has been analysed with SPSS. The differences and relationship between independent and dependent variables have been given within the tables.

A group of 299 students of year 2012 /2013 among secondary school at level 5 who study at three different state schools in Istanbul, Esenler county, have been chosen randomly. Personal information form, physical violence and negligence survey, emotional violence and negligence survey, aggression scale and TV viewing habit survey have been conducted as data gathering tools. According to results, there are positive correlation between duration of TV watching and aggressiveness also domestic violence and decrease in school success.

Keywords: Violence, Aggressiveness, Self-Academic Achievement, Cartoon

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	I
ÖNSÖZ.....	II
ÖZETLER.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM.....	3
1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	4
1.3. VARSAYIMLAR	4
1.4. SINIRLILIKLAR.....	5
1.5. TANIMLAR	5
İKİNCİ BÖLÜM.....	6
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. ŞİDDET VE SALDIRGANLIK	6
2.1.1. Şiddet Kavramı	6
2.1.2. Saldırganlık Kavramı	9
2.1.3. Şiddet ve Saldırganlık Arasındaki İlişki	13
2.1.4. Şiddet ve Saldırganlığı Etkileyen Faktörler	13
2.2. ŞİDDETİN YANSIMALARI	22
2.2.1. Aile İçi Şiddet	22
2.2.2. Çizgi film ve Şiddet	27
2.2.3. Akademik Başarı ve Şiddet.....	31
2.3. ÇOCUĞUN ŞİDDETTEN KORUNMA HAKKI	33
2.3.1. Uluslar Arası Mevzuatta Çocuk Hakları.....	33
2.3.2. Avrupa Konseyi Çalışmalarında Çocuk Hakları.....	37
2.3.3. Türk Hukuk Sisteminde Çocuk Hakları.....	38
2.4. ŞİDDET VE SALDIRGANLIKLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	42
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	46

YÖNTEM	46
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	46
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	46
3.3. ARAŞTIRMAYA KATILANLAR VE NİTELİKLERİ.....	47
3.3.1. Cinsiyet Durumu	47
3.3.2. Ailedeki Kişi Sayısı	47
3.3.3. Anne- Baba Meslek Durumu	48
3.3.4. Çocukların Şiddete Uğrama Oranları.....	49
3.3.5. Çocuğa Şiddet Uygulayan Kişiler.....	50
3.3.6. Ailelerin Esenler İlçesinde Oturma Süreleri	51
3.3.7. Anne- Baba Eğitim Düzeyi	51
3.3.8. Sosyo-Ekonomik Düzey	52
3.3.9. Aile Yapısı	53
3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	53
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	56
BULGULAR VE YORUMLAR.....	56
4.1. Aile İçinde Fiziksel Şiddet ve İhmal.....	56
4.2. Aile İçinde Duygusal Şiddet ve İhmal	58
4.3. Televizyon ve Çizgi Film İzleme İle İlgili Tutumları.....	62
4.3.1. En Sevilen Çizgi Film.....	62
4.3.2. En Sevilen Çizgi Film Kahramanı	63
4.3.3. Televizyon İzleme Süreleri	64
4.3.4. Televizyon İzleme ve Anne-Baba Yönlendirmesi	64
4.3.5. Çizgi Film izleme Ve Anne-Baba Yönlendirmesi	65
4.3.6. Rüyada Çizgi Film Kahramanı Görme Durumu	65
4.3.7. Çizgi Film Kahramanıyla İlgili Tutumları	66
4.3.8. Çizgi Film İzleme İle İlgili Tutumlar.....	67
4.4. Saldırganlık ve Cinsiyet İlişkisi	68
4.5. Saldırganlık ve Aile İçi Şiddete Uğrama Düzeyi İlişkisi	69
4.6. Saldırganlık ve Öz akademik Başarı İlişkisi	70
4.7. Saldırganlık ve TV İzleme İlişkisi	71
4.8. Saldırganlık ve Çizgi Film Kahramanı İlişkisi.....	72

4.9. Saldırganlık ve Çizgi Film Kahramanı Rüyada Görme İlişkisi	73
4.10. Aile İçi Şiddete Uğrama ve Aylık Gelir.....	74
4.11. Aile İçi Şiddete Uğrama ve Okul Başarısı	75
4.12. Aile İçi Şiddete Uğrama ve Ders Çalışma Tutumu.....	76
BEŞİNCİ BÖLÜM	78
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	78
KAYNAKÇA.....	83
EKLER.....	92

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Araştırmaya Katılanların Okullara Göre Dağılımı	47
Tablo 2: Araştırmaya Katılanların Cinsiyete Göre Dağılımı	47
Tablo 3: Araştırmaya Katılanların Ailedeki Kişi Sayısına Göre Dağılımı	48
Tablo 4: Araştırmaya Katılanların Baba Meslek Durumlarına Göre Dağılımı	48
Tablo 5: Araştırmaya Katılanların Anne Meslek Durumlarına Göre Dağılımı	49
Tablo 6: Aile İçinde Şiddete Uğrama Oranlarına Göre Dağılımı	49
Tablo 7: Ailede Kimden Şiddet Gördüğüne Dair Dağılımı	50
Tablo 8: Esenler İlçesinde Oturma Sürelerine Göre Dağılımı	51
Tablo 9: Katılımcıların Anne Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	51
Tablo 10: Katılımcıların Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	52
Tablo 11: Katılımcıların Aile Gelir Düzeyine Göre Dağılımı	53
Tablo 12: Anne-Babanın Birlikte Yaşama Durumuna Göre Dağılımı.....	53
Tablo 13: Fiziksel Şiddet ve İhmal	56
Tablo 14: Duygusal Şiddet ve İhmal	59
Tablo 15: Araştırmaya Katılanların En Sevdiği Çizgi Film	62
Tablo 16: Araştırmaya Katılanların En Sevdiği Çizgi Film Kahramanı	63
Tablo 17: Araştırmaya Katılanların Günlük TV İzleme Süreleri	64
Tablo 18: Araştırmaya Katılanların TV İzlemede Yönlendirilmesi	64
Tablo 19: Araştırmaya Katılanların Çizgi Film İzlemede Yönlendirilmesi	65
Tablo 20: Rüyada Çizgi Film Kahramanı Görme Oranı	65
Tablo 21: Araştırmaya Katılanların Çizgi Film Kahramanına Söyleyecekleri.....	66
Tablo 22: Araştırmaya Katılanların Çizgi Film ile İlgili Tutumları	67
Tablo 23: Saldırganlık ve Cinsiyet Arasındaki Farklar	68
Tablo 24: Saldırganlık ile Ailede Görülen Şiddet Düzeyi	69
Tablo 25: Saldırganlık ile Öz Akademik Başarı Arasındaki İlişki	70

Tablo 26: Saldırganlık ile TV İzleme Arasındaki İlişki	71
Tablo 27: Saldırganlık ile Çizgi Film Kahramanı İlişkisi	72
Tablo 28: Saldırganlık ve Çizgi Film Kahramanı Rüyada Görme Arasındaki Farklar	73
Tablo 29: Aile İçi Şiddete Uğrama Durumu ile Aylık Gelir Arasındaki İlişki	74
Tablo 30: Aile İçi Şiddete Uğrama Durumu ile Okul Başarısı Arasındaki İlişki ..	75
Tablo 31: Aile İçi Şiddete Uğrama Durumu ile Ders Çalışma Tutumu Arasındaki İlişki.....	76

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Aile, bireyin kendini güvende hissettiği, sevildiği, değer verildiği ve kişilik yapısının geliştiği toplumsal bir kurumdur. İnsanların bakım, beslenme ve güven duygusu gibi temel ihtiyaçlarının karşılandığı, beden ve akıl sağlığını koruyan ve geliştiren bir birim olarak aile, aynı zamanda şiddetin çocuklar tarafından ilk öğrenildiği ve uygulandığı bir alan olmaktadır (Aktaş, 2006). Çocukların kendilerine model aldıkları aileleri, onlar için kimi zaman olumlu örnek teşkil ederken, kimi zaman da olumsuz örnek olabilmektedir. Bebeklik, çocukluk ve gençlik çağlarında bireye uygulanan şiddet içeren fiziksel, duygusal ve sözel davranışlar, bireyde genelleşir ve birey tüm engellere karşı şiddet eylemlerine yönelerek şiddet kullanmaya başlar. Aile içerisinde çocuk, şiddete sadece baba tarafından değil, aynı zamanda anne, diğer kardeşler ve birlikte yaşadığı akrabaları tarafından da maruz kalmakta ve güven duyduğu kişiler tarafından uygulanan şiddet, çocuğu daha çok sarsmakta ve çocukta kalıcı izler bırakmaktadır. Çocuk ailesinde kendisine gösterilen şiddeti önce okuldaki arkadaşlarına, çevresine uygulamakta ve zamanla şiddetin düzeyini artırmaktadır.

Yapılan araştırmalar yetişkinlik döneminde suç işleyen bireylerin bu davranışının kökeninde, çocukluk yıllarına kadar uzanan zaman dilimi çerçevesinde birden çok faktörün bulunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, şiddet içerikli programlar izleyerek büyüyen çocukların saldırganlık düzeylerinde ciddi derecede artış meydana geldiği bulgulanmıştır. Medyaya yansıyan birçok hadisenin de bu konuyu destekleyici nitelikte olduğunu görmekteyiz.

Günümüzde televizyon artık ailenin bir bireyi haline gelmiştir. Yapılan araştırmalara göre insanlar, günde ortalama 3-4 saati televizyon izlemeye ayırmaktadır. Hâlbuki uzmanlar, bu sürenin 2 saati geçmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuklar ise televizyonla ilk olarak çizgi film izleyerek tanışmakta ve bunlarla büyümektedir. Şiddeti ailesinde bile görmeyen çocuk, çizgi filmlerde ilk olarak şiddeti görmekte ve çizgi filmlerdeki güçlü, kuvvetli, savaşçı karakterleri

kendine örnek alıp içselleştirmektedir. Bu şekilde günümüzde çocuklar hem aile, hem çevre, hem de medya etkisi ile şiddete meyilli hale gelmektedir. Bu durum ile alakalı hem ulusal hem de uluslararası platformlarda birçok çalışma yürütülmekte, devletler hukuki ve sosyal birçok yaptırım uygulamaktadır. Bütün bu gayretlere rağmen çocuklarda görülen saldırgan eylemler ve şiddet davranışı engellenememektedir.

Çocukların saldırgan eylemlerini güdüleyen, destekleyen ve etkileyen faktörlerin bilinmesi yolu ile ailenin ve toplum sağlığının korunabilmesi adına, gelecek nesiller için, toplumsal barış ve huzur için bu sorun öncelikli olarak fark edilebilmeli ve gereken tedbirler alınmalıdır. Uluslararası ve ulusal düzeyde yapılan Çocuk Hakları konusundaki çalışmalarda, çocukların korunmasına ve gelişimine öncelik verilmiştir. Bu çalışmada da Türk hukuk sisteminde, uluslararası mevzuatta ve Avrupa Konseyi çalışmalarında çocuk haklarına değinilmektedir.

Çalışmanın alan araştırması olarak İstanbul'un Esenler ilçesi seçilmiştir. Bu bölgeyi seçmemizdeki en büyük etken İstanbul'un en kalabalık ve kozmopolit ilçelerinden biri olmasıdır. Esenler ilçesi, Osmanlı'dan itibaren sürekli göç alan bir yerleşim yeridir. TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre Esenlerin çoğunluğunu Anadolu'dan İstanbul'a göç edenler oluşturmaktadır. Yine 2012 TÜİK araştırmasında İstanbul'a göç edenlerin çoğunluğu sırasıyla Sivas, Kastamonu, Giresun, Ordu, Tokat, Samsun, Trabzon illerinde nüfusa kayıtlı olanlardan oluşurken; Esenler ilçesi ise Malatya, Kastamonu, Sivas, Sinop, Giresun, Samsun, Siirt illerinde nüfusa kayıtlı olanlardan göç almıştır (Adıgüzel, 2012). Genellikle aldığı yoğun ve hızlı göç nedeniyle yaşadığı sıkıntılarla anılan Esenler ilçesinin nüfusu günümüzde beş yüz bine yaklaşmıştır (Güldal ve Uçar, 2013). Esenler'in bulunduğu bölge, önceden Bakırköy ilçesine dahil iken, bu ilçe bölününce önce Güngören'e dahil edilmiş, daha sonra da 1993 yılı sonunda müstakil bir ilçe olarak kurulmuştur.

1.1. PROBLEM

Araştırmamızın temel problemi; aile içi şiddetin ve çizgi film izlemenin akademik başarıya ve saldırganlıkla ilişkisinin olup olmadığı ve varsa ne düzeyde olduğunun belirlenmesine yöneliktir. Problemi ele alırken, saldırganlığı etkileyen biyolojik, psikolojik, sosyal ve çevresel faktörler de ele alınarak incelenmiş ve bireyin tanık ya da maruz kaldığı şiddet eylemlerinin akademik başarıya etkisi değerlendirilmiştir.

Alt problemler;

- a. Öğrencilerin içerisinde aile içi şiddete uğrama sıklığı hangi düzeydedir?
- b. Öğrenciler içerisinde aile içi şiddet en çok kimler tarafından uygulanmaktadır?
- c. Öğrencilerine cinsiyete göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- d. Öğrencilerin ailede yaşayan kişi sayısına göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- e. Öğrencilerin anne-baba mesleğine göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- f. Öğrencilerin aile içinde şiddete maruz kalma durumu ile saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- g. Öğrencilerin öz akademik başarısı ile saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- h. Öğrencilerin televizyon izleme tutumu ile saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- i. Öğrencilerin çizgi film kahramanı tutumu ile saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- j. Öğrencilerin aile içerisinde şiddete uğrama düzeyi ile okul not ortalaması arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- k. Öğrencilerin aile içerisinde şiddete uğrama düzeyi ile ders çalışma tutumu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırmamızda aile içi şiddetin ve çizgi film izlemenin, akademik başarı ve saldırgan davranışlar ile ilişkisi konu alınmıştır. Aile içi ilişkilerin etkileri, akademik başarının düşmesinde şiddet ve saldırganlığın ne derece etkili olduğunun tespiti, okullarda öğrenciler arasındaki şiddetin nedenleri, çizgi filmlerin çocuklar üzerindeki etkilerini belirlemek ve ortaokul öğrencilerinde görülen saldırganlık davranışlarını ortaya koymak açısından araştırmamız önem taşımaktadır.

Aile içinde sadece çocuklar değil kadınlar ve yaşlılar da şiddete maruz kalmaktadır. Fakat çocuk, aile içinde en savunmasız ve en zayıf varlıktır. Şiddet gören çocuk, ileriki yaşlarda şiddetin uygulayıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile içi şiddeti ve toplumsal şiddeti kökten çözenin yolu ise çocuğa yönelik şiddeti çözmekten geçer. Bu yüzden çalışmamızda aile içinde çocuğa yönelik şiddet esas alınmıştır. Çocuğun gelişimi ve iyi bir vatandaş olması, çocukluk döneminde olumlu davranış, tutum ve değerler geliştirmesine bağlıdır.

Araştırmamızda aile içi şiddet ve çizgi film izleme ile saldırganlık ve akademik başarı düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak amacını taşıyarak ve çocukların şiddetten korunma hakları üzerinde durulmuştur.

1.3. VARSAYIMLAR

Bu araştırmada aşağıdaki varsayımlardan hareket edilmiştir:

1. Anket ve ölçeklerde, öğrenciler ölçek ve anketi içten ve doğru bir şekilde yanıtlayacaklardır.
2. Ölçme araçları ölçtükleri özellikler açısından geçerli ve güvenilirlerdir.
3. Bu araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının ölçülmek istenilen özellikleri doğru olarak ölçtüğü varsayılmıştır.

1.4. SINIRLILIKLAR

1. Bu araştırma Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul İli, Esenler İlçesindeki seçtiğimiz resmi ortaokullara kayıtlı 5. Sınıfta öğrenim görmekte olan öğrencilerle sınırlı olacaktır.
2. Araştırma kapsamında elde edilecek bulgular, ilgili ölçme araçlarının ölçtükları nitelikler ile sınırlı olacaktır.

1.5. TANIMLAR

Şiddet: “Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış.” (Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 6284. kanun, 2012).

Aile İçi Şiddet: “Kendini aile olarak tanımlamış bir grup içerisinde zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, güç göstermek, öfke, gerginlik başlatmak amacıyla bir bireyden diğerine yönelen her türlü davranış.” (Güneri, 1996).

Saldırganlık: “Hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacıyla güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem; bir işi bozma, engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan davranış.” (Erten ve Ardalı, 1996)

Öz Akademik Başarı: Öğrencilerin 2012-2013 Eğitim öğretim-yılı kendi algıladıkları başarı ortalamaları

Çizgi Film: “Tek tek resimleri ya da hareketsiz nesneları gösterim sırasında hareket duygusu verebilecek şekilde düzenlemek ve filme aktarma işlemi.” (Can, 1996)

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. ŞİDDET VE SALDIRGANLIK

2.1.1. Şiddet Kavramı

İnsanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkmış olan şiddet terimini tanımlamak ve tespit etmek son derece girift bir meseledir. Çok farklı biçimlerde karşımıza çıkan “şiddet”, günümüzde bireysel ve toplumsal alanda sık sık karşılaştığımız bir olgudur (Kocacık, 2001). Şiddet, kelime anlamı olarak, insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik her türlü maddi ve manevi olumsuzluğu ifade etmektedir (TDK, 1974: 339). Arapça bir kelime olan “şiddet” terimi, bir şeydeki gücü ve kuvveti gösteren “şedde” fiilinden türemiştir ve güçlü, kuvvetli, sağlam, zorlu, cesur, yiğit, azimli, kararlı ve iradeli anlamlarına gelmektedir. Şiddet Latince “violentia”dan gelmektedir. *Violentia*, şiddet, sert ya da acımasız kişilik, güç anlamına gelmektedir. *Violare* fiili ise şiddet kullanarak davranmak, değer bilmemek, (kurallara) karşı gelmek demektir. Bu her iki kelime *vis* ile bağlantılıdır. *Vis* ise, güç, erk, yetke, şiddet, bedensel güç kullanımını anlamlarına geldiği gibi, nitelik, bolluk öz ya da bir şeyin asıl yapısı anlamlarına da gelir (Yves, 1991:7).

“Türkçe’de *şiddet* kavramı ile insanlarda şiddet kullanma, kanuna uymamak, kişiye zarar vermek, hakaret etmek, onurunu kırmak, sükûnet ve huzura son vermek; birinin hakkını çiğnemek, hırpalamak, incitmek, canını acıtmak için zor kullanmak; yıkıcı aşırı davranışlarda bulunmak, aşırı derecede öfkeyi ifade etmek şekillerinde gösterilen davranışlar kastedilmektedir” (Erten ve Ardalı, 1996). Şiddet insan hayatında var olan evrensel bir olgu niteliğindedir ve bu evrensel olma özelliği zarar verici olmasından dolayıdır (Ayan, 2010: 21). Sosyolojik olarak şiddet: sertlik, katılık, sert ve katı davranış; azarlama ve müsamahasızlık; bir hususu sertlik ve katılıkla uygulamak; ikna etmek, inandırmak veya uzlaşmak yerine kaba kuvvet kullanmak manalarına gelir. Şiddet kelimesinin sosyolojideki ıstılahı manası ise; suçlu olup olmadığına bakmaksızın herhangi bir ferdin veya toplumun canına, malına, dinine, namusuna ve meşru düzenine kasteden, kaba kuvveti ve sertliği içeren saldırılardır (Çelik 2001: 77). Şiddet, sertlikle, yoğun bir güçle meydana

gelen, yapılan veya etkili olan bir şeyin özelliği olarak tanımlanabilir. Şiddet aşırı bir fiziksel güç ve hatta silahların kullanımıyla yapılan tüm davranışları ve ölçsüz saldırganlık tezahürlerini kapsar. Bu bağlamda bir veya birden fazla kişi tarafından yapılan ve fiziksel veya moral olarak bir veya birden çok kişiye acı çektiren tüm eylem veya davranışlar, şiddet kapsamında düşünülebilir (Bilgin, 2003: 377).

Dünya sağlık örgütünün şiddet tanımı ise: “Fiziksel güç ya da kuvvetin, amaçlı bir şekilde kendine, başkasına, bir gruba ya da topluluğa karşı fiziksel zarara ya da fiziksel zararlarla sonuçlanma ihtimalini arttırmasına, psikolojik zarara, ölüme, gelişim sorunlarına ya da yoksulluğa neden olacak şekilde tehdit edici biçimde ya da gerçekten kullanılmasıdır.” (Dünya Sağlık Örgütü, 2002). Şiddet durumlarını ve şiddet eylemlerini açıklayan “Şiddet” isimli eserinde Michaud (1991) şiddetten şu şekilde bahsetmektedir: “Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa, orada şiddet vardır.” Burada dikkati çeken nokta manevi, kültürel ve sembolik değerlere yönelik zarar verici unsurlar da şiddet kapsamında yer almaktadır.

Şiddetin bireysel ve toplumsal birçok unsuru ihtiva etmesi onun karmaşık bir yapı olarak ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Neticede şiddeti; bireyin bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine, yaralanmasına veya sakat kalmasına neden olan bireysel ve toplumsal hareketlerin tamamı, olarak değerlendirebiliriz (Aktaş, 2006: 13).

Balcıoğlu (2001) ise şiddeti, “kırgınlık, öfke, kin, nefret, düşmanlık gibi duygu durumlarının etkinlik kazandığı saldırganlık biçimi” olarak tarif etmiştir. Şiddet her ne şekilde olursa olsun fazlasıyla gayri meşru ya da tasvip edilemez tutumlara karşılık gelmektedir. Bununla birlikte, şiddetin uygulayıcıları tarafından özellikle bu öge yani şiddet eylemi, kolaylıkla küçümsenmekte, hatta tümüyle göz ardı edilebilmektedir (Riches, 1989: 11). Ayrıca toplumları incelediğimizde birçok toplumsal sorunun kaynağında şiddet olgusunun yer aldığını söyleyebiliriz. Özellikle

gelişmemiş, demokratik düzenden uzak, despotik rejimlerle yönetilen, korku kültürünün hâkim olduğu toplumlarda şiddet, hayatın içinde yaygın olarak yer almaktadır.

Şiddeti psikolojik açıdan ele alan ve içgüdüsel bir olgu olarak değerlendirenlerin başında Freud ve Erich Fromm gelmektedir (Ayan, 2010: 26). Freud insanın doğasındaki iki temel güdüden biri olarak şiddeti zikretmektedir. Dolayısıyla insan doğuştan şiddete eğilimlidir. Fromm'un, insan doğasındaki bu eğilimin kökenleri ve toplumsal yansımaları üzerine birçok çalışması bulunmaktadır. Şiddetin doğuştan gelen bir güdü olduğunu iddia edenlerin yanı sıra, sosyal bir iletişim, etkileşim ve değişimin sonucu olduğunu savunanlar da vardır. Buna göre şiddet; bazı sosyal, siyasal, ekonomik, ideolojik şartlarda ortaya çıkan ve insan kişiliğini de kendine göre şekillendiren bir olay, bir sosyal hadise olarak açıklanmaktadır (Tuğlu, 2009: 62).

İnsanın bireysel, sosyal ve tabiatla olan ilişkilerinde, kişiliğinde var olan nefret ve sevgi duygularından biri öne çıkmaktadır. Bu nefret veya sevginin belirginleşmesinde; kin, öfke, kıskançlık, dostluk, merhamet vb. iç faktörler kadar mal düşkünlüğü, itibar kazanma, saygı görme, sosyal baskı, ekonomik ihtiyaç gibi dış etkenler de yönlendirici olmaktadır. Nefretin baskınlığı, şiddet eyleminin doğmasına neden olmaktadır. Bu yüzden nefreti artıracak iç ve dış dinamiklerin işletilmesi insandaki şiddet duygusunu ve davranışını körüklemektedir. Şayet şiddet insanın fitratında var olan bir olgu ise, insanın olduğu her yerde şiddete şahit olmamız mümkündür ve kaçınılmazdır (Tuğlu, 2009: 59).

Şiddetle ilgili tüm tanımlardaki ortak nokta, toplumsal anlamda şiddetin salt birey/bireylere özgü olduğu, birey/bireyler düzeyinde yaşanan şiddet eylemlerinin de çevresel koşullardan kaynaklandığıdır (Ayan, 2010: 34). Birçok farklı boyutları bulunan şiddet eyleminin ortaya çıkarılması, tespit edilmesi ve kontrol edilmesi son derece güçtür. Çünkü birey, hayatın her sahasında ve her an bir şiddet vakası ile karşı karşıya kalabilmektedir. Dolayısıyla küçükten büyüğe toplumun her ferdi bu konuda bilinçlendirilmeli ve eğitilmelidir. Aksi halde şiddet, nesilden nesile aktarılan bir olgu olarak varlığını devam ettirecektir. Türkiye gibi gelişmekte olan toplumlarda

şiddeti önlemeye yönelik birçok ulusal ve uluslararası programlar yürütülmektedir. Şüphesiz gelişmiş ve medeni bir toplum olmak istiyorsak, geleceğimizin emanetçisi olacak çocukları şiddetten korumaya yönelik gerekli önlem ve tedbirleri almalıyız.

Şiddet ile ilgili yukarıda verilen farklı tanımlarına rağmen şiddet, evrensel bir fenomen olarak insanın varoluşundan bu yana süregelen ve farklı şekillerde toplumlarda tezahür eden, insanın hayatına etki eden en temel olgulardan biridir.

2.1.2. Saldırganlık Kavramı

Saldırganlık, canlıların doğasında görülen temel dürtülerin başında gelmektedir. İnsanlar ve hayvanlar doğası gereği yaşamlarını tehdit eden unsurlar karşısında saldırganca davranabilmektedir. Literatürde saldırganlıkla alakalı birçok farklı tanım ve teori bulunmaktadır. Bu bölümde saldırganlıkla ilgili tanım ve teorilere kısaca değinilecektir.

“Saldırganlık (aggression), hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem; bir işi bozma, engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranış” (Erten ve Ardalı, 1996: 143) olarak tanımlanmaktadır. Psikoloji sözlüğünde ise saldırganlık şu şekilde geçmektedir: “Öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmayı, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranıştır.”

Genel olarak saldırganlık; bireylerin engellenme durumlarında, fiziksel veya sözel olarak başkalarına zarar veren davranışlarıdır ve “karşısındakine üstün gelmek, onu yönetmek; bir işi bozmak, boşa çıkarmak için düşmanca, incitici, hırpalayıcı, acı/ağrı verici davranış biçimi” olarak kendini göstermektedir (Şevkin, 2008; Tiryaki, 1996). Psikolojik bir durum olarak saldırganlığın duygusal tanımı, öfke duygusunun yol açtığı bir davranış olarak tarif edilmektedir (Balcıoğlu, 2001: 19). İnsanda saldırgan davranışların; kızgınlık, öfke durumunu dışa yansıtan yüz mimiğinden ya da bir sözcükten doğaya, canlıya zarar veren şiddet eylemlerine kadar geniş bir yelpaze içinde yer aldığı ileri sürülmektedir.

İnsanın neden saldırgan davranışlarda bulunduğuna dair değişik görüşler bulunmaktadır. Çoğu bilim adamı saldırganlığın doğuştan getirilmiş bir davranış olduğunu ileri sürmektedir (Cüceloğlu, 2000: 314). Onlara göre saldırganlık, bütün canlılarda ortak olan içgüdü, dürtüdür; beslenme, korunma, cinsellik içgüdülerinin altında yer alan, onları birleştirip bütünleştiren bir alt içgüdü olarak ele alınmaktadır (Balcıoğlu, 2001: 36).

Freud'a göre saldırganlık; insanın kendine dönük yıkıcı eğilimlerinin dış dünyadaki nesnelere çevrilmesidir (Ilgar ve Çoşgun, 2006: 48). Freud, saldırgan davranışın ifade edilmediği takdirde belirli türden bir enerji olarak içimizde kalacağını savunmuş ve birçok davranış bozukluklarının, doğal ifadesini bulamamış saldırganlık eğiliminden kaynaklandığını ifade etmiştir (Cüceloğlu, 2000: 314). Freud, insanlardaki saldırganlık eğilimini orijinal içgüdüsel bir özellik olarak görmektedir. Saldırganlık içgüdü, ölüm içgüdülerinden türemiştir ve onun en temel temsilcisidir (Ilgar ve Çoşgun, 2006: 40). Aynı zamanda, tüm canlılarda ortak bir güdü olan saldırganlığın, öğrenerek değişmeyen bir evrensel içgüdü olduğunu düşünmüş ve cinsel içgüdüyle bağlantılı olduğunu ileri sürmüştür (Balcıoğlu, 2001: 37). Fromm ise saldırganlığı; oyuncu şiddet, tepkisel şiddet, dengeleyici şiddet, arkaik(ilkel) şiddet, olarak dörde ayırarak insandaki yaşam sevgisine karşı saldırganlığı da içinde barındıran bir ölüm sevgisinin olduğunu öne sürmüştür.

Saldırganlığın yalnızca doğuştan gelen faktörlere indirgenemeyeceğini, aynı zamandan saldırganlığın diğer sosyal davranışlar gibi öğrenilmiş yani sonradan kazanılmış bir tutum olduğunu ve öğrenme eyleminin saldırganlık tutumların seviyesi ve çeşitleri üzerinde önemli bir etkisi bulunduğunu psikologların çoğunluğu savunmaktadır. Sosyal Öğrenme Kuramının en önemli temsilcilerinden Bandura'nın deneyinde çocukların çevrelerinden gördükleri davranışları kendilerine model almaları ve buna göre hareket ettikleri gözlenmiştir (Cüceloğlu, 2000: 315). Doğal ve toplumsal çevreden gelecek etkilere vereceği tepkiler, insanın saldırgan ya da uyumlu bir kişilik olup olmadığının da göstergesi olmaktadır (Ayan, 2007: 45). Saldırganlık konusundaki sosyal psikolojik araştırmalar, kitle iletişim araçlarının etkisi, aile içi şiddet, günah keçisi arayışı, gruplar arası düşmanlık ve önyargılar konularında yoğunlaşmış görünmektedir (Bilgin, 2003: 324).

Beslenme, korunma gibi ihtiyaçlarının doyuma ulaşmasına, tehdit altında ve tehlike içinde bulunmamasına rağmen, kendi türüne saldıran, işkence eden, yaralayan, öldüren tek canlı insandır. İnsandaki başkalarını, doğayı, nesnelere yakmaya, yıkmaya, yok etmeye yönelik saldırganlık davranışların kaynağı, bütün canlılardaki doğal ve evrensel saldırganlık dürtüsü değildir, aksine öğrenilen bir eylem biçimidir. Biyolojik temelli yaklaşımlara göre ise insanda, uyumu sağlamak, hayatı sürdürmek amacı ile ortaya çıkan, savunmaya yönelik saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleri beynin belirli yapılarından ve işlevlerinden kaynaklanmaktadır (Balcıoğlu, 2001: 36). Bu görüşe göre kişilerin beyinlerindeki bazı bölgelerin daha gelişmiş ya da gelişmemiş olması, o kişinin saldırgan olup olmaması hakkında öngöründe bulunmamızı sağlamaktadır.

Saldırganlık birey veya grup tarafından bir başka kişi ya da kişilere, hayvanlara, nesnelere zarar veren onları yok eden bir davranış biçimidir. Saldırgan davranışlar, amaçları bakımından farklıdır: “Bir diğerinin korku veya öfke yaratan saldırgan davranışlarına karşılık olduğunda *savunucu saldırganlık*, diğerine doğrudan zarar vermek amacını taşıdığına *düşmanca saldırganlık* (veya içtepkisel saldırganlık), diğerine zarar verme niyeti olmadan, belirli bir amaca (bir takım imkan veya kaynaklara ulaşma, belirli bir statüyü koruma veya elde etme gibi) ulaşmak için yapıldığında *araçsal saldırganlık* şeklinde dörde ayrılmaktadır.” (Bilgin, 2003: 324).

Saldırganlık, diğer kişilere fiziksel veya psikolojik olarak zarar verme niyeti içeren tüm davranışları kapsar. Yani sadece fiziksel davranış içermeyebilir. Sözel ve duygusal saldırganlık da söz konusu olabilmektedir. Sözel saldırganlık kavgacı ve düşmanca konuşmaları içerir ve küfretmek, hakaret etmek, alay etmek amacıyla söylenen sözler bu niteliğe sahiptir. Duygusal saldırganlıkta ise, karşısındakini sıkıntıya sokmayı, özgüvenini azaltmayı, duygusal olarak yaralamayı amaçlayan davranışlar söz konusudur.

Literatürde, saldırganlık konusunda çeşitli yaklaşımlar bulunmakta ve bunlardan en çok biyolojik veya içgüdü temelli yaklaşımlar, engellenme-saldırganlık modeli, öğrenme teorisi, bilişsel yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır (Bilgin, 2003: 325). Engellenme-saldırganlık hipotezi, saldırgan davranışların temelinde bir

engellenmenin bulunduğunu öne sürer. Bu yaklaşımı savunan araştırmacılara göre, düşmanca saldırganlık söz konusudur ve saldırganlık, engellenmenin şiddetiyle orantılıdır. Engellenmeye tolerans eşiği, engellenme yaşantılarının birikimine bağlı olarak azalır. Öte yandan, saldırganlık dışı vurulup ifade edildiğinde, yani saldırgan bir davranış yapıldığında, yeni saldırganlık eğilimine ket vurulması, saldırganlığın bastırılması sonucunu doğurabilir. Engellenmenin nedeni olan hedef kişi ortada olmadığı veya saldırganlık o an ifade edilmediğinde, saldırgan davranış başka hedeflere doğru yöneltilir (Bilgin, 2003: 107). Birey bu durumda saldırganlığı kendinden daha zayıf kişilere yöneltmektedir. Saldırganlığı, asıl kızılan kişiye değil de gerçekte ilgisi olmayanlara yöneltmeye yer değiştirmiş saldırganlık adı verilir (Masalçı, 2001). İş yerinde patronuna kızan bir babanın, bu öfkesini aile içerisinde çocuklarına ve eşine yansıtması, anne-babasına kızan çocuğun sinirini küçük kardeşinden çıkarması yer değiştirmiş saldırganlığa verilebilecek örneklerdendir.

Saldırganlık küçük yaşlardan itibaren görülen bir tepki biçimidir. Çocuk ihtiyaç duyduğu güveni, ilgiyi, sevgiyi bu şekilde karşılamaya çalışır. Çocukların saldırgan eğilimler gerçekleştirerek ailenin veya sosyal çevrenin bu eğilimleri görmezden gelmesi, ya da çocuğu durdurmak adına onu ödüllendirici davranışlar sergilemesi, saldırganlığın artmasına neden olan önemli bir etkidir. Çocuklar, yetişkinleri veya kendilerinden büyük kardeşlerini örnek alarak, ödüllendirilen davranışları tekrara yönelirler (Bilgin, 2003: 325).

Sosyal bir varlık olan insan, hayat döngüsü içinde kimi zaman saldırgan davranışlarda bulunurken, kimi zaman da saldırgan davranışlara maruz kalmaktadır. Eğer kişi birini incitme amacı taşıyorsa biz onu saldırgan biri olarak nitelendiririz; eğer zarar vermeye ya da incitme amacı taşımıyorsa saldırgan davranışta bulunmuyor, deriz. Bu nedenle saldırganlık, başkalarını incitme amacı taşıyan her türlü davranışı kapsamaktadır (Hatunoğlu, 1994). Ayrıca bu tür zarar verici davranışlar hem fizyolojik hem psikolojik; hem içedönük hem de dışadönük olabilir. İnsanoğlunda var oluşundan bu yana görülen saldırgan davranışlar kalıplaşmış olup, kızgınlık öfke durumunu dışa yansıtan yüz mimiğinden ya da bir sözcükten; doğayı, canlıyı yakan, yıkan, yok eden şiddet eylemlerine kadar geniş bir yelpaze içinde yer

almaktadır (Balcıoğlu, 2001: 129). Dolayısıyla saldırganlığın çok farklı tezahürleri olduğunu söylemek mümkündür.

2.1.3. Şiddet ve Saldırganlık Arasındaki İlişki

Şiddetin temelinde yatan asıl faktör saldırganlıktır ve şiddet, saldırganlığın uygulamaya dökülmüş kısmında karşımıza çıkar. Yapılan çalışmalarda şiddet terimi, davranışın kendisini ifade amaçlı kullanılırken, saldırganlığın ise ruh halini anlatmak için kullanıldığı görülmektedir. Şiddet eylemi, sergilenen tavrı anlatırken, saldırganlık ise bir duyguyu ve ruh halini anlatmaktadır.

Şiddet olarak adlandırılan davranışlar da saldırganlığın bir türüdür. Saldırganlık ve şiddet arasındaki en önemli fark ise, şiddetin ağırlıklı olarak fiziksel güç kullanmayı gerektiren eylemleri içermesidir. Saldırganlık eğilimi ve şiddet davranışları, insandaki bazı duygu durumlarının sonucudur. Diğer yandan, saldırganlık eğilimi ve şiddet davranışları öfke, kaygı, korku gibi bu duygu durumlarının ortaya çıkmasına neden olur (Köknel, 1996: 15).

Şiddet eylemleri ile saldırganlık içeren eylemler iç içe olmakla beraber bu eylemler, daha çok birbirini tanıyan kişiler arasında gerçekleşmektedir. Çocuk yediği dayanın acısını, duyduğu kızgınlık, öfke, kin ve nefreti, başka bir kişiye, başka bir yerde ve zamanda saldırgan davranışları ve şiddet eylemleriyle yansıtmaktadır.

Kişilik, üst benliğinde ortaya çıkan korku ve kaygıya karşı benliğini korumak amacı ile şiddet eylemlerine yönelir. Sosyal değerlerce meydana getirildiği kabul edilen üst benlik ne kadar bastırıcı, katı ve sert olursa, saldırgan davranışların ortaya çıkması da o denli kolay ve şiddetli olur (Balcıoğlu, 2001: 38). Genel olarak kin, nefret, öfke gibi duygu durumlarının anlatılması, dışarıya yansıtılması saldırganlığı, şiddet eylemlerini içeren davranış kalıplarıyla olur (Köknel, 1996: 131).

2.1.4. Şiddet ve Saldırganlığı Etkileyen Faktörler

Şiddet ve saldırganlığı etkileyen birçok bireysel ve çevresel faktörler bulunmaktadır. Bu bölümde ilgili çalışmaları göz önünde bulundurarak şiddet ve

saldırıcılığı etkileyen unsurlara genel olarak değinildikten sonra ilerleyen bölümlerde ise bu faktörler daha ayrıntı bir şekilde incelenecektir.

Şiddetin kelime anlamı genel anlamda aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini, kaba ve sert davranışı nitelendirirken; özel olarak, saldırgan davranışları, kaba kuvveti, beden gücünün kötüye kullanılmasını; yakan, yıkan, yok eden eylemleri; taşlı, sopalı, silahlı saldırıları; bireye ve topluma zarar veren etkinlikleri belirler (Balcıoğlu, 2001: 129).

Bu açıdan bakıldığında çocukların şiddete yönelmesi şaşırtıcı değildir. Onlar içinde doğduğu aileden başlayarak yaşamın her alanında şiddet içeren davranışlarla her gün karşılaşmaktadırlar. “Sözel Şiddet” bunların en yaygın olanıdır (Polat, 2001: 20). Balcıoğlu (2001) şiddet eylemlerinin doğuştan gelen bir nitelik olmadığına değinerek, “insanın kişiliğinin dışında bazı sosyal-siyasal, ekonomik, ideolojik şartlarda ortaya çıkan ve insan kişiliğini de kendine göre şekillendiren bir olay, bir sosyal hadise” olarak açıklamaktadır.

Saldırıcılık ve şiddet içeren uyaranların sürmesi, bunlara karşı ortaya çıkan kırgınlık ve öfke, saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleri gibi şartlı davranışların sönmesine; bir süre sonra kendiliğinden ya da aynı uyaranla geri gelmesine yol açar. Olur olmaz sebeple kızıp öfkelenen, bağırıp çağıran, vurup kıran insanlar, içinde buldukları toplumsal ortamda başkaları ile ilişkilerinde saldırganlık ve şiddet içeren davranışları sürdürürler. Bunlara karşı ortaya çıkan kırgınlık ve öfke, saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleri gibi şartlı davranışların pekişmesine, arada sönse bile, bir süre sonra kendiliğinden ortaya çıkmasına sebep olurlar (Balcıoğlu, 2001: 41).

Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın yaptığı araştırmada çocukları şiddete yönelten nedenler;

- Annenin doğum öncesi bakımsız kalması, doğum öncesi sorunlar ve doğum travmaları,

-İstenmeyen çocuk olması, ailedeki çocuk sayısının fazlalığı, aile içi iletişimsizlik ve aile içi problemler,

- Göç sonucu sosyoekonomik durumun değişmesi,

-Kötü ruh hali, düşük benlik algısı, kaygı durumları, okul başarısızlığı

- Bireyin şiddetin var olduğu ortamlarda bulunması, şiddet görmüş olması veya şiddet eylemlerine tanık olması gibi nedenlerin kişilerde şiddet davranışlarının artmasında etkili olduğu, tespit edilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 2006: 6).

Sosyal Öğrenme Kuramı ise İnsanların geçmiş deneyimleri sonucunda saldırgan davranışlar kazanmaları, şiddet eylemleri sonucundan takdir görmeleri ya da ödüllendirilmeleri, doğrudan şiddete teşvik edilmelerini saldırgan davranışların nedeni olarak belirtirken, aynı zamanda Bandura çocuğun saldırgan eylemleri ebeveyninden, arkadaşlarından ve kitle iletişim araçlarından öğrendiğini savunmuştur (Görmez ve Arkadaşları, 1998).

Çocukların şiddet ve saldırgan davranışlar sergileme nedenlerine yönelik araştırmalar; anne babanın evlilikle ilgili sorunları –ayrılık, yalnız başına anne veya baba olma-, anne-babanın çocuğa karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergilemesi gibi faktörler çocuğun aile içinde şiddete uğramasına ve saldırgan eylemler göstermesine neden olurken, genetik faktörler, arkadaş grupları, okul, medya ve kitle iletişim araçları saldırgan eğilimlerin olumlu veya olumsuz desteklenmesine etki eder (Ayan, 2007). Aynı zamanda ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları da çocukların saldırganlık eğilimi üzerinde etkiye sahiptir. En saldırgan çocuklar, reddedici, izin verici ve sıkı disiplin uygulama eğiliminde olan anne-babalar tarafından yetiştirilmektedir (Başal, 2003).

Yapılan araştırmalar da genel olarak çocuklarda şiddet ve saldırganlığın kaynağını üç farklı yerde aranması gerektiği savunulmaktadır. Bunlardan ilki ailedir. Şiddet aile ortamında döllenir (Çamlıca, 2010: 144). Şiddetin ikinci kaynağı çevredir. Çocuk gördüklerin öğrenir ve de öğrendiklerini uygulamaya geçirir. Şiddetin üçüncü kaynağını ise medyadan etkilenen kamuoyu oluşturur (İpek, 2007: 237).

Araştırmamızda şiddeti etkileyen faktörleri üç grupta ele aldık. Bunlardan ilki bireyin biyolojik ve psikolojik yapısı, ikincisi sosyal belirleyiciler, üçüncüsü ise çevresel belirleyicilerdir.

2.1.4.1. Bireyin Biyolojik ve Psikolojik Yapısı

Biyolojik kuram, tüm davranışlarımızın kökeninin beyin ve dolayısıyla merkezi sinir sistemi olduğu bilgisinden yola çıkarak, saldırganlığın kaynağını ve oluşumunu beyindeki bazı yapılar ya da bazı maddelerle açıklamaya çalışmaktadır. Bu alandaki çalışmalar bir nörotransmitter olan serotoninde, bir hormon olan androjende, erkeklerde olan Y kromozomunda, hipotalamus, mesansafalon, amigdala gibi beyin yapılarında ve genetik etkenlerde yoğunlaşmıştır (Tiryaki, 1996: 20).

İnsanda saldırganlıkla ilgili beyin alanları amigdala, temporal lob ve limbik sistemdir. Bu alanlarda gözlemlenen bozulmalar ve değişiklikler bireylerin saldırganlığını etkilemektedir. Hipofiz, tiroid, böbreküstü bezleri salgılarının zeka ve duygusal gelişimde önemli rol oynadığı kabul edilmektedir. Cinsiyetle ilgili içsalgı bezlerinin düzenli çalışması sonucu, cinsiyetle birinci ve ikinci derecede ilgili organlarda değişimler ve buna bağlı olarak kişilik ve davranış değişiklikleri gözlenmektedir (Yavuzer, 1982: 89).

Çocukta istenmeyen davranışların oluşmasına zemin hazırlayabilecek olan biyolojik faktörler hiperaktivite bozukluğu, dikkat eksikliği ve doğuştan gelen bazı karakteristik özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Beyin dalgalarıyla şiddet davranışı arasında bağlantı kurma çabaları olmakla birlikte, bu faktörlerin şiddet üzerinde mutlak bir etkisi olduğuna ilişkin kesinleşmiş bir ortak görüş yoktur (Gözütok ve diğerleri, 2006).

Saldırganlık ve beyin arasında ilişki olduğuna dair maymunlar üzerinde yapılan bir deneye göre; maymunun beynine cihaz takılarak saldırganlıkla ilgili alan uyarıldığında, bazı maymunlarda saldırgan davranışlar gözlenmiş iken, bazı maymunlarda beyinin pasifize olduğu anlaşılmıştır. Aynı uyarının, bazı maymunlarda saldırganlık, bazılarında ise çaresizlik durumu doğurduğu saptanmıştır. Bu deney sonucunda, birey saldırganlığa maruz kaldığında bu saldırganlığı iyi analiz

eder, yorumlar ve çözerse, o birey için yapıcı, öğretici, üretken, faydalı bir durum söz konusu olabilmektedir (Tarhan, 2007: 102).

Freud'un psikanalitik kuramına göre anal dönemdeki çocuk katı bir denetime tabi tutulduğunda çocuk bu duruma tepki göstererek önce çevresini kirletmeye yönelik davranışlar sergiler ve sonrasında da saldırgan davranışların ilk belirtileri ortaya çıkar. Adler, üstünlük arzusunu korumak için insan doğasında olumlu şiddet bulunduğunu fakat saldırganlık içgüdüsünün insan doğasında bulunmadığını savunmuştur. Ona göre saldırganlık üstünlük arzusunun yara alması sonucu ortaya çıkmaktadır.

Jung şiddeti arketiplerle açıklamış ve şiddetin kaynağı olarak gölge arketipini göstermiştir. Ona göre gölge arketiplerin en güçlü ve tehlikeli olanıdır. İnsanın canlılık ve yaratıcılık içgüdülerinin kaynağı olduğu gibi insanın hayvansı yönünü de içermektedir. Birey, toplumun bir üyesi olmak için gölgenin bu yönlerini bastırması ve evcilleştirmesi gerekir. Kişinin bilinçli dünyasında işler yolunda gittiği sürece gölgedeki kötü unsurlar bilinç dışında etkisiz olarak durmaktadırlar. Ancak işler yolunda gitmeyip kişinin zorlandığı bir durumda gölge egonun kontrolünden çıkmakta ve gölgedeki kötü unsurlar etkinleşerek saldırgan davranışlara neden olmaktadır (Gençtan, 2000: 180-182).

Şiddete neden olan psikolojik faktörlerden bir diğeri ise, engellenmedir. Saldırgan davranışların engellenmesi, düş kırıklığı ve öfke düzeyin arttırarak; saldırgan eylemlerin artmasına ve şiddetin ortaya çıkmasına neden olur (Cengiz, 2008).

2.1.4.2. Sosyal Belirleyiciler

Toplumsal bir olgu olan şiddet, toplumun ve insanların varlığından ayrı düşünülemez. Şiddeti toplumsal boyutuyla ele aldığımızda, bireylerin kişilik özellikleriyle, aile içi ilişkileri, arkadaş ilişkileri, sosyal yapıyla bir bütünlük teşkil eder.

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, bireyin toplumsallaşma sürecinde maruz kaldığı, tanıklık ettiği veya karşılaştığı bazı tutum ve davranışları, taklit ya da

öğrenme yoluyla erken dönemde kazanarak, bireyin daha ileriki yaşamında belirleyici olmaktadır. Çocuğa uygulanan şiddet, hayatı boyunca onu etkisi altına almakta ve aile içi ilişkilerinden, arkadaş ilişkilerine hatta tüm sosyal ilişkilerine varıncaya kadar nasıl ilişki kuracağına etki etmektedir. Çocuğun şiddetle karşı karşıya kalması onun tüm hayatının etkilenmesine sebep olmaktadır. Doğal ve toplumsal çevresinden gelecek etkilere vereceği tepkiler onun saldırgan ya da uyumlu bir kişilik olup olmadığının da göstergesi olmaktadır (Ayan, 2007: 45-46).

İnsanlar içinde buldukları topluluktan farklı görünmeyi değil, onlar gibi olmayı, onlardan olmayı benimsemektedir. Genel olarak insan, içinde bulunulan kültürel yapıya uygun olarak davranma eğilimi gösterir. Aksi takdirde birey, toplum dışına itilme ve yalnız kalma tehlikesi ile karşı karşıyadır (Ayan, 2007: 46). Dolayısıyla insan toplum tarafından dışlanmamak için bireysel özelliklerinden daha da uzaklaşarak çevreye uyum sağlamaya çalışırlar. Örneğin, aslında şiddetten uzak duran gençlerin kalabalık içinde veya çetelerde saldırgan davranışlar sergiledikleri gözlenebilmektedir (Sarkın, 2012: 15). Burada çocuk grup tarafından kabul edilmek ve grubun takdirini kazanmak için tasvip etmediği şiddet eylemine başvurmaktadır. Aynı zamanda bireyler kendilerinden farklı kişilerden hoşlanmayıp onlara şüpheli yaklaşma eğilimi içerisindedir. Bu da grup şiddetini artıran önemli bir faktördür. İnsan, doğası gereği kendinden olmayana karşı önyargılı davranma eğilimindedir. Farklı grupları ötekileştirerek onları bir tehdit unsuru olarak algılamaktadır. Örneğin; Japonya gibi homojen toplumlarda Amerika gibi heterojen toplumlara göre şiddet eylemi daha az görülmektedir.

Çocukların suç ve şiddet davranışlarını öğrendikleri, uyguladıkları ve maruz kaldıkları diğer bir kurum ise okuldur. Okul, insan hayatının önemli bir kısmını içine alır. Bireyin ailesinde başlayan eğitim süreci artık yeni bir kurumda bilgi, tutum, beceri ve değer yargıları geliştirerek hayata yeni bir adım atacağı mekândır. Okullarda edinilecek tecrübeler çocukları iyi veya kötü yönde davranış değişikliğine neden olur.

Okullarda şiddet eylemlerinin yaygınlaşmasındaki temel unsur davranış bozukluğu olan öğrencilerden ve disiplinsiz bir ortamdan kaynaklanmaktadır.

Genellikle davranış bozukluğu olan öğrenciler ise sorunlu aileye sahip olan çocuklardır. Tezcan (1996), okuldaki şiddet olaylarını öğretmenlerin sert tavırları, kız arkadaş problemleri, medya, yoksulluk, boş zaman değerlendirme olanaklarının yetersizliği ve disiplin olarak sıralamaktadır. Kötü söz, küfür, hakaret, lakap takmak, kendine veya bir başkasına zarar verme, dövme, tehdit ve eşyalara zarar verme öğrencilerin sıklıkla başvurduğu şiddet eylemleridir.

Ülkemizde okullarda şiddet ve saldırganlık hayli yaygındır. Bu yüzden eğitim öğretim ortamında çocuklar sosyal öğrenme ile birlikte şiddet ve saldırganlığı öğrenmekte ve bu durum ilerde sağlıksız nesiller yetişmesine sebep olmaktadır. Maalesef birçok çocuk ilk şiddet tecrübesini okullarda yaşamaktadır. Hâlbuki eğitim sistemi çocuğun bu yönünü örselemesi gerekirken günümüzde şiddeti öğretir hale gelmiştir. Okulların etkili ve verimli hale gelebilmesi şiddet davranışlarının ortadan kalkmasına bağlıdır. Çocukların okul içerisinde huzurlu ve mutlu olmaları, onların eğitimlerini en iyi şekilde tamamlamalarını sağlar. Okullar da başarılı bir eğitim öğretim için aile, öğretmen ve okul idarecileri işbirliği halinde disiplinli, öğrenci ihtiyaç ve beklentilerini sağlanarak verimli hale getirilmelidir.

2.1.4.3. Çevresel Belirleyiciler

Bireylerde şiddet ve saldırganlığı etkileyen faktörlerden biri de çevre unsurudur. Küreselleşme ile birlikte büyük bir köy haline gelen dünyada özellikle çocuklar, sadece buldukları çevreden değil, ayrıca çeşitli iletişim araçlarıyla tüm dünyada çocuğun algısına sunulan materyallerden etkilenmektedir. İletişim araçlarının gelişmesiyle, çocuklar birbirinden farklı ve çok sayıda uyarana maruz kalmaktadır. Dolayısıyla çocukların algı dünyasına hitap eden her şey seçici bir şekilde onlara sunulmalıdır. Geleneksel toplumlarda çocuklar sadece ailelerinden ve yaşadıkları toplumdan etkilenmekte idi. Çocuğun davranışını ve değer dünyasını şekillendiren yegâne unsur aile ve toplumdur. Aynı toplumda yaşayan bireyler benzer değer yargılarına ve ahlaki tutumlara sahiptirler. Bu yüzden geleneksel toplumlarda ortak değerler nesilden nesile aktarılmakta, çocuklar ile ebeveyni arasında kuşak çatışması çıkmamakta idi.

Modern toplumlarda ise sadece nesiller değil yaş grupları arasında bile büyük farklılıklar ortaya çıkmıştır. Modernleşmenin etkisi ile toplumlar ve bireyler hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecine girmişlerdir. Bireyin algı dünyası üzerinde aileden okula, internetten bilgisayar oyunlarına, çizgi filmlerden sosyal ağlara kadar birçok uyaran etkili olmaktadır. Modern insan artık evde tek başına oturup televizyonun veya bilgisayarın karşısına geçerek tüm dünyayı seyredebilmekte, bu şekilde kendi kişiliğini ve değer yargılarını oluşturabilmektedir. Özellikle ailelerin bu konuda bilinçli davranarak çocuğun bu uyaranlarla etkileşiminde gayet seçici olmaları gerekmektedir.

Sosyal bilimcilerin, üzerinde en çok çalışma yaptığı konuların başında medyanın çocuklar üzerindeki etkisi bulunmaktadır. Yapılan yayınların içerdiği konular ve koşullarından hareketle çocuklar üzerinde bazen olumlu bazen de olumsuz etkilere sahip olmaktadır. Medya aracılığı ile aktarılan mesajların homojen olması ve kullanıcıyı istediği yönde yönlendirmesi, güçlü bir etki oluşturulabileceğine dair fikir birliği bulunmaktadır (Bertrand, 2004: 29).

ABD’de bir üniversitenin yaptığı araştırmaya göre, bebeklik çağından yeni çıkan çocuklarda (3 yaş) televizyon seyretme süresinin artması, saldırgan kişilik oluşmasına neden olabilmektedir. Televizyon o kadar etkili olmaktadır ki, çocuklar televizyon seyretmedikleri halde cihazın açıkken yakınında olmaları bile çocuklardaki saldırganlık eğilimini etkilemektedir (Çamlıca, 2012: 43). Türkiye’de gerçekleştirilen alan çalışmalarında çocukların şiddeti büyük oranda televizyon haberlerinden ve dizilerden deneyimlediği, bu tür örneklerin onları oldukça yoğun biçimde etkilediği görülmektedir (Pembecioğlu, 2013; akt. 1.Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı: 420). 2013 yılında düzenlenen 1. Çocuk ve Medya Kongre’sinin çocuk konuşmacılarından olan 11 yaşındaki Fevzi, yanlış davranışların televizyon ekranlarında çok normalmiş gibi gösterildiğinden yakınmaktadır. Örneğin; bazı gençlik dizilerinde; çocukların derslerine çalışmaması, okulla ilgili devamsızlıklar yapmaları, sigara ve içki gibi zararlı maddeleri kullanmaları, aşk olaylarını ön plana çıkarmaları, şiddet-saldırı olaylarının olması gibi davranışların çocuklara özendirici biçimde aktarıldığından bahsetmektedir. Dahası görsel medya ve sanal âlemin yaşamın her alanını kuşatması ile birlikte imgesel olan ile gerçek

olan hayatımızda iç içe geçmiş haldedir. Bu durumdan en çok zihinleri saf haldeki çocuklar etkilenmektedir. Bu nedenle kimi zaman gazetelerde özellikle çocukların, diğer çocukları filmlerde ya da televizyonda izledikleri bir şiddet olayından esinlenerek zarar verdiklerine şahit olmaktayız (Demirergi, 1994: 15).

Tüm dünyada çocuk suçluluğu ve gençlerin kötü alışkanlıklara sahip oluşu tedirgin edici boyutlara ulaşmıştır. Esslin, Amerikan televizyonunun hem kültürel hem de sosyal yönden en tehlikeli görünen kısmı olarak televizyon filmlerini görmekte ve bu filmlerin çocukların karakterini bozduğunu, çocukları şiddet dolu ve ben merkezli hale getirdiğini söylemektedir. Sinemaya oranla çocuk, televizyon karşısında hem savunmasız kalmakta hem de yeterli paylaşma ortamı bulamadığında, yalnız izlemeleri sırasında bu yakınlıktaki karakterlerle daha hızlı ve etkin bir biçimde özdeşleşme eğilimindedir (TÜİK, 2013; 441, akt. 1.Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı).

TV, film ve dizilerin yanı sıra video oyunları da çocukların dünyasında önemli bir yere sahiptir. Video oyunlarının her biri çocukları aynı düzeyde etkilememektedir. Düşük şiddet sergileyen kolektif yapıya sahip ülkelerde daha az tepkiye rastlanırken, yüksek şiddet eğilimli bireyci toplumlarda tepkiler daha yoğundur. Yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik, statü oyun sistemi ve oyun çeşitleri çocukların heyecan türlerini etkilemektedir (Çelen, 2013: 311, akt. 1.Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı).

Şiddet ve saldırganlığa neden olan çevresel faktörler ise; yoksulluk, eğitim seviyesinin düşük olması, kötü aile koşulları, yanlış dini inançlar, kültürel ortam, kitle iletişim araçları gibi etkenlerdir. Bu faktörler insan hayatında önemli yere sahiptir. Sosyal, kültürel ve ekonomik faktörler şiddetin oluşumunda rol oynarlar. Azgelişmiş ve yoksul ülkelerdeki şiddet düzeyi diğer toplumlara göre daha fazladır. Bu, yoksulların kendi aralarındaki mücadelenin yanı sıra bazen başkaldırı, toplumsal kargaşa gibi biçimlere de bürünebilmektedir. Çünkü kısıtlı bireyler kısıtlandıkları cendereden kurtulmanın yolunu ararken çoğu zaman şiddete başvururlar. Birçok ülkede suç işleyenlerin çoğunluğu, yoksul ve eğitimsiz kesimden gelmektedir. Ailenin yoksullaşması da ailenin toplumsal hayata uyumunu zorlaştırmaktadır. Bu

zorluktan öncelikli etkilenen ise kadın ve çocuklardır. Bireyin zorluğa karşı kendini savunabileceği şiddet eylemlerine, genellikle köyden kente göç eden veya ülke değiştiren çocuklardaki uyum sürecinde daha çok rastlanmaktadır.

İklim, doğal kaynaklar, yerleşimler gibi coğrafi faktörlerin saldırganlık ve suç davranışı üzerinde etkili olduğuna ve bireylerin suç işleme davranışlarını ve biçimlerini etkilediğine dair çalışmalar bulunmaktadır. Ayrıca, yanlış beslenmenin de (fosfat ile fazla beslenilmesi) davranış bozukluğuna ve sonunda suçluluğa neden olduğu da belirtilmektedir (Erol, 2006).

Günümüzde şiddetle ilişkilendiren bir diğer unsur da “din” dir. Özellikle son dönemlerde medyada yer alan din kaynaklı şiddet ve savaş görüntüleri bu kanının oluşmasında etkili olmuştur. Halbuki, dini metinlerde öfke, kin, nefret, ve barış ortamını zedeleyici davranışlar yasaklanmıştır. Özellikle Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam gibi semavi dinler, özü itibarıyla şiddete başvurmayı onaylamazlar. Fakat etnik, siyasi, ideolojik amaç ve menfaat gibi dindışı nedenler yüzünden birçok çatışma ortaya çıkmış aynı dine mensup fırka ve mezhepler arasında bile kanlı savaşlar yaşanmış, çatışmanın tarafları kendilerini haklı göstermek ve şiddet eylemlerini meşru göstermek için kendi yorumlarına sığınmışlardır (Onat, 2004).

Saldırgan davranışlara ve şiddet eylemlerine ilişkin örnekler çoğaldıkça, bunların etkinliği görüldükçe, bireylerin bunları benimsemesi, toplumsal boyutlara ulaşması, genelleşmesi, yayılması artar. Toplum, saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleriyle ilişki kuran, bunların yolunu, yöntemini, meydana getiren, eğitimin, öğrenimini veren bir okul durumuna gelir (Balcıoğlu, 2001: 43).

2.2. ŞİDDETİN YANSIMALARI

2.2.1. Aile İçi Şiddet

Aile, evlilik ve kan bağına dayanarak, karı- koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birliktir. “Aile; kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal

ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir birime” (Gündüz, 2009: 140) verilen terimdir.

Ailenin en önemli özelliği ise aile bireylerinin arasında içten, sıcak ve güven verici ilişkilerin kurulduğu sosyal bir ortam sağlamasıdır (Yıldırım, 1998: 5). Dolayısıyla çocuğun fiziksel, duygusal, bilişsel, sosyal ve ahlaki gelişiminde rol oynayan en temel kurum olan aile, çocuğun sağlıklı ruhsal gelişimini ve olumlu benlik gelişmesini sağlayarak çocuğun davranışlarını biçimlendirmektedir. Çocuk için vazgeçilemez ve yeri doldurulamaz bir anlam ifade eder. Aile, çocuğun en temel psikolojik ihtiyacı olan sevgiyi karşılayarak, aynı zamanda bir gruba ait olma, aile içinde ve dışında güvenlik içinde olma, saygı görme, değer verilme gibi sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında koruyucu, destekleyici, eğitici ve öğretici fonksiyonu ile sağlıklı bir ortam oluşturmaktadır. Aile bireyleri, bu ortam içinde hem aileye bağlı hem de aileden bağımsız, toplumda bir birey olarak, kendini ifade etme ve gerçekleştirme fırsatını elde etmektedir (Kılıç, 2014: 1).

Aile içi şiddet kısaca, aile fertlerinden herhangi birinin diğer bireye şiddet uygulamasıdır. Aile bireylerinden birinin, diğer bir aile bireyini sindirme, öfkelenme veya duygusal baskı altına almaya yönelik fiziksel ve sözel davranışları şeklinde tanımlanmaktadır. Uygulama biçimi bakımından dövme, yaralama, sakat bırakma, cinsel saldırı, saldırı ve öldürmeye kadar giden fiziksel şiddet ve sözle somut olarak belirlenemeyen beden dili şeklinde, sözlü, duygusal ve zihinsel şiddet biçimlerinde olmaktadır (Özgüven 2001: 297).

Aile içinde şiddete en çok maruz kalan ve bu şiddete karşı savunmasız kalanlar çocuklardır. Tamamen aileye bağımlı durumda olan çocuklar, kendilerini koruyacak fiziki ve ekonomik şartlara sahip olamamaları nedeniyle fiziksel ve duygusal şiddete karşı koruyucu mekanizmalar geliştirememektedirler (Özgentürk, 2012: 61). Şiddet çocuklarda daha karmaşık ve derin izler bırakarak travmalara sebep olabilmektedir.

Aile içi şiddeti ortaya çıkış biçimi ve nedenlerine göre beş grupta değerlendirilmektedir:

1)Fiziksel Şiddet: Dövme, tokatlama, tekmeleme ve yaralama gibi eylemlerin yer aldığı hatta öldürmeye kadar varabilen şiddet türüdür.

2)Cinsel Şiddet: Cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır (Meral, 2007: 277-279).

3)Duygusal Şiddet: Duygusal şiddet, duyguların ve duygusal ihtiyaçların istismar edilmesi, bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılmasıdır (Yalçın, 2012: 22). Duyguların baskı aracı olarak kullanılması, kurbanın duygu ve ihtiyaçlarının küçümsenmesi, sevgi ve ilgi eksikliği de duygusal şiddet örnekleridir (Güz, 2007: 89).

4) İhmal: Anne ve babanın çocukların fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaması olarak karşımıza çıkar.

5)Ekonomik Şiddet: Başka kişinin parasını yönetme, başka kişiye ait paradan çıkar sağlamaya yönelimdir (Ayan, 2007: 98).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre; Avrupa bölgelerinde on dört yaş altında olan her dört çocuktan biri her gün aile içi şiddete maruz kalmaktadır. UNİCEF'e göre; Avrupa ve Orta Asya'daki çocukların % 60'ı ebeveynleri veya bakımını üstlenen kişiler tarafından şiddete ve agresif davranışlara maruz kalmaktadırlar (Ovacık, 2008: 9). Şiddet eylemlerini gerçekleştiren bireylerin, şiddet davranışı sergilemeyen bireylere göre çocukluklarında daha çok aile içi şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Araştırmalar ortaya koymaktadır ki, çocuklarını döven, işkence yapan, bazen ölümlerine sebebiyet veren anne ve babalar kendi çocukluklarında aynı şekilde şiddete maruz kalmış kimselerdir. Aile içindeki şiddet veya kötü muameleye ilişkin olumsuz davranışların artması ile birlikte, çocuğun şiddet ve olumsuz davranışlara yönelme olasılığı artmaktadır (Hökelekli, 2009: 38).

Kişilik gelişimi doğuştan getirilen eğilimlerin (kalıtım, yapı) ve bireyin çevresine kendine has uyumunu tayin eden (çevre, eğitim, etkilere tepkiler) kazanılmış özelliklerin yapılaşmış bütünü olarak karşımıza çıkar. Doğuştan getirilen özellikler kişilik gelişimi için bir etken olmasına karşı, sonradan kazanmış olduğu özellikleri bireyin kişilik gelişimini doğrudan etkilemektedir. Aile, bireyin gelişimi esnasında ona sevgi, ilgi ve ihtiyaçlarını karşılama konusunda destek olarak kişilik

gelişimine katkı sağlar. Fakat ailenin çocuğa ilgisiz ve sevgisiz davranması bireyin acısını bastırması için şiddete başvurmasına yol açan bir etkidir.

“Profesör Anne, kızı tarafından öldürüldü” haberi 2008 yılında medya da büyük yankı uyandırmıştı. Bu haber şiddetin asıl olarak cehaletten kaynaklanmadığına işaret etmektedir. Annesini öldüren Başak Aydınтуğ verdiği ifade de “Kullandığı kötü ifadelerinin dozunun artması, çirkin sözlerinin daha da ağırlaşması beni giderek boğuyordu. Ruhum acıyor, gözüm kararıyordu, onun yanında. Benim ağzıma alamayacağım ama olaydan sonra kısmen basında yer alan alçaltıcı sözleri, kişiliğimi yerle bir ediyordu; dayanamıyordum. Anne babasının ihtiyacı olan sevgiyi ona vermediklerini, anne-babası tarafından sevilmediğini ve onları sevmediğini söylemiştir (Çamlıca, 2012: 114).

Şiddeti ele aldığımızda ve birey üzerindeki etkisini incelerken, aile durumunu ihmal etmek hatalı olacaktır. Şiddetin, insan hayatındaki etkisini ailede görmek mümkündür. Aile içinde var olan şiddetin yol açtığı veya açacağı zararlar, kuşkusuz birey ve toplum üzerinde çok büyük yıkıcı etkiye sahiptir. Çocuklar için anne ve babalar rol model teşkil etmektedir. Çocuk aileden gördüğü davranış kalıplarını çevresine yansıtır. Çocuğun saldırganlık davranışının gelişiminde, anne babasının çocuğa karşı davranışları zemin hazırlarken, çocuğun ileriki hayatında saldırganlığı içselleştirmesine sebep olur. Neticede bu durumda çocuğun saldırganlık tutumlarından anne ve baba sorumlu olmaktadır.

Çocuklar aile tarafından korunur, büyüme ve gelişmeleri sağlanır. Bazen de aile, şiddetin beslendiği ve uygulandığı alan olarak karşımıza çıkar. Bu yüzden en büyük duygusal rahatsızlıkların, gerilim ve çatışmaların kaynağı da aile olabilmektedir. Buna medyaya yansıyan birkaç haberden örnekler vermek gerekirse:

“Bayram masraflarını karşılamak için verdiği parayı isteyen koca K.Ö ile eşi C.Ö.’nün tartışmasını işiten 14 yaşındaki N.Ö., babasının annesini döveceği kuşkusuna kapılarak babasının ruhsatsız tabancasıyla babasına kurşunlar yağdırdı.”

“11 yaşındaki ilkokul öğrencisi S.Y. bir süre ince terk ettiği evine geri dönen annesi H.Y. ’yi babasının isteği üzerine av tüfeğiyle başından vurarak öldürdü.”

“16 yaşındaki S.G. erkeklerle arkadaşlık yaptığı için annesinin, babasının isteği üzerine, ailenin namusunu korumak amacıyla, yakın akrabası 14 yaşındaki M.T. tarafından meydana boğazı bıçakla kesilerek öldürülmüştür.” (Köknel 1996;14).

Bir terörist, çocukluğuna ait bir hatırasını şöyle anlatmaktadır;

“... o gün komşu çocuktan dayak yemiş, kafam kırılmıştı, ağlayarak eve gelmişim. Annemin yaramı sarmasının beklerken, o da bana vurmaya başladı, söylemedik laf bırakmadı. Elime bir taş vererek, gidip öcünü almasan seni eve almayacağım dedi. Bende gidip o taşla çocuğun kafasını kırdım. İlk dersimi böyle aldım. O gün bugündür, kafamı kırdırtmamak için çabalıyorum. Birilerinin kafamı kıracağını sezdiğim an, onlardan önce davranır, karşı saldırıya geçerim. Bir daha kafamı kırdırtmamak için çabalıyorum. Siz de kafanızı kırdırtmak istemiyorsanız benim gibi yapacaksınız. Onlar kafanızı kırmadan siz onlarınkini yaracaksınız. Güçlü olacaksınız..” (Çamlıca, 2012: 94)

Medyaya yansıyan bu haberlerden de görüleceği üzere aile, sadece çocuğun şiddet eylemine maruz kalmasına sebep olmakla kalmayıp, aynı zamanda çocuğun şiddet eylemi uygulamasında en büyük etkidir. Başbakanlık aile araştırma kurumu tarafından Aralık 1993-1994 yılında yapılan bir araştırmaya göre, şiddet uygulanan evlerin % 74.5'inde çocuklar şiddete tanık olmaktadır (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995: 150). Yapılan araştırmalarda görüyoruz ki çocukların şahsen tanık oldukları veya tecrübe ettikleri şiddet olayları onları etkilemektedir. Çocukluk döneminde şiddete şahit olma veya çocuğun şiddet görme deneyimi ileriki dönemde çocuğun saldırgan bir birey olmasında ve saldırgan davranışları sergilemesine kaynaklık etmektedir (Özgentürk ve diğerleri, 2012). Yine aynı araştırmada şiddeti uygulayan kişinin çocuklara nasıl davrandığı sorusu % 50.7 tarafından cevapsız bırakılmıştır. % 30.5'lik bir kesim şiddet uygulayanın çocuklara karşı şiddet davranışı göstermediğini belirtirken, % 18.9'luk bir kesim çocuklara karşı da şiddet uygulandığını belirtmiştir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995: 150-201).

Şiddet gören çocuklar ve şiddet davranışında bulunan ebeveyn, çocuklara karşı aile içinde uygulanan şiddeti normal karşılamaktadır. Dünyanın hemen hemen her

tarafında ve Türkiye de aile içi şiddet sık rastlanan ama sıklığı ile ters orantıda dışarıya yansıtılan bir olgudur (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995: 201). Yapılan çalışmalarda aile içi şiddetle ilgili kesin bilgilere ulaşmak mümkün değildir. Çünkü çocuk aile içinde oluşan şiddeti ya normal karşılamakta veya anne/baba korkusundan bunu dışa vuramayarak gizlemektedir. Veyahut bunu şiddet olarak algılayamayıp, hayatta olağan şeylerden biri olarak görebilmektedir. Ailede meydana gelen şiddeti çocuğun normalize etmesi ise aile içi şiddetin nesilden nesile aktarılmasına neden olarak, bu ortamlarda büyüyen çocukları olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Bayındır, 2010: 2).

2.2.2. Çizgi film ve Şiddet

Şiddet olaylarının gelişiminde ve tekrarlanmasında kitle iletişim araçlarının etkisini göz ardı edemeyiz. Kitle iletişim araçları, çocuklarda ve yetişkinlerin hayatında önemli bir yer kaplar ve insanları büyük ölçüde etkileme gücüne sahiptir. Bu araçlar içerisinde en çok kullanılan ve en çok etkiye sahip olan televizyon, şiddeti bile eğlence kaynağı haline getirebilmiş durumdadır.

Aile, çevre ve televizyonun şiddeti besleyen en önemli etkenler olduğu sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Televizyon ise, şiddeti, gizli ve kibar olarak karşımıza çıkararak, iyi kötü ayırımına varmamızı engellemektedir. Bu durum da bireyler üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu olumsuz etkilenme ise, bir yandan ekranlarda gözlemlenen şiddet olaylarının kanıksanarak benimsenmesi ve tekrarlanması, diğer taraftan da izlenenler tarafından doğal, sıradan ve günlük olaylarmış gibi algılanması ve bireylerin şiddete karşı duyarsız hale gelmesi şeklinde olmaktadır (Kaskun ve Öztunç, 2003).

Çizgi filmlerde canlı, hareketli öğelerin bulunması, kuvvetli ses ve ışıkların olması, çocukları televizyonun etkisi altına alarak, onları küçük yaşlarda şiddet eylemlerine hazır hale getirmektedir. Okul çağı ise çizgi filmlerin, çocukların şiddet eğilimindeki ve saldırgan davranışlarındaki etkisinin en çok olduğu dönemdir. Bu dönemde çocukların dikkatleri artarak gelişir, kavrama yetenekleri ile hikâyelerdeki devamlılıkları izlerler; üstü kapalı olarak anlatılan olaylardan sonuçlar çıkarırlar ve karakterlerin eylemlerini ya da hareketlerini onaylar ve taklit ederler. Şiddet eğilimli

çizgi filmleri izleyen çocuklar şiddet davranışları sergilerken, izlemeyen çocukların ise bu davranışları nadiren sergilediklerini görürüz. Hatta çocuklar kendilerini bu çizgi filmlere öyle kaptırırlar ki başkahramanın yerine kendilerini koyarak, onların ismiyle çağırılma, onlar gibi davranma ve çevresindeki insanları da çizgi filmdeki karakterler olarak algılama isteği içerisindeyler. Bu davranış ise çocuklarda saldırgan davranışların artmasına neden olur (Kaskun ve Öztunç, 2003).

Albert Bandura, yaptığı deneyde çocuğun eğilimlerini ve şiddet yönelimini etkileyen dış etmenlerden birinin de televizyon olduğuna ulaşmıştır. Deneyde, televizyon başına oturtulan çocuklara, elinde bir sopayla büyük kuklalara saldıran bir adam gösteriliyor. Daha sonra çocuklar kuklayla baş başa bırakılıyor ve aynen izledikleri sahnedeki adam gibi kuklalara saldırmaya başlıyorlar. Daha sonra aynı çocuklara aynı sahne yeniden izlettiriliyor ve bu kez kuklalara saldıran adama, çevreden gelenlerce dayak atılıyor. Bu cezalandırmadan sonra yeniden kuklalarla baş başa kalan çocukların saldırganlıklarının yatıştığı gözleniyor.

Çocuğun zihinsel gelişiminde 12 yaşa kadar soyut ve somut ayırımı netleşmemekte ve soyutlamayı tanımlayabildiği döneme kadar öğrendiği ve gördüğü her şeyi gerçek kabul etmektedir. Bu yüzden şiddet içeren çizgi filmlerdeki kavga, dövüş, cinayet gibi şiddet içeren davranışlar bu kurmaca dünya ile gerçek dünya arasında bağlantı kurmalarına neden olabilmektedir. Yapılan araştırmalarda çizgi filmlerin (Öçal, 1997; RTÜK, 2006; TÜİK, 2013) çocuklar üzerinde en fazla etkiye sahip olduklarını ve çocuklar tarafından en çok takip edilen medya yapımı olduğunu görmekteyiz. Yine benzer araştırmalar (TÜİK, 2013; RTÜK, 2013) çocukların en çok takip ettikleri ve evlerinde en çok bulunan medya aracının televizyon olduğunu ortaya koymaktadır. 6-10 yaş grubu çocuklarda en çok izlenen program türü, % 93,8 ile çizgi film iken; 11-15 yaş grubu çocuklar tarafından en çok izlenen program türü ise % 76, 8 ile film ve dizilerdir. 11 yaşından sonra çocuklar tarafından çizgi filmlerden daha çok diziler izlenmektedir.

Çizgi filmler, çocukların saldırganlık ve şiddet göstermelerine neden olurken, aynı zamanda onları fantezi dünyasına çekerek gerçeklerden uzaklaştırmaktadır. Tüketim ve beklentilerini değiştirerek, aile ve arkadaşlık ilişkilerinin zayıflamasına

neden olur. Çocukların kendilerine model olarak seçtikleri çizgi film kahramanlarının anlaşılabilir şiddet ve gerçeküstü hareketleri, çocuklarda sıra dışı tepkilere yol açmaktadır. Örneğin, Pokemon adlı çizgi film, çocukların uçmaya heveslenmesine ve pencerelerden atmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca çizgi filmlerde şiddetle şaka arasındaki ilişki düzeyinin de arttığı görülmektedir. Eskiden Karagöz'ün Hacivat'a attığı tokat çocuğu güldürürken, günümüzde atılan bombaların ve öldürülen kahramanların sayısı çocuğu güldürme ögesi haline gelmiştir.

Ebeveynler bir yandan şiddet içerikli filmleri çocuklardan kaçırarak onların izlemelerine engel olurken, diğer yandan da Tom ve Jerry türündeki çizgi filmleri zararsız bularak bunları çocuklarına izletmektedirler. Oysaki şiddet içerikli filmler, şiddeti tüm acımasızlığıyla ve gerçekliğiyle yansıtırken, Tom ve Jerry türündeki sevimli çizgi filmler ise, şiddeti sevimli, kolay ve mizahi bir şekilde göstermektedirler. Tom ve Jerry tüm bir film boyunca “ kedinin fareyle oynadığı gibi” birbirlerini kovalıyor, kafalarını yüzlerce kez tavana çarpıyor, vücutlarının üzerinden tanklar geçiriyor ama ikisine de bir şey olmuyor. Buradaki bir şey olmaması yani sonuçsuz şiddet eylemi çocukların hafızalarına, yumruklanan ya da yüksekte atılan canlıların yeniden hayata dönebilecekleri yönünde bir mesajla dönüşmektedir. Bu şekilde şiddet ve saldırgan davranışlar çocukların bilinçaltına işlenmekte ve davranış haline dönüşmektedir. Danimarka'da yapılan bir araştırma, “Tom ve Jerry” izleyerek büyümüş çocukların, ilk sokak kavgalarında yumrukladıkları arkadaşlarında niye bu kadar hasar oluştuğuna şaşırduklarını ortaya koymaktadır (Dündar, 1996: 386). Böylece çocuklar, ekranda mizahi bir şekilde sunulan şiddetin, gerçek hayatta hiç de öyle olmadığı, aksine acı verici bir yönü olduğu gerçeğiyle yüzleşmektedirler.

Çocuklar bebeklikten itibaren çizgi filmlerin etkisi altına girmektedir. 6 yaşından itibaren ise artık yavaş tempolu çizgi filmler, yerini çocukların heyecanla seyrettikleri şiddet içerikli çizgi filmlere bırakmaktadır. 12-18 yaş arasında ise günün 8 saatini herhangi bir medya şeklini kullanarak geçirmektedirler. Bu medya şekillerinden televizyon 5 saate yakın izlenerek, çocukların hayatında hâkimiyet sağlamaktadır (Protrowski, 2013: 55). Televizyonlarda şiddet sahnelerine yer verilmesi, şiddetin yaygınlaşmasındaki en önemli etken olarak görülmektedir.

Çocuklar 3–4 yaşından başlayarak 12–13 yaşına kadar günde ortalama 1–2 saat çizgi film izlemektedirler. Çocukların şiddete uzun süreli maruz kalmaları onların şiddete karşı duyarsızlaşmasına sebep olarak, onların şiddet eylemlerini umursamayıp, şiddeti benimsemelerine sebep olmaktadır. Küçük yaşlarda sevimli çizgi filmlerle tanışıp, renkli şiddet kahramanlarıyla özdeşleşen çocuklar, büyüdüklerinde artık şiddet uygulayıcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Gücün, şiddetin, saldırgan davranışların medya karakterleri yoluyla model olarak sunulmasının ve özellikle de çocukların bu karakterlerle özdeşim kurmasının, şiddetin meşru olarak görülmesine ve suç işlemeye meyilli saldırgan bireyler yetişmesine sebep olmaktadır (Uysal, 2006: 125).

Şiddet odaklı çizgi filmlerde, çocuk şiddeti doğrudan sorun çözme yöntemi olarak algılayabilmektedir. Çizgi filmlerde, iyilerin kötülere öldürmesi şiddete duyarsızlaşmayı ve şiddeti olağan görmesini sağlayan diğer bir etkidir. Araştırmamızda da çocukların en çok izledikleri *Benten* çizgi filminde ana unsur, şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahramanı temsil eden başkarakter, bir yandan iyi kalpli davranıp iyi işler yaparken, öte yandan da kötülere karşı şiddeti direk problem çözme yöntemi olarak kullanmaktadır. Bu da çocukları, şiddetin sorun çözmede ve iyi işlerde kullanıldığı sonucuna ulaştırabilmektedir.

Yapılan araştırmalarda, televizyon ve çocuk ilişkisinin önemli olduğuna dair üç neden üzerinde durulmaktadır. Birincisi, çocukların toplumsal değerlerin içselleştirilmesi sürecini tamamlamamış olması, şiddet eylemlerini ve saldırganlık davranışlarını kolayca öğrenip uygulamalarına neden olmaktadır. Televizyon, çocuğun toplumsallaşması sürecinde aile, eğitim ve din gibi kurumlardan daha etkili konuma gelmiştir. İkincisi, çocuğun yetişkinlere oranla zihin dünyalarının korumasız ve savunmasız olmasıdır. Üçüncü neden ise, “üçüncü kişi etkisi” ne en açık olan yaş grubunun çocuklar olduğu düşünce ve inancının yaygın olmasıdır (Mutlu, 1999: 120). Sonuç itibari ile çocuğun bebeklikten başlayarak dikkat ve ilgisini çekerek, çocukluk dönemi boyunca zamanın çoğunu esir alan çizgi filmler, ebeveyn gözetim ve denetiminde büyük bir özenle seçilmelidir. Çizgi filmlerde, çocuğu eğlendirerek

eğiten, olumlu karakter ve davranışlar sergileyen, düşünme ve sorgulama kabiliyetini geliştirici, çocuğu güdüleyen ve geliştirici modeller çocuğa sunulmalıdır.

2.2.3. Akademik Başarı ve Şiddet

Dictionary of Education sözlüğünde, “Akademik Başarı” ile, okulda okutulan derslerde geliştirilen ve öğretmenlerce takdir edilen notlar, test puanlarıyla ya da her ikisi ile belirlenen beceriler veya kazanılan bilgiler kastedilmektedir (Carter ve Good, 1973; akt. Keskin ve Sezgin, 2009). Bununla birlikte akademik başarı, bireyin psikomotor ve duyuşsal gelişiminin dışında kalan, bütün program alanlarındaki davranış değişmelerini de ifade etmekte ve tüm öğretim kademelerini kapsamaktadır (Erdoğdu, 2006). Öz akademik başarı ise, bireyin algıladığı akademik başarıdır. Bireyin algıladığı akademik başarı ya da başarısızlığı, kendisi ve içinde yaşadığı toplum bakımından oldukça önem taşımaktadır.

Aile içi şiddet mağduru olan çocuklar, konsantrasyon güçlüğü yaşarlar ve kötü akademik performansa sahiptirler. Dolayısıyla okul başarısındaki düşüşün sebeplerinden biri de şiddet nedeniyle yaşanan zeka özürlü ya da ruhsal örselenmedir (Umar, 2012). Yapılan araştırmalarda bireyin zekâsının yanı sıra, yetenek, özlük, kişilik ve ailesel nitelikleri, baba ve annenin öğrenim durumu, ailenin ortalama aylık geliri, annenin çalışması, anne ve babanın birbirleri ile geçimleri, ailenin öğrencinin derslerdeki başarısı ile ilgili ilgisi, genellikle ergeni anlama derecesi, ergene olan güven, aile ile ergen arasındaki ilişkilerin durumu gibi çok sayıda etkenin akademik başarıyı etkilediğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin başarısının düşmesine etki eden en önemli faktörler ise anne-baba ilgisizliği, eğitim yetersizliği, kişilik uyumsuzlukları, kültürel yoksunluk, ergenlerin benimseyebileceği ya da kabul gördüğü bir toplumsal grubun olmamasıdır (Keskin ve Sezgin, 2009: 6).

Çocuğun akademik başarısı aynı zamanda ebeveyn için de önemlidir. Aile içi ilişkiler, çocuğun ailede öğrendiği bilgiler ve edindiği tecrübeler çocuğun başarısının olumlu ya da olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir. Ailede edindiği bilgi, tutum, değer ve becerilerin okulda öğrendiklerini destekler nitelikte olması, aile içi dengeli ve düzenli ilişkiler, akademik başarıyı olumlu yönde etkilerken; okul ile

ailenin öğrettikleri arasında çelişki olması, duygusal ve toplumsal etkilemişin sağlanamaması, ailenin eğitim durumu ve okula karşı tutumu, aile içerisindeki huzursuzluklar, çocuğa ilgi ve sevgi gösterilmemesi gibi etkenler de çocuğun başarısını olumsuz yönde etkiler (Tezcan, 1988: 338-341; Fidan ve Erden, 1991: 77). Arıcı (2007) ise öğrencinin akademik başarısına etki eden faktörleri şu şekilde sıralamaktadır: Başarı güdüsü, kaygı, ailenin nitelikleri, sosyo-ekonomik özellikler, okul ve eğitim koşullarının yeterli- yetersiz oluşu, genel çevre özellikleri, beslenme ve sağlık koşulları, televizyon seyretme alışkanlıkları, temel demografik özellikler, içinde yer aldığı akran grubunun değer ve normları, eğitim programlarının niteliği, okul yöneticilerinin ve eğitim uzmanlarının yeterlilikleri, sınıf düzeyi, dersin türü ve niteliği, eğitim araçlarının niceliği-niteliği.

Paulsen, E. (1993) yaptığı araştırma neticesinde; anne-babanın beklentisinin, ilgili tutumlarının ve çocuğun akademik uğraşlarında katılımcı olmasının akademik başarıyı anlamlı bir düzeyde etkilediğini; çocuğun akademik başarısının da anne-babanın kişisel değerlendirmelerinden çok, daha fazla çocuğun bu tutumlara ilişkin kendi değerlendirmesine bağlı olduğu sonucuna ulaşmıştır (Soner, 1995: 40-45). Şevik'in (2014) araştırmasında okul müdürlerinin ve müdür yardımcılarının % 95,6'sı öğrencileri akademik başarıya taşıyan en önemli faktör olarak *aile nitelikleri* faktörünü belirtmişlerdir. Arıcı (2007) tarafından yapılan diğer bir çalışmada ise Şevik'in bulgularını destekler şekilde, aile niteliklerinin, okul başarısını etkileyen önemli bir etken olduğu sonucuna varılmıştır. Şevik'in çalışmasında başarıyı etkileyen ikinci faktör olarak başarı güdülenmesi gelmektedir. Başarıya güdülenmiş bireylerin akademik başarısı daha yüksek olurken, bu güdülenmeyi sağlayamamış kişilerin akademik başarısı daha düşüktür.

Öğrencilerin okuldaki başarısını etkileyen bir diğer faktör de şiddet olgusudur. Toplumumuzda şiddetin çok yaygın olmasından dolayı, çocuklar gündelik hayatta her an şiddetle karşı karşıya kalabilmektedir. Yapılan araştırmalar, şiddete maruz kalmış ya da tanık olmuş çocukların, özgüven eksikliğine, arkadaş ilişkilerinde sorunlara, okulda başarısızlığa, konsantrasyonda zorluğa, sinirliliğe, öfke nöbetlerine ve agresif davranışların ortaya çıkmasına neden olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca akademik başarıya karşı ailenin ilgisizliği ile çocuğun okul başarısı ve sorunları

arasında doğrudan bir ilişki tespit edilmiştir (Yavuzer, 1987: 92). Evlatlarına gerekli ilgiyi gösteren, onların sorunları ile ilgilenen, ihtiyaçlarını karşılayan ebeveynler, çocuklarının akademik başarısının yükselmesine olumlu yönde katkı sağlar.

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, sahip olunan ailenin özellikleri ve çocuğun başarıya karşı geliştirdiği olumlu algı, akademik başarı üzerinde önemli derecede etkiye sahiptir. Ailelerin çocukları zorla, baskıyla, şiddetle başarıya sevk etmesi mümkün değildir ve bu tür davranışlar öğrenmeye ilgi duymasını engeller. Nitekim okullara zorla gönderilen çocuklarda devamsızlık, okuldan kaçma, eğitimini yarıda bırakma eğilimi görülmektedir. Çocuklar, onları mutlu eden ve yapmaktan zevk aldığı şeylere yönelir. Bu durumda çocuğun başarıdan zevk alması sağlanarak, akademik başarısını yükseltme yoluna gidilebilir.

2.3. ÇOCUĞUN ŞİDDETTEN KORUNMA HAKKI

2.3.1. Uluslar Arası Mevzuatta Çocuk Hakları

İlk olarak, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan ve 1948'de BM Genel Kurulu'nun Paris'te yapılan oturumunda kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde (Universal Declaration of Human Rights, UDHR), çocuklara ait haklara dikkat çekilmiştir. Otuz maddeden oluşan bildirinin 25. maddesinde çocukların herhangi bir ayrıma tabi tutulmadan, özel bakım ve yardım haklarına sahip olduğu vurgulanmıştır.

26 Eylül 1924 tarihli, Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Cenevre Bildirgesi'nde; çocukların gelişimine, beslenmesi, tedavi edilmesine ve korunmalarının gerekliliği bildirilmiştir. Bu bildirge Türkiye tarafından da onaylanmıştır.

Çocuk haklarını düzenleyen en önemli belge Çocuk Hakları Sözleşmesi (Convention on the Rights of the Child) dir. Bu belge Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. Aynı zamanda sözleşme, çocukların hukuken tanınmış haklarını ele alan ilk uluslararası anlaşma ve en çok kabul gören insan hakları belgesi niteliğindedir. Türkiye bu sözleşmeyi 1990

yılında imzalamıştır. 27 Ocak 1995 yılında Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmenin amacı, çocukların hangi millet, ırk, dil ve dinden olmasına bakılmaksızın, onların bedensel, ruhsal, ahlaki ve ekonomik bakımından korunarak gelişimini sağlamaktadır. Sözleşmeye göre her çocuk, 18 yaşına kadar gelinceye kadar korunmalıdır.

Çocuk hakları sözleşmesi dört ana grupta değerlendirilebilmektedir.

a)Yaşam ve Gelişme Hakkı (mad. 6): Çocuğun sağlıklı olarak doğması, hayatta kalabilmesi ve gelişimi için gerekli olan beslenme, barınma, yeterli bir yaşam standardını kapsamaktadır.

b) Ayrım gözetmeme (mad. 2): Aralarında hiçbir ayırım yapılmaksızın tüm çocukları kapsamaktadır.

c)Çocuğun Yüksek Yararı (mad 3): Çocuğun yararı “saygınlık ve özgürlük koşulları içinde normal biçimde ve sağlıklı, sosyal, ruhsal, ahlaki, akılsal, fiziksel gelişmesini sağlamak” olarak ifade edilmiştir (Sayıta, 1996: 114).

d)Katılım hakkı (Madde 12): Katılım hakkı ilk kez çocuk hakları sözleşmesinde yer almıştır.

Mad 12: Her çocuk, kendisini ilgilendiren herhangi bir konu ya da işlem sırasında görüşlerini serbestçe ifade etme, görüşlerinin dikkate alınmasını isteme ve katılma hakkına sahiptir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi ise çocukların aile ve ortamında, medyada, genel politikaların belirlenmesinde, çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınmada katılım haklarına özellikle teşvik edilmesini önemsemektedir (Erbay, 2013: 40).

Çocuk hakları sözleşmesinin 19.maddesi ile tüm çocukları, evde, okulda, iş yerinde, adalet kurumlarında, sosyal kurumlarda kısacası toplum içerisinde her türlü şiddetten korunmasını amaçlamakta ve çocukların haklarını güvence altına alarak onlara özel haklar tanınması gerekliliğinin belirtmektedir.

1. Bu sözleşmeye taraf devletler, çocuğun ana–babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.
2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir. (madde 19)

Çocuk hakları Sözleşmesinin 2.Kısım 42-45. maddelerine göre hükümetlerin sözleşmeyi nasıl uyguladıkları konusunda izleme raporu hazırlamalarını öngörmektedir. Tüm insan hakları sözleşmelerinde olduğu gibi çocuk haklarıyla ilgili ülkelerdeki uygulamalarda çocuk hakları konusunda çalışan, resmi bir birim tarafından hazırlanmaktadır. Bu birim bir rapor hazırlayıp Cenevre'deki çocuk hakları Komitesine sunmaktadır. Hatta izleme ve raporlama süreçleri sivil toplum kurumlarının özel birimlerin gençlerle ve çocuklarla ilgili örgütlerin aktif olarak katılımını sağlamaktadır. Bunlar hükümetlere “gölge bir rapor” sunabilmektedir. Hükümet dışında birçok kurum çocuklarla ilgili sözleşmenin nasıl uygulandığı izlemekte ve bölgesel veya ulusal düzeyde çalışmalar yapmaktadır. Örnek olarak Avrupa'da the European Network of Ombudsmen for Children (ENOC) çocuk hakları konusunda bir ağ oluşturmuştur. Avrupa'daki pek çok ülke bu ağa dahildir (Flowers, 2007: 23).

Uluslararası mevzuatta çocuk haklarını korumaya yönelik birçok sözleşme bulunmaktadır. Bunlardan Türkiye tarafından imzalanan ve onaylanan diğer uluslararası sözleşmeler şunlardır:

- Kadın ve çocuk ticaretinin kaldırılmasına dair 30 Eylül 1921 tarihli sözleşme ve bu sözleşmeye ilişkin 12 Kasım 1947 tarihli protokol.
- Deniz işlerinde çalıştırılacak çocukların asgari yaş haddinin tespiti hakkında 58 sayılı, 24 Ekim 1936 tarihli sözleşme.
- Çocukların ve gençlerin sanayide işe elverişlilikleri yönünde sağlık muayenesine tabi tutulmaları hakkında 77 sayılı, 9 Ekim 1946 tarihli sözleşme.
- Çocuklara karşı nafaka mükellefiyetine uygulanacak kanuna dair 24 Ekim 1956 tarihli sözleşme.
- Çocuklara karşı nafaka yükümlülüğü konusundaki kararların tanınmasına ve tenfizine ilişkin 15 Nisan 1958 tarihli sözleşme.
- Evlilik dışı çocukların tanınmalarını kabule yetkili makamların yetkilerinin genişletilmesi hakkında 14 Eylül 1961 tarihli sözleşme.
- Küçüklerin korunması konusunda makamların yetkisine ve uygulanacak kanuna dair 5 Ekim 1961 tarihli sözleşme.
- Evlilik dışı çocukların ana bakımından nesebinin tesisine dair 12 Eylül 1962 tarihli sözleşme.
- Evlat edinme konusunda makamların yetkisi, uygulanacak hukuk ve kararların tanınması hakkında 15 Kasım 1965 tarihli sözleşme.
- Çocukların evlat edinmesine dair 24 Nisan 1967 tarihli Avrupa Sözleşmesi.
- Küçüklerin vatana iade edilmesine dair 28 Mayıs 1970 tarihli sözleşme.
- Nafaka yükümlülüğüne uygulanacak kanuna dair 2 Ekim 1973 tarihli sözleşme.
- Nafaka yükümlülüğü konusunda kararların tanınmasına ve tenfizine ilişkin 2 Ekim 1973 tarihli sözleşme.
- Evlilik dışında doğan çocukların hukuki durumuna dair 15 Ekim 1975 tarihli Avrupa Sözleşmesi.

- Çocukların bakım ve gözetim yükümüne ilişkin kararların tanınması ve tenfizi ile çocuklara karşı bakım ve gözetim yükümlülüğünün düzenlenmesi konusunda 20 Mayıs 1980 tarihli Avrupa Sözleşmesi.
- 20 Mayıs 1980 tarihli Avrupa Sözleşmesi.
- Evlilik dışında doğan çocukların tanınmasına dair 5 Eylül 1980 tarihli sözleşme.
- Milletlerarası unsurlu çocuk kaçırma olaylarının özel hukuka ilişkin veçheleri hakkında 25 Ekim 1980 tarihli sözleşme.

2.3.2. Avrupa Konseyi Çalışmalarında Çocuk Hakları

Avrupa Konseyi, 1949 yılında kurulmuştur. Temel görevi, konseye üye olan ülkelerde insan haklarını, demokratik istikrarı, hukukun üstünlüğünü ve sosyal uyumu yaygınlaştırmak olan uluslararası bir kuruluştur. Kuruluş, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere bu amacı gerçekleştirmesini sağlayacak çeşitli yasal araçlara sahiptir. Ayrıca 2006 yılında başlatılan ve “Çocuklar için ve Çocuklarla Birlikte Bir Avrupa Kurmak” adlı programın amacı ise, çocuk haklarını yaymak ve çocuklara karşı şiddeti ortadan kaldırmaktır.

Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları organları ile yakın çalışma içerisinde. Bu çerçevede hem insan hakları hem de çocuk haklarıyla ilgili tavsiye kararları almakta ve bu konuda çeşitli programlar düzenlemektedir. Avrupa Konseyi ülkelerinin büyük bir kısmında çocuklara karşı şiddet ve küçük düşürme çok görülen bir olgudur. Avrupalı çocukların yaklaşık % 30'u bedensel eziyete maruz kalmaktadır (Council of Europe, 2007).

Bu programlardan birisi insan hakları ve demokratik vatandaşlık eğitimi için, bu kapsamda geliştirilen insan hakları eğitimi kılavuzu “compass” lise düzeyinde gençler için takip edilmiştir. Yine aynı doğrultu da çocuklarla çalışan yetişkin eğitimcileri ile eğitim çalışmaları “compasito” eğitim çalışmasıdır. Bu çalışmayla, insan hakları konusunda teorik ve metodolojik bilgi sağlandığı gibi çocuklar hakkında yetişkin eğitimciler bilgi sahibi olabilmektedir. Altı yaştan 13 yaşına kadar çocukların eğitimi de çocukların günlük hayatlarında önemli yer tutan okul, çocuk

eğitim merkezleri, öğle sonu kurslar, boş vakit değerlendirme merkezleri, çocuk organizasyonları, çocuk kampları ve aile çevresi ele alınmaktadır. On üç seçilmiş tema işlenmektedir. Bunlar vatandaşlık, demokrasi, ayrımcılık, eğitim ve boş vakitleri değerlendirme, çevre, aile ve alternatif bakım, cinsiyet eşitliği, sağlık ve refah, medya ve internet, katılımcılık, barış ve çatışma, fakirlik ve sosyal dışlanmışlık ve şiddettir. Bu program aktif katılımcılık ve çocukların şahsi deneyimleri üzerinde formel olmayan eğitim metrolojileri ile takip edilmektedir (Flowers, 2007).

Avrupa Konseyi yerel ve bölgesel düzeyde genç nüfusun katılımıyla ilgili çalışmalarını çeşitli düzeylerde sürdürmektedir (Council of Europe, 2008). Ayrıca Konsey ile beraber bazı belediyelerin gençlere ve çocuklarla ilgili ortak çalışmalar içerisinde suça karşı koruma tedbirleri yer almaktadır. Örnek olarak, Almanya'nın en fazla yabancı nüfusunu barındıran şehirlerinden birisi olan Stuttgart Belediyesi çocuklar ile ilgili bir çalışmasında "stop" aile içi şiddete karşı hukuk ve düzen için Stuttgart paydaşlığı adlı bir projeyi birkaç yıldan beri sürdürmektedir. Bu projede çocukların ve yeni yetişenlerin korunması ile içinde oldukları evin ve ailenin durumunun incelenmesi esas alınmaktadır. Cinsi tecavüze karşı "kobra" projesi yapılmıştır. Tehditlere ve şiddete karşı çocukların korunmasında "power child" projesi okulla polis arasındaki işbirliğini güçlendiren bir proje olarak sürmektedir. Tehlikedeki çocuklarla ilgili iyilik perisi (fairy godmother) çalışmaları yapılmıştır. Yine belediye çocukların okulda ve okul dışında korunması ve anne-baba ile çocukları ortaya çıkabilecek çatışmalara karşı korumak amacıyla çocuk koruma merkezi oluşturulmuştur. (Schuster, 2007: 33-35)

2.3.3. Türk Hukuk Sisteminde Çocuk Hakları

Türk Hukuk sisteminde çocukların korunmasına dair düzenlemeler birden çok başlık altında toplanmıştır. Çocukların korunmasına ilişkin kurallar başta Anayasa'da yer alan temel ilkelerle düzenlenerek, çocuğun bir kişi olarak toplum içindeki statüsü ise Medeni Kanunla belirlenmiştir. Çocuk haklarının ihlali halinde uygulanacak müeyyideler Türk Ceza Kanununda yer almaktadır. Gerekli olan diğer düzenlemeler ise Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu, Ailenin

Korunmasına Dair kanun, Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında kanun, İş Kanunu, Basın Kanunu, Çocukları Muzır Neşriyattan Koruma Yasası, İcra İflas Yasası, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu çocukların korunmaları, hak ve hürriyetleri yer alan başlıca kanunlardır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi'nin ışığı altında Türk Çocuk Hakları Bildirisi hazırlanan bildiri, 28 Haziran 1963 günü UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 7. Genel Kurulunda kabul edilmiştir. Türk çocuk hakları bildirisi şu maddeleri içermektedir:

- 1- İyi bakım, iyi yetiştirilme ve çocuğa uygun bir eğitim, her yerde ilgi, sevgi ve yardım görme her Türk çocuğunun hakkıdır. Resmî, özel her kurum, her yurttaş bu çocuk hakkını tanımak, eldeki olanaklarla onu gerçekleştirmek yükümlülüğündedir. Sıkıntı içinde bulunan çocuğun kurtarılmasına öncelik verilir.
- 2- 16 yaşından önce hiç bir çocuk resmi öğrenimden alıkonularak özel işlerde çalıştırılmaz. Hiçbir şekilde sömürülemez.
- 3- Her ana baba çocuğuna bakmak, onu bilgili, becerili ve en iyi şekilde yetiştirmekle yükümlüdür. Orta dereceli öğrenime devam etmeyen, edemeyenlerin gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları için devlet kurslar açar.
- 4- İlköğrenimden sonra orta dereceli okullara devam etmeyenler, edemeyenler için teknik, tarımsal bilgi ve beceri kazandıran kurslar açılması ve bu kurlardan çocukların yararlanması için Milli Eğitim Bakanlığı, Belediye Başkanlığı ve muhtarlar işbirliği yapmakla yükümlüdür.
- 5- Sakat ve uyumsuz çocukların iyileştirilmeleri, yaşama zorluğu çeken çocukların kurtarılmaları, durumlarına uygun bir meslek için kendi yaşamlarını kazanacak derecede başarılı ve güçlü yetiştirilmeleri ana baba ile birlikte devletin ve bu amaçla kurulmuş örgütlerin ödevidir.
- 6- Çocuğun korunması ile ilgili yasalar öncelikle hazırlanıp çıkarılmalı, geciktirilmeden uygulanmalıdır.

Türk hukukunda çocukların korunmasına ilişkin genel çerçeve 1982 Anayasa'sı ile oluşturulmuştur. Anayasamızın 41, 42, 50, 56, 58, 60. 61 ve 62. maddelerinde çocuk ve çocuk haklarını özel olarak koruyan hükümler bulunmaktadır (İnan, 1968; 21). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 12.maddesi "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir", maddesi kişileri herhangi bir şiddet eylemine maruz kalmadan yaşama hakkını güvence altına almaktadır. Medeni kanununun 27. Maddesine göre ise, çocuk sağ doğmak şartıyla ana rahmine düştüğü andan itibaren medeni haklardan yararlanabilmektedir. Çocuklara dair haklar, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 6. Maddesine göre on sekiz yaşını doldurana kadar çocuk sayılmaktadır. Ve bu ifade 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu madde 3 ile de desteklenerek "Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış" olan çocuk haklarından yararlanabilmektedir.

Anayasamızda ailenin önemini belirten ve devletin çocuğu koruyacağını ifade eden maddelerden başka eğitim-öğretim hakkını, kız-erkek eşitliğini md.42, ve çalışma şartları bakımından özel olarak korunacakları md.50 belirtilmektedir. Aynı zamanda 4857 sayılı iş kanununun 71. Maddesine göre de *Çalıştırma yaşı ve çocukları çalıştırma yasağı* konu almıştır.

Anayasanın "Aile Korunması ve Çocuk Hakları" başlığı altında 41.maddesinde "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar". Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır. Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Kanununun amacı; "şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir" (Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, mad.1).

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ise, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar hakkında, çocuğun yarar ve esenliği gözetilmesi, yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması gibi bazı ilkeler doğrultusunda, koruyucu ve destekleyici tedbirler alınması, soruşturma ve kovuşturma ve çocuk mahkemeleri hakkında maddeler içermektedir. Kanunlarla genel olarak çocukları topluma kazandırmak için her türlü tedbiri alarak, çocuğun gelişmesi ve topluma yararlı bir birey olarak kazandırılması için gerekli tüm hizmetlerin sunulması esas alınmaktadır.

Anayasamızın 41 ve 42. Maddelerinde de belirtildiği gibi, devletimizin asli görevleri arasında çocukların korunması ve yetiştirilmesi bulunduğundan, bu konuda özel kanunla kurulmuş ve tüm yurt çapında il ve ilçelere yayılmış olan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunuyla (SHÇEK) faaliyet göstermektedir. 1983 yılında çıkarılan, dağınık haldeki çocuk koruma hizmetlerinin belirli ölçülerde bir araya toplanması amaçlanmıştır. SHÇEK Kanunu 3. maddesinde korunmaya muhtaç çocuk terimi; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; Ana veya babasız, ana ve babasız, anasız veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen, çocuk olarak tanımlanmıştır.

Çocukların ne olursa olsun hiçbir ayrıcalığa tabi tutulmadan birincil derecede önceliğe sahip olmaları gerekmektedir. Ülkemizde ise en büyük problemlerinden biri, çocukların birey olarak önemsenip dikkate alınmamalarıdır. Bu yüzden her türlü şiddet, istismar ve ihmalin zeminini oluşturmaktadır (Fazlıoğlu, 2007). Oysaki çocuklara tanınan hak ve hürriyetlerin hayata geçirilmesi ve kanunlarca verilen haklarının kullanabilmeleri gerekmektedir.

Türkiye'nin sosyoekonomik gelişmeleriyle ilgili yapılan kalkınma planlarında çocuklarla ilgili bazı düzenlemeler yer almaktadır. Çocuk refahının sağlanması doğrultusunda, öncelikle ailenin korunarak, aile kurumunun güçlendirilmesi ve korunmaya muhtaç çocukların bakımı ve yetiştirilme gerekliliği ifade edilmiştir. Kalkınmaya paralel olarak ekonomik ve sosyal yapıdaki değişme ve gelişmelere

uyum sağlamasına yardımcı olacak tedbirlerin alınacağı ifade edilmiştir. Korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılmasına yönelik politikaların uygulanmasında ilgili bütün kuruluşların etkin işbirliğinin sağlanacağı, kurum bakımı yerine mümkün olduğu kadar aile içinde bakım hedef alınarak hizmetlerin bu yaklaşımla organize edileceği, ailenin güçlendirileceği ilkelerine yer verilmiştir (Yolcuoğlu, 2009).

Diğer kanunlarda da çocuk hakları ve korunma politikaları göz önünde bulundurulan maddelere yer verilmiştir. Bu kanunlar ise şunlardır: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Belediye Kanunu, ceza Muhakemesi Kanunu, Basın Kanunu, Dernekler Kanunu, Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, İcra ve İflas Kanunu İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanunu, Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun, Kabahatler Kanunu Mesleki Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Nüfus Hizmetleri Kanunu Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu, Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun “Umumi Hıfzısıhha Kanunu Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.

2.4. ŞİDDET VE SALDIRGANLIKLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Aşağıda Türkiye’de akademik kurumlarda yapılan şiddet ve saldırganlık araştırmalardan bazılarına değinilecektir.

Derman (2011) tarafından yapılan araştırma, Bursa ilinde farklı sosyoekonomik düzeylerden 10 farklı okula devam eden 10-11 yaşındaki (4. ve 5. Sınıf) 3199 öğrenciden oluşmaktadır. Erkek çocuklarının kız çocuklara göre ve 11 yaşındaki çocukların 10 yaş çocuklara göre daha çok saldırgan davranışlarda bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ailesinde saldırgan davranışlar gösteren bireyler bulunan çocukların saldırganlık düzeylerinin, ailesinde saldırgan davranışlar gösteren bireyler bulunmayan çocuklara göre saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu,

öğrencinin karne ortalaması ile saldırganlık düzeyi arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişkiye ulaşılmıştır. Uygulanan empati eğitim programlarının çocukların saldırgan davranışları üzerinde azaltıcı etkide bulunduğu, ve bu programdan alt sosyoekonomik düzeydeki çocukların diğerlerine göre daha olumlu etkilendiği belirlenmiştir.

Cengiz'in (2008) çocukların aile içi şiddete uğramasına neden olan sosyo-ekonomik faktörler adlı çalışmasında yaşları 12 ve 14 arası değişen 370 öğrenci ile yapılan çalışmada, çocukların % 23,5'inin yani her dört çocuktan birinin şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin yaşları, cinsiyeti, ailelerinin büyüklüğü, ikamet durumu, öğrencilerin anne ve babalarının meslek dağılımı ile şiddet ilişkisinin analizi yapılmıştır. Vurguladığı en önemli nokta, ailelerin sosyo-ekonomik durumları ile çocuğa uygulanan şiddet arasındaki ilişki incelenmekte ve Sosyoekonomik yönden alt tabakada bulunan aileler, çocuklarına daha çok şiddet uygulamaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular ise şiddete uğrayan bu çocukların okul başarılarında meydana gelen düşmeyi göstermektedir. Şiddete uğrayan çocukların % 59'u okulda başarısız olurken, şiddete uğramadığını ifade eden çocukların % 92'si okulda başarılı olmaktadır. Parçalanmış ailede çocuğa yönelik şiddet uygulama oranı % 52 iken, parçalanmamış ailede bu oran % 22 olduğu tespit edilmiştir Aynı zamanda her şiddet türünün çocuklar üzerinde aynı etkiye sahip olmadığı üzerinde durulmaktadır. Çocuklara uygulanan fiziksel, duygusal, sözel şiddetin ve ihmalin çocuğun akademik benlik algıları üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Eğitim düzeyi düşük ailelerde şiddet uygulama oranı yüksek olmakla birlikte, çocukların okul başarıları da düşüktür. Ailenin öğrenim durumu, çocuk ile iletişimin sağlıklı kurulabilmesinde büyük etkendir.

Avcı (2010) eğitimde şiddet olgusu üzerine yapılan bu çalışmada şiddet, saldırganlık ve ahlaki tutum arasındaki etkileşim ortaya çıkarılarak ve bu etkileşime neden olan psikolojik, sosyolojik, kültürel, ailesel ve toplumsal etmenler araştırılmıştır. Ayrıca okullardaki şiddetin önlenmesine yönelik ahlak ve karakter eğitimi, ahlak öğretimi, din kültürü ve ahlak bilgisi dersi müfredatının işlevi üzerinde durulmuştur.

Araştırma İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinde 24 farklı lisede öğrenim gören 1410 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonuçları, okulda şiddete uğrayanların, okulda daha fazla şiddet davranışında bulunduğunu, okulda öğrencileri şiddet eyleminde bulunmayı engelleyen en önemli faktörün aldıkları ahlaki ve kültürel terbiye olduğunu, ayrıca tv’de şiddet ve saldırgan davranışlar içerikli programlar izlediğini belirten öğrencilerin şiddet davranışında bulunma oranının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yalçın (2012) araştırmasında televizyon kanallarındaki şiddet içerikli yayınlarda çocukların olumsuz etkilenmesinin önlenmesi amacıyla çeşitli tedbirlerin alınmasını, aileler, yayıncılar ve RTÜK’ün sorumluluk bilinciyle, işbirliği içerisinde, çalışmaların artırması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2008) tarafından her coğrafi bölgeden ikişer il seçilerek oluşturulan araştırmanın amacı, ilk ve orta öğretim kurumlarındaki öğrencilerin şiddet kavramı nasıl algıladıklarını ve öğrencileri şiddete yönelten etkenleri belirlenmesidir.

Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin, sözel şiddeti diğer şiddet türlerinden daha fazla yaşadıkları görülmüştür. Ve şiddetin yaygınlaşmasında medyanın, arkadaş çevresinin ve çevrenin rolü olduğu saptanmıştır.

Avcı (2011) Adana Büyükşehir Belediyesi merkez ilçelerinden oluşan 486 ilköğretim okulunda 7. ve 8. Sınıflardan 2120 öğrenciden oluşan çalışma şiddete yönelik tutumların aracı rolünü değerlendirmektedir. Bu çalışmada, kız ve erkek öğrenciler arasında şiddete yönelik tutumlar, fiziksel şiddet, akran etkileri, medya etkisi, ebeveynler arası çatışmanın kendini suçlama alt ölçeğinde anlamlı farklılıklar olduğu bulunarak, araştırma sonucunda öğrencilerin şiddet içerikli medya programları ve saldırgan akranları şiddete yönelik tutumların arttırarak şiddet eyleminin ortaya çıkmasına neden olduğu tespit edilmiştir.

Pehlivan (2008) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarına göre, okul yöneticileri okullarında şiddet yaşanmadığını ve gereken tedbirlerin alındığını ifade ederken, öğrenciler ise psikolojik ve sözel şiddetin varlığını, ayrıca gereken

tedbirlerin çoğunun alınmadığı yönünde kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilere göre okulda şiddete yönelik tedbirlerin alınması algılanan şiddet düzeyini düşürdüğü tespit edilmiştir.

Ayan (2007) Sivas ili merkez ilçede bulunan 70 ilköğretim okulundan 6. 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinden oluşan araştırmasında şiddete uğradığı tespit edilen öğrencilerin, saldırganlık eğilimlerinin arttığına ulaşılmıştır. Ayrıca, ailede yaşayan birey sayısı, annenin eğitim düzeyi, mesleği, ailenin aylık geliri, çocuğun arkadaşını tanıma ve eve gelmesine izin verme değişkenlerinin sadece anne açısından çocuğun aile içerisinde şiddete uğramasında belirleyici değişkenler olduğunu, baba için ise çocuğun cinsiyeti olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan araştırmada çocukların % 54'ünün anneleri ve % 46'sının da babalarından şiddet gördüğü, erkek öğrencilerin çoğunluğunun kız öğrencilere göre anne (% 54) ve babadan (% 52) daha fazla dayak yediği tespit edilmiştir. Ayrıca elde edilen veriler çerçevesinde 11 yaş grubundaki çocukların çoğunluğunun (% 64) annelerinden, 16 yaş grubundaki çocukların çoğunluğunun da (% 67) babalarından dayak yediği, çalışma erkek çocukların hem annelerinden (% 54), hem de babalarından (% 52) daha çok dayak yediğini gösterirken, kız çocukların yarısından fazlası (% 53) annelerinden, yarısından azı ise (% 38) babalarından dayak yediğini göstermektedir. Veriler içerisinde annelerin kız (% 53) ve erkek (% 54) çocuklarını dövme oranı (% 54) ise babalardan (% 46) daha yüksek bulunmuştur.

Aktaş (2006) çalışmasında kadına yönelik şiddet, eşlerine şiddet uygulayan erkeklere yönelik tedavi yaklaşımları, çocuklarına şiddet uygulayan anne-babalarla ilgili grup uygulamalarını konu edinen araştırmasında aile içinde şiddete maruz kalan kadının, çocuklarına şiddet uygulama olasılığının yüksek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, eşlerine karşı saldırgan davranışlar sergileyen erkeklerin, çocuklarına karşı da saldırgan davranışlar sergilediği ve çocukluğunda şiddet eylemine maruz kalan ebeveynlerin, çocuklarına şiddet uyguladıkları vurgulanmıştır. Anne babaları saldırgan davranışlara iten temel-psikolojik faktörler ana hatlarıyla ele alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, ortaokul 5.sınıf öğrencilerinin saldırganlık eğilimlerini, aile içi şiddete maruz kalma durumlarını, çizgi film izleme tutumlarını ve akademik başarılarını incelemeye yönelik karşılaştırma türünde ve ilişkisel tarama modelinde yapılan bir çalışmadır. Çocukları saldırgan eğilimlere iten aynı zamanda akademik başarılarında düşmeye neden olan aile nitelikleri, aile içinde fiziksel, duygusal ve sözel şiddete maruz kalma durumları ile, çizgi filmlerde tanık olduğu şiddet eylemleri bu çalışmada ele alınan bağımsız değişkenlerdendir. Saldırganlık, şiddete maruz kalma, akademik başarı ve çizgi film izleme arasında korelasyonel ilişkiye bakılmakla birlikte yine bunlar ile bağımsız değişkenler (cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, anne ve baba eğitim durumu..) tahlil edilmiştir.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmamızın evrenini; İstanbul ili, Esenler İlçesindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ortaokullarda 2012-2013 öğretim yılında öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul ili Esenler İlçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 3 resmi okulun 5. sınıflarında öğrenim gören ve tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 300 öğrenciden oluşmaktadır. Örneklem grubunun tüm özellikleri, aşağıda tablolar halinde açıklanmaktadır.

Tablo 1'de görüleceği üzere araştırmaya katılan öğrencilerin % 44,3'ü (133 kişi) Akşemsettin İmam Hatip Ortaokulunda, % 25,7'si (77kişi) Mehmet Akif Ortaokulunda, % 30'u ise (90 kişi) Ressam Şevket Dağ Ortaokulunda öğrenim gördüklerine dair cevap vermişlerdir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılanların Okullara Göre Dağılımı

	Sayı(N)	%Yüzde
Akşemsettin İmam Hatip Ortaokulu	133	44,3
Mehmet Akif Ortaokulu	76	25,7
Ressam Şevket Dağ Ortaokulu	90	30,0
Toplam	299	100,0

3.3. ARAŞTIRMAYA KATILANLAR VE NİTELİKLERİ

3.3.1. Cinsiyet Durumu

Tablo 2: Araştırmaya Katılanların Cinsiyete Göre Dağılımı

	Sayı(N)	%Yüzde
Kız	134	44,8
Erkek	165	55,2
Total	299	100,0

Yukarıdaki tabloda öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı görülmektedir. Araştırmaya katılan örneklem grubunun % 44,8'ü (134 kişi) kız öğrencilerden, % 55,2'si ise (165 kişi) erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

3.3.2. Ailedeki Kişi Sayısı

Araştırma kapsamındaki öğrencilere ailelerinde yaşayan kişi sayısı sorulmuş elde edilen yanıtlara göre tablo 3'te öğrencilerin yarısından fazlasının evinde 177 kişi (% 69) 4 ile 5 kişinin yaşadığı ortaya çıkmıştır. 39 kişi (% 13) aile birey sayısını 6, 60 kişi ise (% 20) aile birey sayısını 7 olarak cevaplamıştır. Hanesinde kendisi dâhil 2 kişi yaşayan öğrencilerin örneklem içerisindeki oranı ise % 0,7 (2 kişi)'dir.

Tablo 3: Araştırmaya Katılanların Ailedeki Kişi Sayısına Göre Dağılımı

Kişi sayısı	Sayı	Yüzde
2	2	,7
3	19	6,3
4	76	25,3
5	101	33,7
6	39	13,0
7 ve üstü	60	20,0
Cevapsız	2	1,0
Toplam	299	100,0

3.3.3. Anne- Baba Meslek Durumu

Tablo 4: Araştırmaya Katılanların Baba Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Meslek	Sayı	Yüzde
Yok	24	8,0
İşçi	191	63,7
Memur	3	1,0
Ticaretle uğraşıyor	38	12,7
Tarımla uğraşıyor	1	,3
Emekli	13	4,3
Diğer	23	7,7
Cevapsız	6	2,3
Toplam	299	100,0

Katılımcıların babalarının meslek gruplarını gösteren Tablo 4'e baktığımızda ise, % 8'nin (24 kişi) iş sahibi olmadığını, çoğunluğun ise % 63,7 (191 kişi) işçi olduğunu görmekteyiz. % 1'i (3 kişi) memur, % 12,7'si (38 kişi) ticaretle uğraşırken, % 4,3'ü (13 kişi) emekli, % 7,7'si (23 kişi) ise diğer cevabını vermiştir.

Tablo 5: Araştırmaya Katılanların Anne Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Meslek	Sayı	Yüzde
Ev hanımı	232	77,3
İşçi	50	16,7
Memur	1	,3
Ticaretle uğraşiyor	5	1,7
Tarımla uğraşiyor	2	,7
Emekli	2	,7
Diğer	1	,3
Cevapsız	6	2,3
Toplam	299	100,0

Araştırma kapsamındaki öğrenci annelerinin mesleki dağılımları incelendiğinde Tablo 5'te, öğrencilerin büyük çoğunluğunun % 77,3'ü (232 kişi) annesinin ev hanımı olduğunu, % 16,7'sinin (50 kişi) işçi olarak çalıştığı görülmektedir. Örnekleme giren öğrenci ailelerinin büyük çoğunluğunda anneler ev hanımı olup, yine büyük çoğunluğu ilkokul mezunudur.

3.3.4. Çocukların Şiddete Uğrama Oranları

Tablo 6:Araştırmaya Katılanların Şiddete Uğrama Oranlarına Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Her Zaman	5	1,7
Sıklıkla	8	2,7
Bazen	75	25,0
Nadiren	78	26,0
Hiçbir Zaman	132	44,0
Cevapsız	1	,7
Toplam	299	100,0

Öğrencilerin %4,4'ü (13), her zaman ve sıklıkla, %25'i (75) bazen, %26'sı nadiren şiddet gördüğünü ve %44'ü (132) ise hiçbir zaman şiddet görmediğini

belirtmiştir. Her ne kadar öğrencilerin yarıya yakını hiçbir zaman şiddet görmediğini ifade etse de yapılan araştırmalar neticesinde çocukların ailelerinden gördüklerini şiddeti sakladıklarını yönde bir eğilimleri olduğu tespit edilmiştir. Bizim de çalışmamızda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu konu tezin ilerleyen kısımlarında ayrıca irdelenecektir.

3.3.5. Çocuğa Şiddet Uygulayan Kişiler

Tablo 7: Katılımcıların Ailede Kimden Şiddet Gördüğüne Dair Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Anne	62	20,7
Baba	53	17,7
Abi	47	15,7
Abla	31	10,3
Akraba	15	5,0
Cevapsız	92	30,7
Toplam	299	100,0

Öğrencilerin % 38,4'ü anne babasından, % 26'sı abi ve ablasından; % 5'i akrabasından şiddet gördüğünü belirtirken, % 30'u bu soruyu boş bırakmıştır. Bu da bir önceki verdikleri *hiçbir zaman şiddet görmem* cevabına dayanmakla birlikte yine bir önceki soruda hiçbir zaman şiddet görmediğini belirten % 44'lük dilim burada %30'a düşmektedir. Bu da bizim iddiamızı destekleyici bir bulgudur.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere çocuğa yönelik şiddet sadece anne ve baba tarafından değil, diğer kardeşler ve akrabalar tarafından da uygulanmaktadır. Çocukları en çok sarsan şiddet, en yakınlarından kendini güvende hissettiği ailesinden gördüğü şiddettir.

3.3.6. Ailelerin Esenler İlçesinde Oturma Süreleri

Tablo 8: Katılımcıların Esenler İlçesinde Oturma Sürelerine Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde
5 yıldan daha az	44	14,7
6-10 yıl	74	24,7
11-15 yıl	102	34,0
16-20 yıl	36	12,0
21 yıldan fazla	28	9,3
Cevapsız	15	5,3
Toplam	299	100,0

Öğrencilerin Esenler ilçesinde oturma sürelerine göre dağılımları incelendiğinde Tablo 8’de çoğunluğa yakınının % 55,3’ü 11 yıl ve üzeri süredir Esenler ilçesinde yaşadıkları görülmektedir. 5 yıldan daha az Esenler de yaşayan öğrencilerin örneklem içerisindeki yeri ise % 14,7’dir (44 kişi).

3.3.7. Anne- Baba Eğitim Düzeyi

Örneklem grubunun geldiği aile ortamını öğrenmek amacıyla, anne ve baba eğitim seviyelerinin ne olduğu sorulmuş ve Tablo 9 ve Tablo 10’daki sonuçlar elde edilmiştir. Tablo 9’a göre deneklerin annelerinin % 21,3 (64 kişi) okuma yazma bilmemekte, % 40’ı (120 kişi) ilkököl, % 28,7’si (86 kişi) ortaokul, % 7,7’si lise, % 0,3 (1 kişi) ise üniversite mezunudur. Buna göre; öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyinin düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 9: Araştırmaya katılanların Anne Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Okur-yazar değil	64	21,3
İlkokul mezunu	120	40,0
Ortaokul mezunu	86	28,7
Lise mezunu	23	7,7
Üniversite mezunu	1	,3
Cevapsız	5	2,0
Toplam	299	100,0

Katılımcıların babalarının eğitim düzeylerini gösteren Tablo 10'a baktığımızda ise; % 6,7'sinin (20kişi) okuma yazma bilmediği, % 32,7'sinin (98 kişi) ilkokul, % 31'i (93 kişi) ortaokul, % 19'u (57 kişi) lise, % 6'sı (18 kişi) üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 10:Araştırmaya katılanların Baba eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Okur-yazar değil	20	6,7
ilkokul mezunu	98	32,7
ortaokul mezunu	93	31,0
lise mezunu	57	19,0
üniversite mezunu	18	6,0
Cevapsız	13	4,7
Toplam	299	100,0

Tablo 9 ve Tablo 10'da görüleceği gibi öğrencilerin ailelerinin eğitim düzeylerine bakıldığında babaların eğitim düzeyinin annelere oranla daha iyi konumda olduğu görülmektedir. Anneler içinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 21,3 iken bu oran babalarda % 6,7, ilkokul mezunu olma oranı annelerde % 40 iken bu oran babalarda % 32,7 düzeyindedir. Ayrıca öğrencilerin annelerinin üniversite mezunu olma oranı % 0,3 iken bu oran babalarda % 6'dır.

3.3.8. Sosyo-Ekonomik Düzey

Deneklerin sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemek üzere kendilerine sorduğumuz soruya, katılımcıların % 47,6'sı (143 kişi) 1000 TL ve altı, % 23,3'ü (70 kişi) 1001-1500 TL arası, % 14,7'si (44 kişi) 1501-2000 TL arası, % 7,3'ü (22 kişi) ise 2001 TL'den fazla ailenin aylık gelirleri olduğunu belirtmektedir.

Tablo 11:Araştırmaya Katılanların Aile Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde
500 TL'ye kadar	58	19,3
501-1000 TL arası	85	28,3
1001-1500 TL arası	70	23,3
1501-2000 TL arası	44	14,7
2001 TL'den fazla	22	7,3
Cevapsız	20	7,0
Toplam	299	100,0

3.3.9. Aile Yapısı

Aşağıdaki tabloda öğrencilere ebeveynlerinin birlikte yaşama durumları sorulmuştur. Elde edilen yanıtlara göre (Tablo 12) 282 öğrencinin (% 94,3) anne ve babalarının birlikte yaşadığı, 12 öğrencinin ise (% 4) ise anne babasının boşandığı/ ayrı yaşadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerden babası vefat eden 5 öğrenci vardır, annesi vefat eden öğrenci bulunmamaktadır.

Tablo 12:Araştırmaya Katılanların Anne-Babanın Birlikte Yaşama Durumuna Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Annem Babam birlikte	282	94,3
Annem Babam Boşandı/ Ayrı Yaşıyor	12	4,0
Babam Öldü	5	1,7
Toplam	299	100,0

3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokul 5.sınıfta öğrenim gören öğrencilere yönelik olarak düzenlenen bu araştırmada, öncelikle örneklemin özelliklerini belirlemek ve araştırmanın bazı değişkenleri hakkında veri toplamak amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Bu formda araştırmaya katılan ailelerin; ana-

baba eğitim düzeyi, ailedeki çocuk sayısı, ailenin ekonomik durumu, aile özelliklerine ilişkin maddeler yer almaktadır.

Öğrencilerin aile içi şiddete uğrama durumlarını tespit etmek için konuyla ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri taranmış, Cengiz'in (2008), Kars (1994) ve Özgür (2004)'ün çalışmalarından da yararlanarak geliştirdiği anket formu kullanılmıştır. Likert tipinde hazırlanan anket formununun 11 sorusu *fiziksel şiddet ve ihmâl türlerinin*; 14 sorusu da *sözel ,duygusal şiddet ve ihmâl türlerinin* tespitine yöneliktir. Ayrıca öğrencilerine şiddet ile okul başarısı arasındaki ilişkiye dair sorular sorulmuştur.

Katılımcıların saldırganlık düzeyini ölçmek için Şahin tarafından 2004 yılında geliştirilen “Saldırganlık Ölçeği” kullanılmıştır. 18 maddeden oluşan ölçek çocukların yaş özellikleri dikkate alınarak “hep yaparım” (3), “arasıra yaparım” (2) , “hiç yapmam” (1) şeklinde üçlü dereceleme biçiminde hazırlanmıştır. Ölçekte değerlendirmeye alınmayan beş nötr madde bulunmaktadır (5, 7, 10, 15, 17. maddeler). Ölçeğin güvenilirliğini tespit etmek için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach Alfa katsayısı .77 olarak bulunmuştur Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 39, en düşük puan ise 13'tür.

Öğrencilerin TV izleme ve çizgi film izlemeye yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2008 yılında hazırlanan “Öğrencilerin Televizyon İzleme Alışkanlıkları” adlı çalışmadaki soru formu kullanılmıştır. Sorularda bağımlı ve bağımsız değişkenler test edilmiştir. Ailenin meslek, gelir, öğrenim durumu, ailenin yapısı, öğrencilerin yaşı, öğrencilerin cinsiyeti bağımsız değişken olarak; çocukların şiddete maruz kalması, okul başarısı bağımlı değişken olarak incelenmiş ve test edilmiştir.

3.5. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI

Araştırmamız için İstanbul Valiliğinden gerekli izinler alındıktan sonra, 2012-2013 Eğitim-Öğretim döneminde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul ili, Esenler ilçesindeki Akşemsettin İmam Hatip Ortaokulu, Ressam Şevket Dağ Ortaokulu ve Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu'nda öğrenim görmekte olan 5.sınıf

öğrencilerine uygulanmıştır. Ders öncesinde okul müdürü ve ders öğretmeninden izin alınarak ve onların gözetiminde tarafımızdan bizzat uygulanmıştır. Anketlerin doldurulmasında gönüllülük prensibi esas alınmıştır. Uygulamanın sağlıklı olabilmesi için, uygulama öncesinde gerekli açıklamalar yapılmıştır. Anket uygulaması sırasında da, öğrencilerin anket sorularını doğru anlamaları amacıyla yönerge ve sözlü olarak açıklamalar yapılmıştır.

Deneklerden toplanan anket formlarından eksik doldurulmuş olanlar ve rastgele doldurulan elenerek, kalan anketlerden elde edilen veriler SPSS paket programına yüklenerek istatistiksel analiz yapılmıştır. Analiz öncesinde ise anket maddelerinden bazılarında sayısal değerler yeniden kodlama (recode) yöntemiyle değiştirilmiş ve veri dönüştürme işlemleri yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Aile İçinde Fiziksel Şiddet ve İhmal

Aile içinde, fiziksel şiddet ve ihmalin ortaya çıkarılmasına yönelik yapılan ankette, aile bireylerinin çocuğa genel davranış tarzını, çocukla ilgilenme derecelerini ve ihtiyaçlarını karşılanıp karşılanmadığını belirlemeye yönelik bilgiler yer almaktadır. Ankette fiziksel şiddet ve ihmalin ortaya çıkarılmasına yönelik 11 soru sorulmuştur.

Tablo 13 : Aile İçinde Fiziksel Şiddet ve İhmal

	Her Zaman		Sıklıkla		Bazen		Nadiren		Hiçbir zaman	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1) Ailenden herhangi biri, seni bir yerin moraracak veya şişecek şekilde tokatlar mı?	0	0	0	0	19	6.3	22	7.3	259	86.3
2) Ailenden herhangi biri, sana herhangi bir cisimle vurur mu?	8	2,7	6	2	36	12	51	17	199	66,3
3) Ailenden herhangi biri, okulda neler öğrendiğini, hangi dersleri yaptığını sorar mı?	164	54.7	35	11.7	68	22.7	14	4.7	12	4
4) Ailenden herhangi biri, eskiyen eşyalarının yerine yenilerini alır mı?	111	37	37	12.3	96	32	34	11.3	19	6.3
5) Ailenden herhangi biri, okuldan geldiğinde aç isen hemen yemek hazırlar mı?	244	81.3	27	9	13	4.3	6	2	9	3
6) Ailenden herhangi biri, hastalandığın zaman seninle ilgilenir ve doktora götürürler mi?	260	86,7	14	4.7	9	3	7	2.3	9	3
7) Ailen, imkan olduğu halde seni okula harçlıksız gönderir mi?	21	7	7	2.3	35	11.7	27	9	209	69
8) Ailenden herhangi biri, kirlilerini yıkayıp, söküklüklerini dikerler mi?	222	74	19	6.3	21	7	14	4.7	19	6.3
9) Ailen, seni ağır işlerde çalıştırır mı?	8	2.7	4	1.3	17	5.7	17	5.7	254	84.7
10) Ailen, okul ile ilgili ihtiyaçlarını karşılarlar mı?	241	80.3	16	5.3	22	7.3	7	2.3	13	4.3
11) Ailen, senin para kazanman için herhangi bir işte çalışmanı isterler mi?	24	8	2	.7	13	4.3	19	6.3	242	80.7

Ankete cevap veren öğrencilerden % 6,3'ü bazen, % 7,3'ü nadiren ailelerinden herhangi birinin bir yerlerinin moraracak veya şişecek şekilde tokatladığını belirtmekle birlikte, büyük çoğunluk olan % 86,3'ü ise hiçbir zaman aynı şekilde

tokat yemediğini ifade etmiştir. “*Ailenden herhangi biri, sana herhangi bir cisimle vurur mu?*” sorusuna, öğrencilerin % 4,7’si her zaman ve sıklıkla, % 12’si bazen, % 17’si nadiren, % 66,3’ü ise hiçbir zaman şeklinde cevap vermiştir. Soru 1 de uygulanan şiddetin derecesi daha yüksekken, soru 2’de şiddetin derecesi azalmaktadır. Soru 1’de moraracak şekilde kendisine vurulduğu söyleyen % 13,3’ü varken, bu rakamlar soru 2’de % 38,4’ü artarak kendisine cisimle vurulduğu ifade etmiştir. Cengiz (2008) araştırmasında ise çocuklara herhangi bir cisimle vurmanın aynı zamanda okul başarısını olumsuz yönde etkilediğine ulaşılmıştır.

Çocukların şiddete uğramalarının yanı sıra şiddete tanık olmalarının da etkileri bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda çocukken anne ve babası arasında yaşanan şiddete tanık olan bireylerin, eşlerine fiziksel saldırıda bulunma ihtimalinin, çocukluğunda şiddete tanık olmamış bireylere oranla üç buçuk kat daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Astin, Lawrence ve Foy, 1993; Fonagy, 1999; Gelles, 1976; Synder ve Fruchtman, 1981; akt: İnce ve Page, 2008).

“*Ailenden herhangi biri, okulda neler öğrendiğini, hangi dersleri yaptığını sorar mı?*” sorusuna, öğrencilerin yarıdan fazlası her zaman, % 22,7’si nadiren, %8,7’si hiçbir zaman sormadıklarını söylemiştir. Ayan (2007) tarafından yapılan araştırmada ise annelerin çoğunluğunun (% 85) çocukların temel ihtiyaçları ile babaların çoğunluğunun (% 59) ise çocukların okul durumuyla ilgilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Tablo da 4.soru da çocukların % 37’si eskiyen eşyaların yerine yenilerinin her zaman alındığını, % 12,3’ü sıklıkla, % 32’si bazen, % 11,3’ü nadiren, % 4’ü ise hiçbir zaman alınmadığını ifade etmiştir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (% 81,3) okuldan geldiğinde hemen yemek hazırlandığını, % 5’lik kesim ise hiçbir zaman ve nadiren demiştir. Öğrencilerin % 86,7’si her zaman hastalandığında ailesinin ilgilenip doktora götürdüğünü ifade ederken, % 2,3’ü nadiren, % 3 hiçbir zaman doktora götürmediklerini ve ilgilenmediklerini ifade etmiştir. 7.soru da “*Ailen, imkân olduğu halde seni okula harçlıksız gönderir mi?*” sorusuna % 7’lik kesim her zaman derken, % 69’u hiçbir zaman olarak cevap vermiştir. “*Ailenden herhangi biri, kirlilerini yıkayıp, söküklüklerini dikerler mi?*” sorusuna % 74’ü her zaman, % 6,3’ü sıklıkla, % 7’si bazen, % 4,7’si nadiren, % 6,3’ü ise hiç bir zaman şeklinde cevap vermiştir. Öğrencilerin % 80,3’ü aileleri

tarafından okul ile ilgili ihtiyaçlarının karşılanmaktadır. Öğrencilerin % 4,3'nün ise okul ile ilgili ihtiyaçlarının aileleri tarafından karşılanmadığı şeklinde cevap vermiştir. Bu sonuçlardan anlaşılıyor ki, ailelerin büyük bir kısmı çocukları ile ilgilenmekte, yukarıda saydığımız ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Öğrencilerin % 2,7'si aileleri tarafından ağır işlerde çalıştırılırken % 7'si ise sıklıkla ve bazen ağır işlerde çalıştırılmaktadır. Ayrıca ailelerin % 8'i ise çocuklarının herhangi bir işte çalışarak para kazanmalarını istemektedir.

Fiziksel olarak istismar edilen çocukların üçte ikisini 3 yaşından küçük çocukların oluşturduğu, ancak, fiziksel istismarın çocuğun yaşı büyüdükçe azaldığı buna karşılık 12-16 yaş arasında tekrar yükseldiği belirtilmektedir (Görmez, Bayat, Sezal ve diğerleri, 1998: 28). Bilir ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada da (1991), çocuklara fiziksel ceza uygulamasının bütün yaş gruplarında (4-12) yaygın olarak kullanıldığı ancak bunun çocuğun yaşının büyümesine paralel olarak bir azalma gösterdiği saptanmıştır.

4.2. Aile İçinde Duygusal Şiddet ve İhmal

Duygusal şiddet (Psikolojik şiddet), kişiye baskı uygulamak için, duygularının ve duygusal ihtiyaçlarının, düzenli bir biçimde sürekli istismar edilerek, tehdit unsuru olarak kullanılmasıdır. Hakaret etmek, aşağılamak, küçük düşürmek, bağırarak, eve hapsetmek, tokat atmak, hakaret etmek, tehdit etmek, ailesi, çocukları veya arkadaşlarıyla görüşmeye izin vermemek, sürekli suçlamak ve eleştirmek gibi eylemler duygusal şiddet kapsamında ele alınmaktadır. Öğrencilerin, aile içinde Duygusal şiddet ve istismarın belirlenmesine yönelik 14 maddeden oluşan Tablo 14'teki sorular yöneltilmiştir.

Tablo 14: Aile İçinde Duygusal Şiddet ve İhmal

	Her zaman		Sıklıkla		Bazen		Nadiren		Hiçbir zaman	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1) Ailenden herhangi biri, sen ve varsa kardeşlerin arasında ayırım yapar mı?	3	1	3	1	17	5.7	18	6	256	85.3
2) Ailenden herhangi biri, sana küçük düşürücü lakaplar takar mı?	8	2.7	9	3	32	10.7	43	14.3	206	68.7
3) Ailenden herhangi biri, yaptığın işlerden dolayı seni üzecek bir şekilde eleştirirler mi?	6	2	3	1	22	7.3	49	16.3	218	72.7
4) Ailenden herhangi biri, seni terk etmekle tehdit eder mi?	4	1.3	1	.3	3	1	9	3	279	93
5) Ailenden herhangi biri, sen yapamazsın, beceremezsin gibi sözlerle seni aşağılar mı?	8	2.7	4	1.3	31	10.3	56	18.7	199	66.3
6) Ailen, sana yaşının ve yeteneklerinin üstünde sorumluluklar verirler mi?	65	21.7	16	5.3	46	15.3	32	10.7	138	46
7) Ailen, seni arkadaş ilişkileri, spor, tiyatro vb. sosyal ilişkilerden yoksun bırakarak yalnızlığa iterler mi?	11	3.7	9	3	22	7.3	17	5.7	237	79
8) Ailen, seni korkutarak, tehdit ederek yıldırırlar mı?	8	2.7	-	-	10	3.3	8	2.7	272	90.7
9) Ailen, sana aşırı baskı yaparak üzerinde otorite kurmaya çalışır mı?	17	5.7	1	.3	18	6	20	6.7	232	77.3
10) Ailen, sana sevgi ve şefkatle yaklaşır mı?	243	81	27	9	11	3.7	7	2.3	8	2.7
11) Ailen, sana kendine olan güvenini ve saygını geliştirecek şekilde yaklaşır mı?	218	72.7	33	11	19	6.3	9	3	20	6.7
12) Ailenden herhangi biri, kızdıkları zaman sana kötü söz söylerler mi?	9	3	8	2.7	40	13.3	57	19	184	61.3
13) Sen kötü söz söylediğinde, ailen seni uyarır mı?	249	83	16	5.3	17	5.7	6	2	11	3.7
14) Ailenden herhangi biri, seni azarlayıp, sana bağırır mı?	12	4	14	4.7	47	15.7	81	27	144	48

“Ailenden herhangi biri, sen ve varsa kardeşlerin arasında ayırım yapar mı?”

sorusuna öğrencilerin % 2’si her zaman ve sıklıkla, % 5,7’si bazen, % 6’sı nadiren, % 85,3’ü ise hiçbir zaman ayırım yapmadıklarını ifade etmişlerdir. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1998) tarafından yapılan çalışmada, 7-14 yaş grubundaki çocukların kardeşleriyle olan ilişkilerini olumlu olarak ifade ettikleri durumlarda yüksek şiddete rastlanma oranı düşük iken, kardeşleriyle olan ilişkilerini olumsuz olarak ifade ettikleri durumlarda ise yüksek şiddete rastlanma oranı artmaktadır. Kardeşler arası ilişkiler kötüleştikçe, çocukların şiddet eğilimlerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bilir ve arkadaşları (1991) araştırmalarında istismar durumunun tek çocuklu ailelerde % 24,4, iki ve üç çocuklu ailelerde % 32,6, dört ve dörtten fazla çocuklu ailelerde ise % 35,6 oranında olduğu tespit edilmiştir. Araştırmalar ailedeki çocuk sayısı ile duygusal istismar arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu yönündedir.

“Ailenden herhangi biri, sana küçük düşürücü lakaplar takar mı?” sorusuna öğrencilerin % 2,7’si her zaman, % 3’ü sıklıkla, % 10,7’si bazen, % 14,3’ü nadiren, % 68,7’si hiçbir zaman olarak cevaplamıştır.

“Ailenden herhangi biri, yaptığın işlerden dolayı seni üzecek bir şekilde eleştirirler mi?” sorusuna öğrencilerin % 3’ü her zaman ve sıklıkla, % 7,3’ü bazen, % 16,3’ü nadiren, % 72,7’si hiçbir zaman olarak cevaplamıştır.

“Ailenden herhangi biri, seni terk etmekle tehdit eder mi?” sorusuna öğrencilerin % 1,3 her zaman, % 3’ü nadiren, % 93’ü hiçbir zaman terk etmekle tehdit edilmediklerini ifade etmişlerdir.

“Ailenden herhangi biri, sen yapamazsın, beceremezsin gibi sözlerle seni aşağılar mı?” sorusuna öğrencilerin % 4’ü her zaman ve sıklıkla, % 10,3’ü bazen, % 18,7’si nadiren, % 66,3’ü ise hiçbir zaman olarak cevap vermiştir.

“Ailen, sana yaşının ve yeteneklerinin üstünde sorumluluklar verirler mi?” sorusuna öğrencilerin % 21,7’si her zaman, % 5,3’ü sıklıkla, % 15,3’ü bazen, % 10,7’si nadiren, % 46’sı hiçbir zaman olarak cevaplamıştır. Görülüyor ki, deneklerin çoğunluğuna aileleri tarafından kaldırmakta zorlanacakları sorumluluklar verilmektedir.

“Ailen, seni arkadaş ilişkileri, spor, tiyatro vb. sosyal ilişkilerden yoksun bırakarak yalnızlığa iterler mi?” % 3,7’si her zaman, % 3’ü sıklıkla, % 7,3’ü bazen, % 5,7’si nadiren, % 79’u hiçbir zaman olarak cevaplamıştır.

“Ailen, seni korkutarak, tehdit ederek yıldırırlar mı?” % 2,7’si her zaman, % 90,7’si ise hiçbir zaman olarak cevaplamıştır.

“Ailen, sana aşırı baskı yaparak üzerinde otorite kurmaya çalışır mı?” sorusuna öğrencilerin % 5,7’si her zaman, % 6’sı bazen, % 6,7’si nadiren, % 77,3’ü hiçbir zaman olarak cevap vermiştir.

“Ailen, sana sevgi ve şefkatle yaklaşır mı?” sorusuna öğrencilerin % 81’i her zaman, % 9’u sıklıkla, % 3,7’si bazen, % 2,3’si nadiren, % 2,7’si hiçbir zaman olarak cevaplamıştır. Güneysu (1982) çalışmasında ailenin sahip olduğu çocuk sayısının

artması, çocuklara karşı ebeveynin sevgi göstermesinin azaldığını ve buna karşı cezalandırılmanın ise arttığına ulaşılmıştır. Kars (1994) ise araştırmasında, ailedeki çocuk sayısı ile reddetme, şiddet ve korkuya dayalı iletişim ve kapasite üstü istek ve kendi çıkarına kullanma arasında doğrusal bir ilişki bulunmuştur.

“*Ailen, sana kendine olan güvenini ve saygını geliştirecek şekilde yaklaşırlar mı?*” sorusuna öğrencilerin % 72,7’si her zaman, % 11’i sıklıkla, % 6,3’ü bazen, % 3’ü nadiren, % 6,7’ü hiçbir zaman olarak cevap vermişlerdir.

“*Ailenden herhangi biri, kızdıkları zaman sana kötü söz söylerler mi?*” sorusuna öğrencilerin % 3’ü her zaman, % 2,7’si sıklıkla, % 13,3’ü bazen, % 19’u nadiren, % 61,3’ü hiçbir zaman ailesinin kötü söz söylemediğini ifade etmişlerdir.

“*Sen kötü söz söylediğinde, ailen seni uyarır mı?*” sorusuna öğrencilerin % 83’ü her zaman, % 5,3’ü sıklıkla, % 5,7’ü bazen, % 2’si nadiren % 3,7’si hiçbir zaman olarak ifade etmişlerdir.

“*Ailenden herhangi biri, seni azarlayıp, sana bağıırır mı?*” sorusuna öğrencilerin % 4’ü her zaman, % 4,7’si sıklıkla, % 15,7’si bazen, % 27’si nadiren, % 48’i ise hiçbir zaman azarlanmadıklarını ifade etmiştir.

Koç (2011) tarafından yapılan araştırmaya göre öğrencilerin % 60,1’inin “fiziksel şiddete”, % 36,5’inin “sözel şiddete”, % 3,4’ünün “gasp ve mala zarar verme” türünde şiddete uğradığını tespit etmiştir.

4.3. Televizyon ve Çizgi Film İzleme İle İlgili Tutumları

4.3.1. En Sevilen Çizgi Film

Tablo 15:Araştırmaya Katılanların En Sevdiği Çizgi film

	Sayı	Yüzde
Diğer çizgi filmler	128	42,8
Keloğlan Masalları	31	10,4
Şirinler	28	9,4
Benten	25	8,4
Tsubasa	20	6,7
Sürekli Dizi	18	6,0
Tom ve Jerry	17	5,7
Johny Test	16	5,4
Pepe	16	5,4
Toplam	299	100,0

Öğrencilere en sevdikleri çizgi film kahramanı sorulmuştur. Öğrencilerin % 10.4'ü “Keloğlan Masalları”, % 9.4'ü “Şirinler”, % 8.4'ü “Benten”, % 6,7'si “Tsubasa”, % 6'sı “Sürekli Dizi”, % 5.7'si “Tom ve Jerry”, % 5.4'ü “Johny Test”, % 5.4'ü “Pepe” olarak cevaplamıştır. Diğer çizgi filmler ise Jetgiller, Taş Devri, Scooby-Doo, Bugs Bunny, Ninja Kaplumbağalar, Winx Club, Fineas ve Förb, Bakugan, Caillou, Bayblade, Johny Bravo, Barbie.

Çocukların izledikleri bu çizgi filmlerin subliminal mesajları, çocukları olumsuz etkilemektedir. Örneğin, ikinci sıradaki şirinler çizgi filmini ele aldığımızda çizgi filmin tüm bölümlerinde daimi düşman Gargamel ve Azman tarafından yakalanmak istenen karakterlerdir. Ve bu karakterlerin her birinin temsil ettiği çok farklı unsurlar vardır: Şirine feminizmi, süslü eşcinselliği, güçlü şirin maço erkeği temsil eder. Sevimli kahramanlar Tom ve Jerry ise çocuklara sonuçsuz şiddeti öğretmektedir. Tom, sürekli Jerry'nin peşindedir ve Jerry'e ne yaparsa yapsın hiçbir zaman ölmekte ve yaralanmamaktadır. Bu şekilde çocuklar, küçük yaşlardan itibaren şiddet eylemine alışmaktadır.

En çok izlenen çizgi filmler arasında yer alan Türk yapımı Keloğlan Masalları ve Pepe çizgi filmi ise son zamanlarda çıkmış ve diğer çizgi filmlere oranla daha masum gözükmetedir. Daha çok kültürel unsurlar üzerinde yoğunlaşan bu iki çizgi film de doğruluk, dürüstlük, sevgi, kardeşlik gibi unsurlar temel alınmıştır ve eğitici yönleriyle ağır basmaktadır.

4.3.2. En Sevilen Çizgi Film Kahramanı

Tablo 16: Araştırmaya Katılanların En Sevdiği Çizgi Film Kahramanı

	Sayı	Yüzde
Keloğlan	33	11,0
Benten	31	10,4
Şirinler	27	9,0
Tsubasa	25	8,4
Tom ve Jerry	21	7,0
Johny Test	14	4,7
Pepe	22	7,4
Scooby Doo	6	2,0
Toplam	179	59,9
Diğer	120	40,1
	299	100,0

Öğrencilere sorulan “En Sevdiğin Çizgi Film Kahramanı?” sorusuna ise % 11’i Keloğlan, % 10,4’ü Benten, %9’u Şirinler, % 8,4’ü Tsubasa, % 7,4’ü Pepe, % 7’i Tom ve Jerry, % 4,7’si Johny Test, % 2’si ise Scooby-Do olarak yanıtlamıştır.

Tablolardan da anlaşılacağı üzere çocuklar tarafından en çok izlenen çizgi film “*Keloğlan Masalları*”, en sevilen çizgi film kahramanı ise “*Keloğlan*”dır.

Tablo 15’in, en sevilen çizgi film kahramanlarının yer aldığı tablo 16’daki çizgi filmlerin başkahramanlarından oluştuğu görülmektedir. Doğan ve Göker (2012) tarafından yapılan araştırmada, öğrencilerin en çok izledikleri çizgi film sırasıyla Ben Ten, Bakugan, Keloğlan masalları iken, en sevdiği ve yerinde olmak istediği kahramanı yine Ben ten olarak ifade etmişlerdir. İlköğretim çağındaki erkek çocuklar tarafından sıklıkla izlenen ve başkahramanı en çok örnek alınan Ben Ten’in kötülerle mücadele ederken sıklıkla şiddete başvurduğunu görmekteyiz.

4.3.3. Televizyon İzleme Süreleri

Tablo 17:Araştırmaya Katılanların Günlük Tv izleme süreleri

	Sayı	Yüzde
1 saatten az	90	30,1
1-3 saat	141	47,2
4-6 saat	37	12,4
6 saatten fazla	22	7,4
Cevapsız	9	3,0
Toplam	299	100,0

Öğrencilerin günlük tv izleme sürelerine bakıldığında; % 30'u (90 kişi) 1 saatten az, % 47,2'si (141 kişi) 1-3 saat arası, % 12,4'ü (37 kişi) 4-6 saat arası, % 7,4'ü ise (22 kişi) 6 saatten fazla televizyon izlemektedir. 59 kişinin 4 saatin üzerinde tv izlemesi ise dikkat çekici bir bulgudur.

4.3.4. Televizyon İzleme ve Anne-Baba Yönlendirmesi

Tablo 18: Araştırmaya Katılanların TV izlemede yönlendirilmesi

	Sayı	Yüzde
Hayır	71	23,7
Bazen	131	43,8
Her Zaman	89	29,8
Cevapsız	8	2,7
Toplam	299	100,0

Öğrencilerin: “ Televizyon izlemeniz konusunda anne ve babanız tarafından yönlendiriliyor musunuz? ” Sorusuna % 23,7'si (71 kişi) hayır, % 43,8'i (131 kişi) bazen, % 29,8'i (89 kişi) her zaman olarak cevaplamıştır. Görüyoruz ki anne ve babaların büyük bir çoğunluğu çocuklarının izlediği programlar veya zaman konusunda herhangi bir yönlendirmede bulunmamaktadır. Bu nedenle çocuklar program seçme konusunda kendi istekleri doğrultusunda hareket ederek, genellikle şiddet içerikli programlara yönelmektedirler.

Çocuğun aşırı biçimde televizyon izlemesi onu okumaktan, sinema ve tiyatroya gitmekten, hatta arkadaşlarıyla oyun oynamaktan yoksun bırakmaktadır. Bütün

bunların sonucunda çocuğun bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimi olumsuz etkilenmekte, çocuklar yaşamaktan yoksun bırakılmaktadırlar.

Özetle, çocukların izledikleri televizyon programları onların gelişimlerini ve günlük sosyal yaşamlarını etkilemektedir. Bu etkinin olumlu ya da olumsuz olmasında izlenen programın niteliği, içeriği, o programın izlenme süresinin kısa olması ya da uzun olması ve programın sunulduğunda gerçekleştirilen yönlendirilmeler önemli rol oynamaktadır.

4.3.5. Çizgi Film İzleme Ve Anne-Baba Yönlendirmesi

Tablo 19: Araştırmaya Katılanların Çizgi Film İzlemede Yönlendirilmesi

	Sayı	Yüzde
Hayır	130	43,5
Bazen	101	33,8
Her Zaman	59	19,7
Cevapsız	9	3,0
Toplam	299	100,0

“Çizgi film izlemeniz konusunda anne-babanız tarafından yönlendiriliyor musunuz?” sorusuna öğrencilerin % 43,5’i (130 kişi) hayır, % 33,8’i (101 kişi) bazen, % 19,7’si (59 kişi) ise her zaman cevabını vermiştir. Ebeveynler çizgi filmleri daha zararsız bularak çocukları çizgi film konusunda yönlendirmediklerine ulaşılmıştır.

4.3.6. Rüyada Çizgi Film Kahramanı Görme Durumu

Tablo 20: Araştırmaya Katılanların Rüyasında Çizgi Film Kahramanı Görme Oranı

	Sayı	Yüzde
Evet	103	34,4
Hayır	189	63,2
Cevapsız	7	2,3
Toplam	299	100,0

Rüyalarında çizgi film kahramanını görüyor musunuz?” sorusuna öğrencilerin % 34,4’ü evet (103 kişi), % 63,2’si (189 kişi) hayır cevabını vermiştir. Dolayısıyla öğrencilerin önemli bir oranının (% 34,4) rüyalarında çizgi film kahramanını görmeleri onlardan ne kadar etkilendiklerini ortaya koymaktadır.

4.3.7. Çizgi Film Kahramanıyla İlgili Tutumları

Tablo 21: Çizgi Film Kahramanına Söyleyecekleri

	Sayı	Yüzde
Sizin Hayranınızım	146	48,8
Sizi Örnek Alıyorum	28	9,4
Her Olayda Siz Gibi Davranmak İstiyorum	32	10,7
Sizi Her izlediğimde yerinizde olmak isterim	64	21,4
..... filminizde sonuç öyle olmamalıydı	14	4,7
Cevapsız	15	5,0
Toplam	299	100,0

Katılımcılara “Çok sevdiğiniz bir filmin kahramanıyla tanışmış olsaydınız aşağıdakilerden hangisini söylerdiniz?” sorusunu öğrencilerin % 48,8’i sizin hayranınızım, % 21,4’ü ise sizi her izlediğimde yerinizde olmak isterdim yanıtını vermiştir. Çocukların daha küçük yaşlardan itibaren hayranlık duydukları gerçeküstü kahramanlarla özdeşleşmeleri, onları bu kahramanlar gibi davranmaya hatta onların yerinde olmak istemelerine neden olmaktadır. Kendilerini gerçek yaşamda çizgi film kahramanları yerine koyarak, onlar gibi davranmaya, dövüşmeye, uçmaya kadar gitmektedir.

Eskandari (2007), tarafından yapılan bir araştırma neticesinde erkeklerin % 91’inin, kızların ise % 80’inin çizgi film kahramanlarını örnek aldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca anne ve babaları ise çizgi filmlerin çocukların yaşam tarzlarını etkilendiğini de vurgulamıştır.

4.3.8. Çizgi Film İzleme İle İlgili Tutumlar

Tablo 22: Araştırmaya Katılanların Çizgi Film İle İlgili Tutumları

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Çizgi filmler gerçek hayata uygundur.	35	11.7	140	46.8	116	38.8
Çizgi film kahramanları olmak istediğim insandır.	102	34.1	122	40.8	65	21.7
Çizgi filmler beni okuldan soğutuyor.	50	16.7	172	57.5	68	22.7
Çizgi filmler kötü söz ve davranış içermez.	144	48.2	79	26.4	66	22.1
Çizgi filmler taklit edeceği saldırganlık tavırları içermez.	104	34.8	106	35.5	73	24.4
Çizgi film izlemek beni mutlu ediyor.	176	58.9	59	19.7	54	18.1
Çizgi filmler öğreticidir.	131	43.8	78	26.1	77	25.8
Çizgi filmler şiddet ve korku sahneleri içerir.	46	15.4	157	52.5	80	26.8

Yukarıdaki Tablo 22’de öğrencilerin çizgi filmler hakkındaki fikirleri sorulmuştur. Tabloda dikkat çeken nokta ise öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (% 58,9’u) çizgi film izlemekten mutlu olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların yaklaşık yarısının (% 48,2’sinin) katıldığı diğer bir görüş ise, çizgi filmlerin kötü söz ve davranış içermediğidir. Oysaki çocukların en çok ilgi duyduğu şiddet içerikli çizgi filmlerde kötü davranışlar fazlasıyla vardır. Bize sevimli görünen bu çizgi filmlerin büyük bir kısmı ise gizil şiddet içermektedir. Çocuklar ise bu çizgi filmlerle mutlu olmakta ve eğlenmektedir. Işıker (2011) çalışmasında çocuklar tarafından ilgiyle izlenen Tom ve Jerry, He-man, Pokemon, Ninja Kaplumbağa çizgi filmlerindeki şiddete değinmektedir.

Sosyal öğrenme kuramının temelinde bireylerin modelden öğrendiği davranışı taklit ettiği görüşü yatmaktadır. Çocuklar ise çizgi filmlerdeki kahramanları model olarak taklit etme eğilimi içerisindedir. Çizgi filmlerin öğrencilerin taklit edeceği saldırgan tavırları içermediği görüşüne öğrencilerin % 35,5’i katılmamaktadır. Katılımcıların % 43,8’i çizgi filmlerin öğretici olduğu görüşüne sahipken, % 35,5’i (106 kişi) ise çizgi filmlerin bireylerin taklit edeceği saldırgan tavırları içerdiği görüşüne sahip olması dikkat çekmektedir.

4.4. Saldırganlık ve Cinsiyet İlişkisi

Tablo : 23 Saldırganlık Cinsiyet Arasındaki Farklar (t-testi)

	Cinsiyet	N	X	Ss	sd	t	P
Saldırganlık	Kız	134	15,86	3,43	297	-3,7	,000
	Erkek	165	17,77	4,63			

İlköğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini ele alan birçok araştırmada cinsiyetler arasında anlamlı farklılık elde edilmiştir. Biz de çalışmamızda saldırganlık ile cinsiyet arasındaki farklılaşmayı ortaya koymak için yaptığımız t-testi sonucunda erkek öğrenciler ile kız öğrenciler arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılığa ulaştık ($p = .000$). Buna göre; erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($X=17.77$), kız öğrencilerden ($X=15.86$) anlamlı derecede yüksektir. Bu durum da tahminimizce toplumda erkeklere yüklenen toplumsal role binaen erkek öğrencilerin saldırgan davranışlarına göz yumulmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca fiziksel olarak erkeklerin daha güçlü yapıya sahip olmaları da bu sonucu desteklemektedir.

Bulut'un (2010) çalışmasında ise, annelerin en fazla 10-12 yaş grubu arasındaki çocuklara fiziksel şiddet uyguladığına ulaşılmıştır. Ayrıca annelerin, erkek çocuklarına şiddet uygularken diğer yanda da erkek çocuklarına karşı daha sevecen davrandıkları, kız çocuklarına erkek çocuklarından daha fazla sınırlı davranarak şiddet uyguladıkları tespit edilmiştir. Babaların ise, kız çocuklarına erkek çocuklarından daha fazla şiddet uygularken, kız çocuklarına daha sevecen, erkek çocuklarına ise daha sert şiddet uyguladıkları görülmüştür. Bu çalışma sonucunda en fazla şiddet görenin kız çocukları olduğuna ulaşılmıştır.

Yapılan çalışmalarda da erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla saldırgan davranışlar gösterdiğine ulaşılmıştır. Rabiner, Coie, Johnson, Boykın ve Lovhman (2005), Archer (1994), Bettencourt ve Miller (1996), Duncan (1999), Halloran ve ark. (1999), Hamby ve Sugarman (1999), Eron (1987), Winstok, (2003), Hilgard (1956), Tuzgöl (1998), Ersoy, (2001), Tok (2001), Demirhan (2002), Aral, Bütün, Türkmenler ve Akbıyık (2004) ve Gürsoy (2002) yaptıkları araştırmalarda erkeklerin saldırganlık puanlarının kızlara oranla daha fazla olduğunu tespit

etmişlerdir (akt: Kılıçarslan, 2009). Fakat bazı araştırmalarda ise erkek ve kızların saldırgan davranışlarında bir fark bulunamamıştır (Öztürk 1990 ve Karataş 2005).

4.5. Saldırganlık ve Aile İçi Şiddete Uğrama Düzeyi İlişkisi

Tablo 24: Saldırganlık ile aileden görülen şiddet düzeyi (ANOVA, Tukey HSD)

	N	X	Ss	F	P	
a) Her zaman ve Sıklıkla	13	19.15	5.25			
b) Bazen	75	18.33	4.48	7.559	.000	a-d
c)Nadiren	78	17.08	3.95			b-d
d)Hiçbir Zaman	131	15.78	3.87			
e) Toplam	297	16.91	4.25			

Ankete katılan öğrencilerin saldırganlık düzeyi ile aileden görülen şiddet arasındaki ilişkiyi gösteren tablo 24'e bakıldığında, yapılan one way anova analizinden elde edilen bulgular saldırganlığın, aileden görülen şiddete göre anlamlı derecede farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu görmek için yapılan Tukey HSD analizi sonuçlarına göre de “*her zaman ve sıklıkla şiddet uygular*” ve “*bazen şiddet uygular*” ile “*hiçbir zaman şiddet uygulamaz*” diyenler arasında anlamlı bir fark söz konusudur. Buna göre; öğrencilerden “*her zaman, sıklıkla ve bazen şiddet uygular*” diyenlerin saldırganlıkları, “*hiçbir zaman uygulamaz*” diyenlerden anlamlı derecede daha yüksektir.¹ Bu durum bize şiddete maruz kalan çocukların, saldırgan eğilimler gösterme ihtimalinin daha çok olduğuna götürmektedir.

Aile içinde şiddete tanık olan çocuklar, hem ruhsal hem de sosyal sorunları oluşarak, kavga etmeye daha eğimli, güvensiz ve saldırgan olmaktadır. Şiddetin yaşandığı ailelerde yetişen kız ve erkek çocuklarda, şiddet yaşanmayan ailelerde yetişen kız ve erkek çocuklara oranla fiziksel ve psikolojik sorunlara daha sık rastlanmaktadır. Bu çocuklarda ciddi sağlık sorunlarının yanı sıra uyuşturucu ve alkol bağımlılığı, intihar girişimi, yasadışı davranış eğilimi, okula devamsızlık ve

¹ Burada her zaman ve sıklıkla seçeneğini işaretleyenlerin sayısı çok az olduğu için iki grup birleştirilmiştir. Ayrıca yine non-parametrik analizlerle karşılaştırılmış ve benzer bulgular elde edildiğinden anova tercih edilmiştir.

eğitimini yarıda bırakma gibi eğilimlerin daha yüksek oranlarda görüldüğü saptanmıştır (İlkkaracan, Gülçür, ve Arın, 1996). Ayrıca anne ve babanın kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri, şimdiki tutumlarını da etkilemektedir. Anne ve babasıyla sağlıklı iletişim kuramamış, baskı altında tutulmuş, yeterli sevgi görememiş bireylerin kötü deneyimleri nedeniyle, çocuklarına karşı tutumları da olumsuz olabilmektedir.(Yavuzer, 1999)

Çalışmamızda saldırganlıkla ailede yaşayan kişi sayısı, anne ve baba mesleği arasında ilişki tespit edilmemiştir. Ayan (2007) ise araştırmasında öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldığı puanlar ile *ailesinde yaşayan birey sayısı ve annesinin davranış tarzına* göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna varmıştır. Buna karşılık öğrencinin saldırganlık ölçeğinden aldığı puanların; öğrencinin ailesinin kökeni, anne ve babasının eğitim düzeyi ve mesleği, ailesinin gelir düzeyi, ailesinde kararların alınma biçimi, annesi ve babası arasında şiddet olması, babasının kendisine karşı davranış tarzı, anne ve babasının kendisine ilgisi, anne ve babasının arkadaşlarını tanıması ve eve gelmesine izin vermesi, anne ve babasından korkması, anne ve babasıyla sorunlarını paylaşabilmesine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ailedeki birey sayısının az olduğu hanelerde yaşayan ve şiddete maruz kalan öğrencilerin kalabalık ailelerde yaşayan ve şiddete maruz kalan öğrencilerden daha fazla saldırganlık eğilimine sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.6. Saldırganlık ve Öz akademik Başarı İlişkisi

Tablo 25: Saldırganlık ile öz akademik başarı (ANOVA, Tukey HSD)

	N	X	Ss	F	p	
a) 0-2 arası	24	18.08	4.63			
b) 2-3 arası	33	18.51	5.65			
c) 3-4 arası	107	17.18	4.29	4.792	.003	b-d
d) 4-5 arası	126	15.92	3.39			
e) Toplam	290	16.86	4.22			

Öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ile öz akademik başarıları arasındaki ilişkiyi tespit etmek için yapılan analizde gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık elde edilmiştir ($p < .05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğuna baktığımızda ise;

öz akademik başarılarının “2-3 arasında” olduğunu söyleyenlerin saldırganlık düzeyleri (X=18.51), “4-5 arasında” olduğunu söyleyenlerden (X=15.92) anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir. 2-3 arası ortalamaya sahip olan öğrencilerin, saldırganlık eğiliminin daha yüksek olması, bu öğrencilerin 4-5 arası ortalamaya sahip öğrencilerden daha çok şiddet davranışı sergilediklerini göstermektedir.

4.7. Saldırganlık ve TV İzleme İlişkisi

Tablo 26: Saldırganlık ile TV izleme (ANOVA, Tukey HSD)

	N	X	Ss	F	P	
a) 1 saatten az	90	15.67	3.15			
b) 1-3 saat	141	17.04	3.95			
c) 4-6 saat	37	17.10	3.74	10.793	.000	d- a,b,c
d) 6 saatten fazla	22	21.09	7.07			
e) Toplam	290	16.93	4.22			

Saldırganlıkla ilgili önemli faktörlerden biri de televizyon izleme süresidir. Katılımcıların saldırganlık düzeylerinin, TV izleme sürelerine göre ne derece farklılaşıp farklılaşmadığını bulmak için one-way-anova analizi yapılmış ve istatistiki açıdan güçlü bir anlamlılık elde edilmiştir (p=.000). Genel olarak TV izleme süresi arttıkça saldırganlık puan ortalamaları da artmakla birlikte, anlamlılık sadece 6 saatten fazla tv izleyenlerle diğer gruplar arasındadır. Buna göre 6 Saatten fazla televizyon izleyen öğrencilerin saldırganlıkları, diğer gruplardan anlamlı derecede daha yüksektir.

“TBMM Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Komisyonu’nun” ortaöğretim kurumlarında yaptığı araştırmaya göre, öğrenciler arasında her gün televizyon izleme oranı % 92,6’dır. Öğrencilerin en çok izledikleri programlar sırasıyla dizileri (% 40,7), filmler (% 23,3), spor programları (% 14), belgeseller (% 11,8), yarışma programları (% 8,2) ve magazin programları (% 2,1) şeklindedir. Televizyonda çocukların en çok seyrettikleri saatlerde gösterilen filmlerde şiddet düzeyini araştıran başka bir çalışmada ise, beş

özel televizyon kanalında, hafta içi 16:00-21:30 ve hafta sonu 09:00-21:30 saatleri arasında yayınlanan 80 filmde toplam beş bin altı yüz saniyenin izlenmesi sonucunda, bu filmlerdeki şiddet oranının % 33,1 olduğu, toplam sürenin % 13,8'ini fiziksel şiddetin (vurma, yaralama, öldürme), % 10,9'unu sözel şiddetin, % 8,4'ünü ise psikolojik şiddetin oluşturduğu belirlenmiştir (Ayrancı, Köşegeroğlu ve Günay, 2004).

Çocuklar televizyonda şiddet içerikli programlar izleyerek, etrafındaki sorunların şiddet ve saldırgan eylemlerle çözüldüğünü görüyorsa saldırganlığı sorun çözücü bir davranış olarak öğrenir ve uygular. Çocukların şiddet içerikli programları fazlaca izlemesi, şiddeti normal göreyerek kabul etmelerine neden olur. Yapılan çalışmalarda gösteriyor ki bu tür programlar, çocukları saldırgan davranışlarda bulunmaya, bağırma, kötü söz ve davranışlara, zor kullanmaya ve kavgaya yönelten faktörler arasında yer almaktadır.

4.8. Saldırganlık ve Çizgi Film Kahramanı İlişkisi

Tablo 27: Saldırganlık ile çizgi film kahramanı ilişkisi (ANOVA, Tukey HSD)

	N	X	Ss	F	p	
a) Sizin Hayranınızım	146	16.78	3.94			
b) Sizi Örnek Alıyorum	28	16.46	4.32			
c) Her Olayda Siz Gibi Davranmak İstiyorum	32	19.25	5.70	3.584	.007	c-a,d,e
d) Sizi Her izlediğimde yerinizde olmak isterim	64	16.54	3.18			
e) ..... filminizde sonuç öyle olmamalıydı	14	15.21	2.69			
f) Toplam	284	16.90	4.09			

Saldırganlık ile alakalı ilginç bir bulgu da öğrencilerin çizgi film kahramanı ile tanışmış olsaydınız hangisini söylemek istersiniz?" sorusuna verilen cevaptır. Tablo 27'deki analizde de görüleceği üzere "her olayda siz gibi davranmak istiyorum" diyenlerin saldırganlık düzeyleri, "sizin hayranınızım", "sizi her izlediğimde yerinizde olmak isterim" ve "... filminizde sonuç öyle olmamalıydı" diyen öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksek çıkmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi araştırma ve geliştirme dairesi başkanlığı tarafından yapılan 13-14 ve 16-17 yaş grubunun yoğun olduğu çalışmada, öğrencilerden çok sevdiği bir filmin kahramanı ile karşılaştıklarında ona “ Sizin hayranınızım” diyenler % 60,4; “Sizi örnek alıyorum” diyenlerin % 15,0; “Her olayda sizin gibi davranmak istiyorum” diyenler % 9; “Sizi her izlediğimde yerinizde olmak isterdim” diyenler % 18,7’dir. Bu çalışmadan da görülüyor ki çocukların yaş grupları arttıkça sadece hayranlık duymaktadırlar. Bizim çalışmamızda ise yaş grubunun daha küçük olması (11 yaş), çizgi film kahramanını benimsemelerine neden olmuştur. Kendilerini çizgi film kahramanı ile özdeşleştiren çocukların saldırganlık düzeyi daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan araştırmalar çizgi filmlerin (Öçal,1997; RTÜK, 2006; Hasdemir, 2013; TÜİK, 2013) çocukların en fazla takip ettikleri ve onlar üzerinde en fazla etkiye sahip medya yapımı olduğunu göstermektedir.

4.9. Saldırganlık ve Çizgi Film Kahramanı Rüya da Görme İlişkisi

Tablo 28: Saldırganlık ve Çizgi Film Kahramanı Rüya da Görme Arasındaki Farklar (t-testi)

	Cinsiyet	N	X	Ss	sd	t	P
Saldırganlık	Evet	103	17.85	5.10	289	2.71	,007
	Hayır	188	16.46	3.54			

Saldırganlıkla ilgili ilginç bulgulardan biri de çocukların sevdiği çizgi film karakterini rüya da görmeleri ile saldırganlıkları arasındaki ilişkidir. Bu durum tablo 28’deki t-testi ile ortaya koyulmuştur ($p < .05$). Sevdiği çizgi film karakterini rüyasında görenlerin saldırganlık ortalamaları 17.85 iken, görmeyenlerin ortalamaları ise 16.46’dır. Sevdiği çizgi film karakterini rüyasında görenlerin saldırganlıklarının, görmeyenlerden istatistikî açıdan anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir.

4.10. Aile İçi Şiddete Uğrama ve Aylık Gelir

Tablo 29: Şiddete Uğrama Durumu ile Aylık Gelir Arasındaki İlişki

		500 TL'ye	501-1000	1001-1500 TL	1501-2000 TL	2001 TL'den	Toplam
		kadar	TL arası	arası	arası	fazla	
Her zaman, Sıklıkla ve Bazen	N	21	30	16	9	7	83
	%	25,3%	36,1%	19,3%	10,8%	8,4%	100,0%
Nadiren	%	36,8%	35,3%	23,2%	20,5%	31,8%	30,0%
	N	9	27	23	9	7	75
Hiçbir zaman	%	12,0%	36,0%	30,7%	12,0%	9,3%	100,0%
	%	15,8%	31,8%	33,3%	20,5%	31,8%	27,1%
Toplam	N	27	28	30	26	8	119
	%	22,7%	23,5%	25,2%	21,8%	6,7%	100,0%
	%	47,4%	32,9%	43,5%	59,1%	36,4%	43,0%
	N	57	85	69	44	22	277
	%	20,6%	30,7%	24,9%	15,9%	7,9%	100,0%
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$\chi^2= 14.51$ $sd= 8$ $p=.069$

Tablo 29'da çocukların aile içi şiddete maruz kalma durumları ile ailelerin aylık gelirleri arasındaki ilişkiyi tasvir eden ki-kare analizine yer verilmiştir. Yapılan araştırmalarda genellikle düşük gelir grubundaki ailelerin çocuklarının, aile içi şiddete maruz kalma oranlarının daha yüksek olduğuna dair bir kanı bulunmaktadır. Yani ailenin geliri arttıkça çocukların şiddete uğramaları da azalmaktadır. Literatürde aile içi şiddet ile aylık gelir arasında ters yönde bir ilişki bulunmakla birlikte çalışmamızda bu bulgular desteklenmemiştir. Tablo 29'da yapılan ki-kare analizine göre öğrencilerin aile içi şiddete maruz kalmaları ile ailenin gelir düzeyi arasında herhangi anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p > .05$).

Bulut (2010) ise çalışmasında, ailelerin gelir düzeyleri ile annelerin çocuklara uyguladıkları fiziksel şiddet arasında ters orantılı bir ilişki olduğu yani, ailenin gelir düzeyi arttıkça, annelerin sevecen davranma oranlarının arttığı tespit edilmiştir. Aile gelir düzeyi ile babaların davranış biçimleri karşılaştırılmış ve düzenli geliri olmayan ailelerde babaların, gelir düzeyi belirli ve orta düzeyde olan ailelere göre daha az fiziksel şiddet uyguladıklarına ulaşılmıştır.

4.11. Aile İçi Şiddete Uğrama ve Okul Başarısı

Tablo 30: Öğrencilerin aile içi şiddete uğrama durumları ile şiddet gördüklerinde okul başarısının nasıl etkilendiğine ilişkin ki-kare analizi.

P=.000		Hiç	Bazen	Her zaman ve çoğu zaman	Toplam
Her zaman, Sıklıkla ve Bazen	N	25	44	16	85
	%	29,4%	51,8%	18,8%	100,0%
	%	20,7%	44,4%	43,2%	33,1%
Nadiren	N	34	35	8	77
	%	44,2%	45,5%	10,4%	100,0%
	%	28,1%	35,4%	21,6%	30,0%
Hiçbir zaman	N	62	20	13	95
	%	65,3%	21,1%	13,7%	100,0%
	%	51,2%	20,2%	35,1%	37,0%
Toplam	N	121	99	37	257
	%	47,1%	38,5%	14,4%	100,0%
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ankete katılan öğrencilerin aile içi şiddete uğrama durumlarının, öğrencilerin şiddet gördüklerinde okul başarısı üzerinde etkisinin olup olmadığını tespit etmek için yapılan ki-kare analizi Tablo 30’da verilmiştir. Ki-kare analizi sonuçlarına göre, aile içi şiddete uğrama ile şiddet gördüğünde okul başarısının etkilenmesi arasındaki ilişki ve gruplar arasındaki farklılaşma istatistiki açıdan anlamlı bir farktır. Evde her zaman, sıklıkla ve bazen şiddete maruz kaldığını ifade edenlerinin % 51,8’i bazen, % 18,8’i de her zaman ve çoğu zaman; nadiren şiddet görenlerin % 45,5’i de bazen okul başarısının etkilendiğini ifade etmişlerdir. Hiçbir zaman şiddet görmediğini belirtenlerin % 21,1’i de bazen, okul başarısının olumsuz yönde etkilendiğini rapor etmiştir. Tablo 30’da öğrencilerin verdiği cevapların dağılımına bakıldığında; çoğunluk olan % 47,1’i, şiddete uğradıklarında okul başarısının hiç etkilenmediğini, % 38,5’inin de bazen okul başarısının etkilendiğini rapor etmiştir. % 14,4’ü de şiddetin her zaman ve çoğu zaman okul başarısını etkilediğini beyan etmiştir. Yapılan çalışmalarda da aile içi şiddete maruz kalan çocukların okul başarılarında düşme olduğu görülmektedir.

Hiçbir zaman şiddet görmediğini ifade eden öğrencilerin % 21,1'nin, aile içi şiddet gördüğünde bazen okul başarısının etkilendiğini ifade etmesi çelişkili bir durumdur. Çünkü bu öğrenciler şiddet görmediklerini, fakat gördükleri şiddetten etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum çocuğun aile içinde maruz kaldığı şiddeti gizlediğinin göstergesidir.

4.12. Aile İçi Şiddete Uğrama ve Ders Çalışma Tutumu

Tablo 31: Öğrencilerin aile içi şiddete uğrama durumları ile, şiddete uğradıklarında ders çalışma tutumlarının ne derece etkilendiğine ilişkin ki-kare analizi tablosu

P= .046	Ders Çalışmıyorum		Ders Çalışabiliyorum		Ders Çalışma Zamanım Düşüyor	Çalıştığımın Bir şey Anlamıyorum	Toplam		
	N	%	N	%	N	%			
Her zaman, sıklıkla ve bazen	14	16,5%	29	34,1%	15	17,6%	27	85	100,0%
Nadiren	13	17,3%	34	45,3%	13	17,3%	15	75	100,0%
Hiçbir zaman	20	22,5%	47	52,8%	7	7,9%	15	89	100,0%
Toplam	47	18,9%	110	44,2%	35	14,1%	57	249	100,0%

Öğrencilerin aile içi şiddete maruz kalma ile ilgili görüşlerinin, şiddete uğradıklarında ders çalışma tutumlarının ne derece etkilendiği ile ilişkili olup olmadığına ilişkin ki-kare testi sonuçları Tablo 31'de verilmiştir. Tablo incelendiğinde, “her zaman, sıklıkla veya bazen ailelerin şiddet uyguladığını ifade edenlerin % 16,5 ‘i ders çalışmadığını, % 17,6’sı ders çalışma zamanının düştüğünü, % 31,8’i çalıştığından bir şey anlamadığını, % 34,1’i ise ders çalışabildiğini ifade etmiştir. Yine hiçbir zaman ailesi tarafından şiddet görmediğini söyleyenlerin de sadece % 52,8’inin ders çalışabildiği tablodan anlaşılmaktadır. Burada önemli bir bulgu da öğrencilerden bir kısmının hiçbir zaman aile içi şiddete uğramadığını söylemelerine rağmen evde şiddete uğradıklarında ders çalışma durumlarının olumsuz yönde etkilendiğini rapor etmeleridir. Bu durum da zannımızca öğrencilerin aile içi şiddeti gizleme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Aile içi şiddetin, öğrenciler

üzerinde öncelikle çalıştığından bir şey anlamaması yönünde etkisi olmuştur. Tablo 31'e göre, aile içi şiddeti uğrama durumunun, katılımcıların ders çalışma tutumları üzerindeki etkisine yönelik gözlenen bu farkın anlamlı olduğu bulunmuştur.

Cengiz'in araştırmasında ailesinde şiddet gördüğünü ifade eden çocukların % 3'ü ders çalışabildiğini belirtirken, % 52'si çalıştıklarından bir şey anlamadığını belirtmiştir. Şiddete uğramayan çocukların % 97'si derslerine çalışabilirken, şiddete uğrayan çocukların % 94'ünün ders çalışmadığı saptanmıştır. Kars'ın (1994) araştırmasında çocuğun başarısının önemsenmesi ile anne baba öğrenim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ebeveyn öğrenim düzeyi arttıkça, çocukların başarısının önemsenmesi düzeyi de artmaktadır. Elde edilen bulgular ve yapılan çalışmalar neticesinde "Aile içi şiddet ve ders çalışma düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır" şeklindeki hipotezimiz desteklenmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanlık tarihi ile var olan ve çağımızın en büyük problemlerinden biri olan şiddet, ilk olarak ailede öğrenilir. Bireyi dış çevreden koruyarak kendini güvende, mutlu ve huzurlu hissettiği yer olarak tanımladığımız aile kavramı, kimi zaman bireyin mutsuz olmasına neden olan, kişiye yanlış davranış ve değerler kazandıran ve bireyi hayata olumsuz şekilde hazırlayan bir ortam olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birbirine sevgi ve güven bağlarıyla tutunan aile bireyleri arasında oluşan şiddet eylemleri, genellikle aile içinde en savunmasız ve zayıf varlık olan çocuklara uygulanmaktadır. Bireyin en kritik yılları olan çocukluk döneminde kişiliğin temelleri atılırken, maruz kaldığı bu şiddet, çocukluk döneminin olumsuz etkilenmesine ve izler kalmasına neden olacaktır.

İnsanda şiddet eğilimi genetik olarak var olsa bile, asıl şiddet davranışları sonradan öğrenmeyle gerçekleşir. Yapılan araştırmalar da şiddete maruz kalan veya tanık olan çocukların, şiddete maruz kalmamış ve tanık olmamış çocuklara göre saldırganlık ve şiddet eğilimlerinde belirgin derecede artış olduğu ortaya çıkmıştır. Ailede ve televizyonda şiddetle tanışan çocuk, okul çağında şiddet uygulayıcısı konumuna gelmekte, ileriki yaşlarında ise ailesine ve topluma zarar veren bir birey olmasına neden olmaktadır. Gazali'nin de belirttiği gibi "Çocuk anne-baba yanında bir emanettir. Onun her türlü şekli almaya hazır tertemiz boş kalbi de bir cevherdir. O her türlü nakışa müsait olduğu gibi, kötü şeyler almaya da kabildir. İyiliğe yöneltirse hayır üzere büyür. Dünya ve ahirette mesut olur."

Araştırmamız, aile içi şiddetin ve çizgi film izlemenin akademik başarı ve saldırganlık ilişkisinin olup olmadığı ve varsa ne düzeyde olduğunun belirlenmesine yöneliktir. Problemi ele alırken, saldırganlığı etkileyen biyolojik, psikolojik, sosyal ve çevre faktörleri de ele alınarak incelenmiş ve bireyin tanık ya da maruz kaldığı şiddet eylemlerinin akademik başarıya etkisi değerlendirilmiştir.

Aile içinde var olan şiddetin ve masum sanarak bebekliklerinden itibaren çocuklara izlettiğimiz çizgi filmlerin, bireyin saldırganlık tavırlarına ve şiddet içeren

eylemlerine etkisini konu alan araştırmamızda, şiddeti ve saldırganlığı etkileyen diğer faktörler de incelenmiştir.

Çalışmanın kuramsal çerçevesinde temel kavramlar hakkında bilgi verilmiş; şiddet ve saldırganlık terimlerinin sosyal bilimlerdeki farklı tanımları derlenmiş, daha sonra şiddet ve saldırganlık arasındaki ilişki ve etkileyen faktörler hakkında bilgi verilerek, şiddet ve saldırganlığın aile içine, akademik başarıya ve çizgi filmlerdeki yansımalarına değinilmiştir. Ayrıca Uluslararası mevzuatta, Avrupa Konseyi çalışmalarında ve Türk Hukuk sisteminde çocukların korunma haklarına dair bilgiler verilerek, son olarak konuyla ilgili alan çalışmalarına yer verilmiştir. Uygulama kısmında ise, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul İli, Esenler İlçesindeki seçtiğimiz Akşemsettin İmam Hatip Ortaokulu, Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu ve Ressam şevket Dağ Ortaokulu 5. Sınıf öğrencilerinden oluşan örneklem grubu 299 denekten (% 44,8'ü kız öğrenci, % 55,2'si erkeken öğrenci) oluşmaktadır. Katılımcılara sınıf ortamında anket formlarının uygulanmasıyla elde edilen bulgular, çeşitli istatistiki yöntemlerle analize tabi tutulmuş ve yorumlanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik ve geçerlilikleri tekrar gözden geçirilmiştir.

Aile içi şiddet, saldırganlık ve çizgi film izleme tutumlarının ana değişkenler olarak ele alındığı bu çalışmada “aile içinde uygulanan şiddet ve çizgi film izleme tutumunun, saldırganlık eğilimi ve akademik başarı üzerinde anlamlı bir ilişkisi vardır” ifadesi, temel hipotez olarak belirlenmiştir. Ayrıca ankette fiziksel ve duygusal şiddetin tespitine, televizyon ve çizgi film izleme tutumlarının belirlenmesine yönelik sorular yer almaktadır. Bununla birlikte “öğrencilerin aile içinde şiddete uğrama düzeyi ve en çok kim tarafından şiddet uygulanmaktadır? şiddete uğrama düzeyi ve saldırgan eğilimler gösterme düzeyi ile cinsiyet, anne-baba mesleği, Esenler'de oturma süresi, aylık gelir durumu gibi demografik değişkenler arasında ne tür bir ilişki vardır? Saldırganlık düzeyi ve çizgi film tutumları arasında ilişki var mıdır?” sorularına da cevaplar aranmıştır.

Uygulama sonucunda elde edilen verilere göre, aile içinde şiddete uğrayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görölmektedir.

Araştırmamızda öğrencilerin % 56'sı aile içinde şiddet gördüklerini ifade ederken, şiddet uygulayan kimdir sorusunda % 70'i sırasıyla anne, baba, abi, abla ve akrabadan şiddet gördüğünü ifade etmiştir. Aradaki % 14'lük dilimin ise şiddete uğradıklarını gizlediklerini görüyoruz. Çalışmamızda saldırganlıkla ailede yaşayan kişi sayısı, Esenler ilçesinde oturma süresi, anne ve baba mesleği arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememekle birlikte; cinsiyet, şiddete maruz kalma düzeyleri, akademik başarıları, TV izleme süreleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyi ve cinsiyet arasındaki ilişkiye baktığımızda erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri kız öğrencilerden anlamlı derecede yüksektir. Bu sonuç ise bizi erkeklerin şiddet davranışlarını daha çok uyguladıklarını göstermektedir. Öğrencilerin akademik başarı ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Öz akademik başarıyı 2-3 arası olarak ifade eden öğrencilerin, saldırganlık eğilimi daha yüksektir. Bu sonuçlardan şiddet eylemleri ve saldırgan davranışlarının çocukların akademik başarıları üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğuna, not ortalamaların yükselmesi ile saldırganlık düzeylerinde düşme olduğuna ulaşılmıştır.

6 saatten fazla televizyon izleyen çocukların, saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu, ayrıca saldırganlık düzeyi ile de çizgi film kahramanını rüyalarında görme sıklığı arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. TV izleme sürelerinin artması ve rüyada çizgi film kahramanı görme sıklığı çocukları daha saldırgan ve şiddet eğilimli bireyler haline getirmektedir.

Aile içi uygulanan şiddet ile çocukların ders çalışma durumu ve okul başarısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Ailelerinden şiddet gördüğünü ifade edenlerin % 16,5 'i ders çalışmadığını, % 17,6'sı ders çalışma zamanının düştüğünü, % 31,8'i çalıştığından bir şey anlamadığını vurgularken; şiddete maruz kaldığını ifade edenlerin % 51,8'i bazen, % 18,8'i de her zaman ve çoğu zaman; nadiren şiddet görenlerin % 45,5'i de bazen okul başarısının etkilendiğine ulaşılmıştır. Ayrıca bu araştırmalarda dikkat çeken bir diğer bulgu ise, hiçbir zaman aile içi şiddete maruz kalmadığını ifade eden öğrenciler, evde şiddete uğradıklarında okul başarılarının ve

ders çalışma durumlarının olumsuz etkilendiğine dikkat çekmiştir. Buradan da anlaşılıyor ki öğrenciler aile içerisinde kendilerine uygulanan şiddeti gizlemektedir.

Aile içi şiddete maruz kalma durumu ile ailenin aylık geliri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Gelir düzeyi az veya çok olması ebeveynin çocuğa şiddet uygulama düzeyini etkilememektedir.

Çalışmamızda en sevilen çizgi film ve çizgi film kahramanı sorusuna birbirinden farklı 40 civarında isim yazılmıştır. Bunlardan, en çok izlenen 8 çizgi film ve en sevilen 8 çizgi film kahramanını ele aldık. En sevilen çizgi film Keloğlan ve en sevilen çizgi film kahramanı ise Keloğlan masalları olarak tespit edilmiştir. Fakat diğer çizgi filmler de yakın oranda izlenmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin TV izlemede daha yönlendirici davranırken, çizgi film izleme hususunda yönlendirme yapma oranlarının azaldığı tespit edilmiştir. Bu da bize, çizgi filmlerin ne kadar masum ve sevimli olduklarına ebeveynlerimizin bile inandığını göstermektedir. Oysaki çalışmamızda değindiğimiz üzere şiddetin gizil ve en kibar şeklini sunan çizgi filmler, zarar verici davranışları acısız ve eğlenceli haline getirmektedir.

Çocukların şiddetten korunma haklarına da değindiğimiz bu çalışmada, ulusal ve uluslararası mevzuattaki maddelerin büyük bir kısmının teoride kalıp uygulanmadığını ya da belirli durumlarda uygulandığını görmekteyiz. Örneğin çocuk hakları sözleşmesinde yer alan çocuğun yaşama hakkı savaşlarda yok sayılmakta, çocuğun yüksek yararı ilkesi de gözetilmemektedir. Oysaki bu haklar, çocuğun temel haklarıdır ve hiçbir şekilde ihlal edilmemeleri esas olmalıdır. Aileler ise çocukların bakımı ve yetiştirilmesinde hassas davranmalarının gerektiği bilincine sahip olmalı ve bu konuda eğitime tabi tutulmalıdır.

Peygamberimiz çocuk eğitiminde ve ebeveynlerin çocuklara karşı tutumunda yumuşak ve şefkatli olmalarını, olumlu dil kullanmalarını ve olumlu davranışların da takdir edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Aynı zamanda çocuklara öncelik vermenin önemine değinerek, çocuk hakları konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Sağlıklı bir toplum oluşturabilmek için, zihni ve bedeni yönden sağlıklı çocuklar yetiştirebilmemiz gerekir. Bu yüzden toplumda çocuklar ve çocuk eğitimi konusunda

gereken özen gösterilmeli, yaşamımıza da yansiyacak çalışmalar yapılmalıdır. Toplumun en büyük eseri olan çocukların toplumsallaşması süreci içerisinde, aile bireyleri ve öğretmenlerin olumlu model olması öncelikli vazifedir. Bireylerin topluma uyumunu engelleyen etmenlerin başında aileden gelen etkiler yer alır.

Özdeşleşme çocuğun kişilik gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Küçük yaştan itibaren başlayarak her evrede çocuk ve genç, modelin iyi ya da kötü olmasına bakmadan kendini benzeteceği bir örnek arar ve buna göre kendini şekillendirir. İlk olarak anne-baba model alınırken daha sonra öğretmen, çizgi filmlerdeki kahramanlar, herhangi bir arkadaşı, televizyonda gördüğü bilim adamı veya sanatçıda olabilmektedir. Bu süreçte çocukların kendilerine olumlu modeller seçebilmesi için öncelikle anne babalara ve öğretmenlerin olumlu davranışlar sergileyebilmesi ve rehberlik edebilmeleri gerekmektedir.

Son yıllarda gerçekleştirilen bazı araştırmalar göstermiştir ki, günde 1-2 saatten fazla televizyon izlemenin akademik başarı üzerinde, özellikle öğrencilerin okuma ve anlama düzeylerinde olumsuz etkileri olmaktadır. Geleceğimizin emanetçileri olan çocuklarımızın, başarılı, huzurlu ve mutlu toplum oluşturabilmesi için, öncelikle ortamlarının iyileştirilmesi ve kaliteli eğitim almaları gerekmektedir. Bu konuda ebeveynlere, öğretmenlere, medyaya, çocuk ve ergenlere önemli görevler düşmektedir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Y. (2012). *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler'i Anlamak*. İstanbul: Esenler Şehir ve Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.

Aktaş, A.M. (2006). *Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması*. 1.Basım. Ankara: Elma Yayınevi.

Arıcı, İ. (2007). Öğrenci Ailelerinin Sosyo-ekonomik Düzeylerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersindeki Başarılarına Etkisi. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2), 151–168.

Avcı, A., (2010). *Eğitimde Şiddet Olgusu Lise Öğrencilerinde Şiddet, Saldırganlık Ve Ahlaki Tutum İlişkisi Küçükçekmece İlçesi Örneği*, Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Avcı, R., (2011), *Ebeveynler Arası Çatışma, Akran ve Medya Etkileri İle Ergenlerdeki Şiddet Davranışı Arasındaki İlişkiler: Şiddete Yönelik Tutumların Aracı Rolü*, Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Ayan, S., (2007), *Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet (Sivas İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme)*, Yayımlanmamış doktora tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Ayan, S. (2010). *Aile ve Şiddet, Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet*. Ankara: Ütopya Yayınları.

Ayrancı, Ü., Günay, Y., Köşgeroğlu, N. (2004). Televizyonda çocukların en çok seyrettikleri saatlerde gösterilen filmlerdeki şiddet düzeyi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5, 133-140.

Balcioğlu, İ. (2001). *Şiddet ve Toplum*. İstanbul: Bilge Yayınları.

Bayındır, N. (2010). Aile İçinde Yaşanan Şiddete Karşı Çocuğun Gösterdiği Tepkiler, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2) Bahar 1-9.

Bertrand, C.J. (2004). *Medya Etiği*, Ankara: Özkan Matbaa.

Bilgin, N. (2003). *Sosyal Psikoloji Kavramlar, Yaklaşımlar Sözlüğü*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Bulut, M. (2010). *Şiddet ve Çocuk*. Ankara: Asil Yayınevi.

Can, A. (1996). *Çocuk ve Çizgi Film*. Konya: Özeğitim Yayınları.

Cengiz, M. (2008), *Çocukların Aile İçi Şiddete Uğramasına Neden Olan Sosyo-Ekonomik Faktörler*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Council of Europe, (2007). *Eliminating corporal punishment A human rights imperative for Europe's children*.

Council of Europe (2007). Flowers, N. (Ed.). *Compassio- Manual On Human Rights Education For Children*. Council of Europe Yayınları, Budapest.

Council of Europe, (2008) “*Have Your Say!*” *Maunal on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local anda Regional Life*.

Crin child rights international network: <https://www.crin.org/en/home/about>

Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve Davranış*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çamlıca, S. (2012). *Anne Katili Nasıl Yetişir?* İstanbul: Akis Kitap.

Çelen, N. (2013). *Elektronik Medya'daki (filmler, diziler, video oyunları) İmgelerin Çocukların Heyecanları Üzerindeki Etkisi*, 1. Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı/ I. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Çelik, İ. (2001). *Kuran Işığında Hoşgörü ve Şiddet*. Bursa: Kişisel Yayınlar.

Çocuğa Karşı Şiddetin Önlenmesi Faaliyeti, (2012). Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması. <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/evicisiddet-arastirma.pdf>

Çocuk Vakfı (2013). *1.Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi, Çocuk ve Medya Görüşü Kitabı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Çocuk Vakfı (2013). *1.Türkiye Çocuk ve Medya Stratejisi ve Uygulama Planı 2014-2018*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Demirergi, N. (1994). *Bu Ne Şiddet*. Ankara: Kitle Yayıncılık.

Derman, M. T. (2011), *Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki 10-11 Yaş Çocuklarına Uygulanan Empati Eğitim Programının Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*, Yayımlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Doğan, A., Göker G. (2012). Tematik Televizyon ve Çocuk: İlköğretim Öğrencilerinin Televizyon İzleme Alışkanlıkları, *Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 194.

Dündar, C., (1996). Televizyon ve Şiddet. *Cogito (Şiddet Özel Sayısı)*, Sayı:6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 386.

Erbay, E. (2013). Çocukların Katılım Hakkı Üzerine Bir Türkiye Değerlendirmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 40.

Erdoğdu, Y. M. (2006). Yaratıcılık ile Öğretmen Davranışları ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(17), 95-106.

Erten, Y., Ardalı, C. (1996). Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları, *Cogito*, 6–7, Kış-Bahar: 143–164.

Eskandari, M. (2007), *İran'da TV'de Yayınlanan Çizgi Filmlerin İlkokul Öğrencilerinin Eğitimine Etkisi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Fazlıoğlu, Z., (2007), *Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan Çocuk Hakları Konusunda Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Bilinç Düzeyleri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe üniversitesi, İstanbul.

Fidan, N., Erden, M. (1991). *Eğitim Bilimlerine Giriş*. Ankara: Repa Eğitim Yayıncılık.

Gençtan, E. (2000). *Psikanaliz ve Sonrası*. 9. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Görmez, K., Bayat, B., Sezal, İ., Göka, E., Köse, R; Özcan, Y.Z., Kutlugün, D., Sarımeşeli, M., Kentli, K., Cavcav, D., (1998). *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları Bilim Serisi, Ankara.

Gözütok, F. D., Karacaoğlu, Ö. C. ve Er, K. O. (2006). “Çocuklar Evde de Okulda da Dövülüyor”, Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu Uluslararası Kongresi, Giresun.

Güldal F., Uçar A. (2013). *Esenler'in Tarihi*, İstanbul: Esenler Belediyesi Kültür Yayınları.

Gündüz, S. (2009). Aile ve Sosyalleşme, Süleyman Doğan (Ed.) *Ailede Sevgi Eğitimi*, İstanbul: Selis Kitaplar.

Güneri, F., (1996). “*Aile İçinde Kadına Yöneltilen Şiddet*” *Evdeki Terör: Kadına Yönelik Şiddet*. İstanbul: Morçatı Sığınma Vakfı Yayınları.

Güneysu, S., (1982), *Ana –Babaların Çocuklarına Karşı Tutumları ve Çocuklardaki Davranış Problemleri*, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara.

Güz, H. (2006) “Şiddet ve Gençliğin Şiddet Algılaması”, Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu, Ankara: AEM Kitap.

Hatunoğlu, A., (1994), *Ana-Baba Tutumları ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiler*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Hökelekli, H. (2009). *Çocuk, Genç, Aile psikolojisi ve Din*, İstanbul: Dem yayınları.

İlgar, M. Z., Coşgun S. (2006). *Psikolojik danışma ve Terapi Kuramları*. Erzurum: İlgar Eğitim-Danışmanlık ve Yayıncılık.

İşiker, F., (2011), *Televizyon Yayınlarında Şiddet*, Uzmanlık tezi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.

İlkkaracan P., Gülçür L., Arın C. (1996). *Sıcak Yuva Masalı*, İstanbul: Metis Yayıncılık.

İnan, A. N. (1968). *Çocuk Hukuku*, İstanbul: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

İpek, C. (2007). *Okullarda Şiddet Bağlamında İlköğretim Programına Konan Medya Okur-Yazarlığı Dersi*, Adem Solak(Ed.) *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu*, Ankara: Hegem Yayınları.

Karataş, B. Z. (2002), *Anne Baba Saldırganlığı ile Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Kars, Ö., (1994), *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Nedenleri ve Okul Başarısına Etkileri*, Yayınlanmamış yüksek lisans, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kaskun, A., Öztunç, S. (2012). “Çocuk, Televizyon ve Şiddet”. Ankara Üniversitesi, Ankara. www.ilef.ankara.edu.tr.

Keskin, G., Sezgin B. (2009). Bir Grup Ergende Akademik Başarı Durumuna Etki Eden Etmenlerin Belirlenmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(10), 6.

Kılıç, E., (2014), *Aile Danışmanlığında Yeni Bir Model: Okul Temelli Aile Danışmanlığında Sosyal Hizmetin Rolü ve Önemi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kılıçarslan, S., (2009), *İlköğretim 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Kocacık, F. (2001). Şiddet Olgusu, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1).
- Koç, B. (2009). *Okullarda Şiddet Lise Öğrencilerinde Şiddet Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi*. Ankara: Araştırma Yay.
- Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Masalıcı, A. D. (2001), *Aile İçi Etkileşimlerle Çocuğun Saldırganlık ve Uygu Davranışlarının Karşılaştırılması*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Michaud, Y. (1991). *Şiddet*, İletişim Yayınları, Çev. Cem Muhtaroglu, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. (2006). *Öğrencilerin Şiddet Algısı*. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2008), *Öğrencilerin Televizyon İzleme Alışkanlıkları*, Ankara.
- Mutlu, E. (1999) *Televizyon ve Toplum*. Ankara: TRT Yayınları.
- Onat, H. (2004). Küresel Şiddet ve Terör: İnsan Olma Onuruna Vurulan Darbe, *Dini Araştırmalar*, 7 (20), s.19-30.
- Ovacık, A.S. (2008), *Aile İçi Şiddetin Erkek Çocuğun Şiddet İçeren Suç İşleme Davranışına Etkileri*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Öçal, I. (1997). *Televizyonda Çocuk Programları*, Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Özgentürk, İ., Karğın, V., Baltacı, H. (2012). Aile İçi Şiddet ve Şiddetin Nesilden Nesile İletilmesi, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt 14(4), s.61
- Özgür, H.S. (2004), *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Aileleri Tarafından İstismarı ve İhmali*, Yayımlanmamış yüksek lisans, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*, Ankara: Pdrem Yayınları.
- Page A.Z., İnce M. (2008) Aile içi Şiddet Konusunda Bir Derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, Aralık ,11(22), 81-94.
- Pehlivan, M., (2008), *İstanbul İli Kadıköy İlçesi Liselerindeki Okul İçi Şiddet Algısı ve Şiddete Karşı Alınan Önlemler İlişkisi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Pembecioğlu, N., (2013), *Gelecek Kurguları ve Medya Algıları. Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı/I*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Piotrowski, J. S., Vossen G.M., Valkenburg P. M.,(2013), *Medya ve Çocuk Gelişimi. 1. Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı/ II*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve Şiddet*, İstanbul: Der Yay.
- Riches, D. (1989). *Antropolojik Açıdan Şiddet*. 1. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi,
- RTÜK (2013). *Türkiye’de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması*.
- Sarkın, S.Y. (2012), *Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddetin İlköğretim 6. 7. Ve 8. Sınıf Düzeyindeki Öğrencilerin İletişim Becerileri ve Özgüven Düzeylerine Etkisi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Sayita, S.U. (1996). *Türk Hukukunda Çocuğun Koruyucu Aile (Kişi) Yanına Yerleştirilmesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Schuster, W. (2007). Stuttgart- City for Children,
- Soner, O., (1995), *Aile Uyumu, Öğrenci Özgüveni ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler*, Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Şahin, H., (2004), *Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Şevik, Y., (2014), *İlkokul Müdür ve Müdür Yardımcılarının Öğrencilerin Akademik Başarısını Etkileyen Faktörlere İlişkin Görüşleri İle Akademik Başarısına Katkıları*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.

Şevkin, B., (2008), *Müzakere (problem çözme) ve Arabuluculuk Eğitim Programının İlköğretim 4.-5. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözüm Stilleri ve Saldırganlık Eğilimleri Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İzmir.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. <http://www.aile.gov.tr/tr>

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları (Aralık 1993-1994)*.

Tezcan, M. (1991). *Eğitim Sosyolojisi*. 5.Basım. Ankara: Anı yayıncılık.

Tezcan, M. (1996). "Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul". *Cogito (Şiddet Özel Sayısı)*, Sayı:6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tiryaki, S., (1996), *Spor Yapan Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi: Takım Ve Bireysel Sporlar Açısından Bir İnceleme*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

Tuğlu, N. (2009). *Bireysel ve Aile İçi İlişkilerde İslam'ın Şiddet Karşıtlığı*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Umar, M. (2012). *Aile İçindeki Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkileri*. Erişim tarihi: 05.02.2014, <http://www.ozgur-gundem.com>.

UNICEF (2010). *Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması*. Erişim: <http://atud.org.tr/kutuphane/unisefrapor.pdf>

Uysal, M., (2006). *Medya ve Şiddet. Toplum Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu*, Ankara.

World Health Organization. (2002). World report on violence and health: Summary. Geneva.

Yalçın, F. (2012), *Rtük Kararları Çerçevesinde Televizyon Yayınlarında Şiddet*, Uzmanlık tezi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.

Yavuzer, H. (1982). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Yavuzer, H. (1987). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2001). *Yaygın Ana–Baba Tutumları*, Ana Baba Okulu. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, T. (1998). *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı Ünite 1, Vatandaşlık Bilgisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yolcuoğlu, İ.G. (2009). Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi, *Aile ve Toplum Dergisi*, 5 (18).

Yükselgün, Y., (2008), *İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

<http://www.cocuk hizmetleri.gov.tr/tr>

http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html

<https://www.crin.org/en/home/about>

EKLER